

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Významné poválečné hudební osobnosti pod Jestřebími horami

Notable Personalities of the Post-War Musical Development
of the region under Jestřebí Mountains

Bc. Václava Hájková

Vedoucí práce: PhDr. Magdalena Saláková, PhD.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní a střední školy
hudební výchova — hra na nástroj

Odevzdáním této diplomové práce na téma Významné poválečné hudební osobnosti pod Jestřebími horami potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 19. dubna 2021

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Magdaleně Salákové, Ph.D. za vedení práce, připomínky a velice cenné rady. Dále Mgr. et Mgr. Bc. Marii Štěpánové, Mgr. Ludmile Štěpánové a celé řadě pamětníků za spolupráci a vstřícný přístup.

ABSTRAKT

Diplomová práce je založená na analýze primárních a sekundárních zdrojů, včetně autentických vzpomínek doposud žijících pamětníků. Zaměřuje se na významné osobnosti hudebního života v pohraničním regionu okolo někdejší sudetské linie: konkrétně na život a dílo vybraných skladatelů, hudebních vědců, pedagogů, regenschori, dirigentů a aktivních hudebníků působících v regionu pod Jestřebími horami – oblast mezi Náchodem a Trutnovem tj. Červený Kostelec, Rtyně v Podkrkonoší, Malé Svatoňovice, Úpice, Trutnov. Jsou to osobnosti, které se přičinily nejen o rozvoj regionální hudby, ale i výchovu nových talentů, a to v období 40. – 80. let 20. století (práce se však svým biografickým charakterem nevyhýbá přesahům do doby předválečné a válečné či porevoluční).

V předloženém textu se rekonstruuje jednotlivé biografie vybraných hudebně činných jedinců – v jejichž mnohdy těžkých životech se promítaly významné historické události (včetně společenských represí). Mezi osobnostmi, kterými se práce zabývá, velmi často vznikala vzájemná spolupráce a navzájem se ovlivňovaly. Medailony osobností jsou řazeny abecedně.

KLÍČOVÁ SLOVA

Pedagog, dirigent, sbormistr, varhaník, zpěvák, skladatel, Jestřebí hory

ABSTRACT

This diploma thesis is based on the analysis of primary and secondary sources, including authentic memories of living witnesses. It focuses on important personalities of the musical life in the border region around the former Sudetenland, specifically on the life and work of selected composers, musicologists, teachers, choir masters, conductors, and active musicians working in the region below the Jestřebí Mountains - the area between Náchod and Trutnov, that is Červený Kostelec, Rtyně v Podkrkonoší, Malé Svatoňovice, Úpice, and Trutnov. These are personalities who contributed not only to the development of regional music, but also to the education of new talents, between the years of 1940 and 1980 of the 20th century (however, the work with its biographical character presents some overlaps to other eras, such as the pre-war era, the times of war, or the post-revolutionary era).

In the presented text, individual biographies of selected musically-active individuals are reconstructed, during whose often difficult lives significant historical events (including social repressions) took place. There was often mutual cooperation between the personalities discussed in this work, and they often influenced each other. The profiles of the personalities are arranged alphabetically.

KEYWORDS

Educator, conductor, choirmaster, organist, composer, Jestřebí mountains,

Obsah

ÚVOD.....	10
1.1 JAROSLAV BROŽ	13
1.1.1 Dětství a hudební začátky	13
1.1.2 České Budějovice - varhanický záskok za studenta na nucených pracích	14
1.1.3 Kněžský seminář a PTP.....	15
1.1.4 Varhaníkem v Červeném Kostelci a okolí	15
1.1.5 Rodinný život – místo jednoho kněze nakonec čtyři	17
1.2 MIROSLAV CÍSAŘ.....	21
1.2.1 Dětství a hudební vzdělání	21
1.2.2 Dechové orchestry a hudební nakladatelství.....	21
1.2.3 Miroslav Císař a Podkrkonoší	22
1.2.4 Mezi chorvatskými krajany	24
1.2.5 Hudební skladatel.....	25
1.2.6 Zpěvníky a hudební nosiče.....	26
1.2.7 Za Císaře pána	28
1.3 MICHAEL ČAKRT	29
1.3.1 Brněnské dětství	29
1.3.2 Dospívání v Praze, válka, konzervatoř.....	29
1.3.3 Vysokoškolská studia, nástup komunistické totality, víra a perzekuce	31
1.3.4 Z pohraničí do pohraničí – trutnovské působení.....	31
1.3.5 Krátký záblesk svobodnějšího působení	32
1.3.6 Po roce 1970 – venkovským učitelem.....	33
1.3.7 Poslední roky pozemského putování.....	34

1.3.8 Rodinný život	35
1.3.9 Michael Čakrt ve vzpomínkách manželky Marie a dcery Agáty	36
1.3.10 Chránový sbor	38
1.3.11 Komponování	40
1.3.12 Přátelství s proslulým (a nedávno zesnulým) páterem Janem Rybářem	42
1.4 ALEŠ HÁJEK	44
1.4.1 Děství a mládí	44
1.4.2 Studium na JAMU	45
1.4.3 Rodinný život	46
1.4.4 Pedagogická dráha: Těžké začátky a gymnázia v Hradci Králové a v Náchodě	47
1.4.5 Konzervatoř Pardubice – „nejšťastnější období života“	48
1.4.6 Penze a skon	50
1.4.7 Aleš Hájek - skladatel	51
1.5 ANTONÍN HERMAN	55
1.5.1 Zakladatel a dirigent dětských sborů	55
1.5.2 Pěvecký sbor Záboj	56
1.5.3 Instrumentalista; divadelník	57
1.5.4 Červenokostecký folklor: primáš i korepetitor	57
1.5.5 Kapelníkem žákovského orchestru i městské dechové hudby	58
1.5.6 Svatojakubský chránový sbor a orchestr	58
1.5.7 Hudební následovníci	60
1.6 MIROSLAV KAFKA	62
1.6.1 Starousedlická rodina z Malých Svatoňovic, aktivní v mnoha spolecích	62
1.6.2 Druhá světová válka: stavba bunkerů a spojka v operaci Silver A	64
1.6.3 Miroslav Kafka jako otec a dědeček	66

1.6.4 Miroslav Kafka – pedagog	69
1.6.5 Hudební a další kulturní aktivity	72
1.6.6 Další zájmy a kultura.....	77
1.6.7 Potomci – aktivní hudebníci.....	78
1.7 MIROSLAV KOZLOVSKÝ	79
1.7.1 Rodák z Brna a funkcionář v tělovýchovné a vzdělávací organizaci Orel.....	79
1.7.2 Novoroční drama – z kůru přímo do vězení.....	80
1.7.3 Politický vězeň	82
1.7.4 Cesta ke svobodě	83
1.8 FRANTIŠEK KRIEGEL	85
1.8.1 Dětství a hudební začátky	85
1.8.2 Po jihočeském pobytu a sňatku zpět do rodného kraje	85
1.8.3 Červenokostelecký varhaník, zvoník a výjimečný člověk	86
1.8.4 Milovník hudby a zpěvák	88
1.8.5 Rodinný život; skon	88
1.9 JOSEF MATYSKA	89
1.9.1 Vzdělání, rodinné zázemí a hudební začátky	89
1.9.2 Profesní a rodinný život	90
1.9.3 Varhaník – varhanář	91
1.10 ANTONÍN MACH	97
1.10.1 Rodina, zázemí.....	97
1.10.2 Orelská činnost, uvěznění	98
1.10.3 Po návratu z vězení	100
1.10.4 Antonín Mach – instrumentalista	101
1.10.5 Červenokostelecký chrámový sbor a orchestr.....	101

1.10.6 Muzicírování ve rtyňské chaloupce a vedení tamního kůru.....	102
1.10.7 Role paní Machové při „muzicírování v chaloupce“	104
1.10.8 Zhotovování notového materiálu	105
1.10.9 Další působení ve rtyňské farnosti	107
1.10.10 Stáří a skon.....	107
1.10.11 Hudební následovníci.....	108
1.11 KAREL MÜLLER.....	111
1.11.1 Dětství a vzdělání	111
1.11.2 Hudební začátky – muzikantem z památky k zesnulému otci	112
1.11.3 Profese a doba komunismu	113
1.11.4 Spolupráce s Michaelem Čakrtem a trutnovským chrámovým sborem.....	115
1.11.5 Karel Müller dojednávající spolupráci.....	118
1.11.6 Krom varhaníka i varhanářem.....	119
1.11.7 Porevoluční doba; dcery – následovnice.....	120
1.12 STANISLAV ŠIDLÁK.....	122
1.13 ZDENĚK ŠUMNÍK.....	124
1.13.1 Hudební vzdělání.....	124
1.13.2 Perzekuce během komunistické totality.....	124
1.13.3 Hudební působení v Úpici – učitelem a ředitelem LŠU.....	125
1.13.4 Osobnost úpického kulturního života.....	125
1.13.5 Dlouholetý úpický regenschori	126
1.13.6 Porevoluční působení – skauting a poutě do Říma	127
1.13.7 Skon.....	128
1.13.8 Hudba v Šumníkově rodině.....	128
1.14 ZDENĚK TRNKA.....	130

1.14.1 Žákem žáka Vítězslava Nováka	130
1.14.2 Konzervatoř - uzavřena nacisty, FF UK a pedagogická dráha.....	130
1.14.3 Nesouhlas se sovětskou okupací	131
1.14.4 Hudební interpretační a propagátorské aktivity	132
1.14.5 Přátelství s Václavem Talichem a básníkem Jaroslavem Seifertem	133
1.14.6 Úpický skladatel - od písní k operám.....	134
1.14.7 Díla uváděna v regionu i v zahraničí.....	134
1.14.8 Dva významné projekty na sklonku autorova života	135
1.14.9 Seznam děl	136
1.14.10 Ocenění za celoživotní přínos	138
1.14.11 Skon Zdeňka Trnky	138
ZÁVĚR.....	140
ZDROJE	142
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH.....	154

ÚVOD

Hudební život není jen ten na výsluní médií, prováděný špičkovými profesionály ve velkých síních. Hudba neodmyslitelně patří i do lokálních komunit, které zároveň obohacuje a stmeluje. Tématem diplomové práce však záměrně nejsou osobnosti hudby, mnohokrát zpracovávané a mezinárodně proslulé, avšak lidé, kteří svým celým životem sloužili ve svém regionu jako varhaníci, regenschori, skladatelé, aranžéři, kapelníci, sbormistři či organizátoři, zakladatelé či hybatelé hudebního a kulturního života.

Mnohé z nich – i přes své prostředí maloměst na periferii Československa či nepřítelů režimu – většího věhlasu přesto dosáhly: jejich díla se například hrála v cizině, navíc často také i díky své – často nedocenené, mnohými však dodnes oceňované – mravenčí práci v regionu vchovaly následovníky, kteří měli již větší „možnost rozletu“.

Práce prezentuje vybrané osobnosti z oblasti podhůří Jestřebích hor, jakési spojnice mezi Krkonošemi a Orlickými horami, oddělující kdysi „sudetské“ Broumovsko, které žily a působily v pásu měst a obcí, jako byl Trutnov, Poříčí, Žacléř a další přilehlé vsi Trutnovska, Úpice, Velké a Malé Svatoňovice, Rtně v Podkrkonoší, Červený Kostelec a Boušín, Horní Radechová apod. Jedná se o kraj od druhé poloviny 19. století nesmírně spolkově a kulturně aktivní, kde se nacházelo množství úspěšných ochotnických souborů, provozujících i operetní představení (Malé Svatoňovice, Červený Kostelec apod.), spousta kvalitních dechových orchestrů, díky místní důlní činnosti i charakteristické hornické hudby (Strážkovice, Rtně v Podkrkonoší apod.), na kůrech pak chrámové sbory a orchestry, které – již pod vedením následovníků – existují doposud.

Text postupně uvádí medailony Jaroslava Brože, Miroslava Císaře, Michaela Čakrta, Aleše Hájka, Antonína Hermana, Miroslava Kafky, Miroslava Kozlovského, Františka Kriegela, Antonína Macha, Josefa Matysky, Karla Müllera, Stanislava Šidláka, Zdeňka Šumníka a Zdeňka Trnky.

Osobnosti se narodily povětšinou v období první republiky či v několika letech před ní; výjimku tvoří S. Šidlák, narozený již roku 1904, či K. Müller, narozený až za druhé světové války – roku 1942, avšak spolupracující zhruba s polovinou umělců. Společným jmenovatelem bylo jejich poválečné působení.

Osobnosti přispívaly k hudebnímu životu po druhé světové válce, a to v regionu, který bylo třeba – v případě Trutnovska, odkud odešla značná část původního obyvatelstva – kulturně oživit.

Diplomová práce svým zaměřením volně navazuje na vlastní bakalářskou práci, která se před třemi lety věnovala osobnosti PaedDr. Stanislava Šidláka a která představovala jak jeho životní osud, tak jeho práci a odkaz. Práce nesla název Život, dílo a přínos PaedDr. Stanislava Šidláka a obhájena byla v roce 2018. Po detailním zpracování jeho biografie v již existujícím textu o něm tato studie uvádí ve výčtu autorů jen zmínku, větší pozornost věnuje ostatním nezpracovaným umělcům.

Pro prezentaci medailonů práce volí „nekonfliktní“ pořadí abecední. Logičtější by bylo patrně třídění na okresy Trutnov a Náchod, případně dle měst, v nichž daní umělci žili či působili, avšak v tomto badatel narazí na problém, zdali preferovat jako těžiště bydliště, či působiště, které mnohdy bylo, jak je u muzikantů časté, hned v několika městech. Řazení podle „aktivního období“ by bylo také složité a diskutabilní. Je navíc nutné podotknout, že osudy osobností byly navíc mnohdy velice provázané.

Význam textu tkví ve shromáždění a utřídění velkého množství zdrojů, primárních i sekundárních, mnohdy dosud nepublikovaných. Práce využívá texty z regionálních periodik odbornějšího rázu, specializovaných webů o osobnostech, dále zpravodajských článků (kupř. o udělení cen za přínos pro obec), avšak celé řady primárních zdrojů – rozhovorů, rukopisů a různých svědectví pamětníků v různé formě, četných cenných pramenů v regionu nasbíraných Marií Štěpánovou.

Svědectví pamětníků bylo třeba v době pandemie získávat nejrozličnějšími způsoby. V době bez zdravotních rizik by autorka textu informátory navštívila z velké části osobně a pořídila audionahrávky, které by byly později přepsány. Takto však pamětníci sdělovali své vzpomínky jak formou telefonátů (s použitím jejich přepisu), tak v podobě textů, sesbíraných formou rukopisů, strojopisů či dokumentů, zasílaných emailem. Do přepisů mluveného slova autorka zasahuje minimálně, proto mohou působit o něco „hovorověji“ než texty stylisticky propracovanější, psané.

Autorka nezastírá jistou míru subjektivity při výběru osobností – v mnoha případech se jedná o jména, která rezonují – dnes již jen jako vzpomínky – v jejím prostředí (rodinném, církevním, spolkovém) a je škoda, že některé jejich osudy nejsou

často ještě dostatečně zpracované. Účelem práce není postihnout všechny hudebníky, které v daném regionu v dané době působily.

Práce využívá metod historické analýzy archivních pramenů, zejm. primárních zdrojů, ale i sekundární literatury, zčásti i metody orální historie.

1. POVÁLEČNÉ HUDEBNÍ OSOBNOSTI POD JESTŘEBÍMI HORAMI

1.1 JAROSLAV BROŽ

* 23. 4. 1926, Červený Kostelec

+ 19. 3. 2001, nemocnice Hradec Králové

Celoživotní varhaník a člověk zapojený do vedení chrámového sboru v Červeném Kostelci, který se vypravil na kněžskou dráhu, avšak po uzavření diecézních seminářů a pobytu u PTP vychoval sedm dětí – z nichž všichni čtyři synové se stali kněžími.

1.1.1 Dětství a hudební začátky

Jaroslav Brož se narodil 23. dubna 1926 v Červeném Kostelci manželům Jaroslavovi a Marii Brožovým. Otec byl cukrářem a matka šila v textilní továrně u Keyzlarů (pozn.: v rondokubistické vile tohoto prvorepublikového továrníka, přiléhající k továrně, nyní sídlí červenokostelecká ZUŠ).¹ „Jeho rodiče byli obyčejní nenápadní dělníci,“² uvádí jeho dcera Věra, která dodává, že do svých šestnácti let vyrůstal jako jediné dítě – teprve tehdy se mu narodil mladší bratr Jan (který je dnes v Červeném Kostelci i v širokém okolí znám jako divadelní ochotník a režisér).³ Dva synové se tak v dětství v rodině v podstatě minuli – Jan se narodil až čtyři roky po odchodu Jaroslava do dále na studia.

¹ *Základní umělecká škola Červený Kostelec*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://www.zusck.eu/>

² Vzpomínky Věry Hoškové na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

³ *Osobnosti: BROŽ, Jan, Červený Kostelec* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=5530>

Ačkoliv se rodiče Jaroslava hudbě vůbec nevěnovali, začali svého syna posílat na hodiny výuky hry na housle k lokálnímu houslistovi – panu Jasanskému, u nějž získal hudební základy.⁴

1.1.2 České Budějovice - varhanický záskok za studenta na nucených pracích

Jako dvanáctiletý odešel do Českých Budějovic na internátní gymnázium, které vedla kongregace petrinů (původní moravská kongregace, zaměřená podobně jako jezuité na vzdělávání). Toto Jiráskovo osmileté gymnázium se nachází od Červeného Kostelce zhruba 250 kilometrů. „Proč až tam? Studoval tam jeho starší kamarád a rodák Eduard Seidl. Nemuselo se tam platit tak vysoké školné a poplatky za studie jako v Hradci Králové, na které by asi jeho rodiče neměli, a tak by studovat nemohl.“⁵

Bylo to právě zde, kde se začal učit na varhany. Musel totiž zastat vyprázdněné místo varhaníka – starší student, který na varhany u petrinů hrával, byl za druhé světové války totálně nasazen v Německu.

Dcera Zdislava zmiňuje: „Základy hry na varhany mu předala místní řádová sestra. Hra byla účelová pro doprovod bohoslužeb (písně, preludia).“⁶ Jihočeské období zmiňuje i dcera Věra: „Od dvanácti let byl z domu. Domů se tak často nejezdilo, možná na Vánoce a pak na prázdniny. Tamní studenti si byli blízcí, tvořili tak druhou rodinu. Hodně tam i muzicírovali. Taťka se učil doma hrát na housle. Když jim tam náhle vypadl varhaník, přišel za taťkou jeden z tamních vychovatelů a řekl: ‚Umíš hrát?‘ ‚Umím, ale jen na housle.‘ ‚To máš jedno, druhou rukou budeš hrát doprovod, basový klíč je o tercii níž a o oktávu výš (tady nevím, jestli to říkám správně).‘ A tak se náš taťka stal varhaníkem. Doprovázel tam při mších svatých, pobožnostech, ale měli i kapelu, kde hráli na housle a posléze vytvořili i hudební těleso, kde se ozývaly i žestě.“⁷

Jeho následující kroky představuje dcera Zdislava: „Po maturitě rok působil v Domově pro pozdní povolání, tzn. jednalo se o zařízení, kde studovali muži, kteří uvažovali o kněžství, ale neměli potřebné vzdělání. Zde si byli schopni složit maturitní

⁴ Vzpomínky Zdislavy Tučkové na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

⁵ Vzpomínky Věry Hoškové (roz. Brožové) na Jaroslava Brože, c. d.

⁶ Vzpomínky Zdislavy Tučkové na Jaroslava Brože, c. d.

⁷ Vzpomínky Věry Hoškové (roz. Brožové) na Jaroslava Brože, c. d.

zkoušku, potřebnou k dalšímu studiu. V tomto ústavě otec působil jeden rok jako pedagog (matematika a tělesná výchova) a také jako varhaník při bohoslužbách.“⁸

1.1.3 Kněžský seminář a PTP

Ještě před nástupem totality se Jaroslav Brož rozhodl ke kněžskému povolání. Jen z červenokostelecké svatojakubské farnosti bylo v diecézním semináři v Hradci Králové celkem dvanáct mladých mužů, rozhodnutých pro duchovní stav (mimo jiné i dva prastrýci autorky tohoto textu). Jaroslav Brož zde strávil celkem tři roky a i zde působil jako varhaník. „Hodně zkušeností mu v této oblasti předal P. Antonín Týfa, tehdy kolega-seminarista a taktéž rodák z Červeného Kostelce.“⁹

Po nástupu komunismu byly diecézní semináře likvidovány - roku 1950 tato formace končí i pro Jaroslava Brože, který je – podobně jako mnoho dalších „nespolehlivých“ (budoucích) kněží – poslán k PTP, pomocným technickým praporům, tzv. „Černým baronům. Zde strávil celkem 3,5 roku.

Nelehké údobí po komunistickém puči v životě Jaroslava Brože zmiňuje jeho dcera Věra: „Po maturitě nastoupil na studia v Hradci Králové v Boromeu, kde studoval filozofii a teologii tři roky, až do roku 1950. Tento rok byl pro církevní školství – a nejen pro ně – osudným školy byly zavřeny a studenti dostali povolávací rozkazy k PTP. Při nástupu netušili, na jak dlouho. A netušili to ani během vojny. „Nejhorší na tom bylo, že jsme nevěděli, kdy to skončí,“ říkal taťka. Museli fírat v dolech a dělat těžké práce. Po třech a půl letech je z vojenské služby propustili domů. Nesměli studovat, nesměli ani pracovat v kancelářích, museli do provozu.“¹⁰

1.1.4 Varhaníkem v Červeném Kostelci a okolí

Jako silně věřící katolík a bývalý seminarista neměl život během komunistického režimu nejlehčí. „Po návratu domů do Červeného Kostelce se směl ucházet pouze o dělnické profese, a tak dostal zaměstnání v místní továrně Kovotexu na dvousměnný provoz.“¹¹ Vyučil se obráběčem a u této profese zůstal až do odchodu do důchodu. „Hudba a hra na varhany mu však chyběla, a tak se přihlásil u místního duchovního správce P.

⁸ Vzpomínky Zdislavy Tučkové na Jaroslava Brože, c. d.

⁹ Tamtéž

¹⁰ Vzpomínky Věry Hoškové (roz. Brožové) na Jaroslava Brože, c. d.

¹¹ Vzpomínky Zdislavy Tučkové na Jaroslava Brože, c. d.

Aloise Voralu ke službě varhaníka. Střídal se tak s Františkem Krieglem (zmiňovaným v samostatné kapitole – pozn. autora), který také pracoval na směny, a tak byli oba schopni vykryt všechny bohoslužby v Červeném Kostelci. Na Boušíně jim vypomáhal ještě Josef Matyska (též zpracovaný v jiné části práce – pozn. autora). Otec vypomáhal také kolegům po okolí. Taktéž doprovázel pohřební obřady a od roku 1955 zastával varhaníka chrámového sboru při kostele sv. Jakuba Staršího v Červeném Kostelci při slavnostních mších. V době nemoci varhaníka pana Karla Hůlka (1984?) vypomohl také v kostele Církve československé husitské v Červeném Kostelci. Po smrti pana Hůlka (1984 nebo 1985?), který doprovázel svatební a jiné obřady na městském úřadě (tehdy národním výboru), byl o tuto službu požádán můj otec a vykonával ji až do konce svého života.“¹²

„Střídal se s druhým varhaníkem Františkem Kriegelem. S dirigentem Antonínem Machem pak vedli chrámový sbor a orchestr. I potom, když pana Macha vystřídal Antonín Herman.“¹³ Jedna ze sboristek na něj vzpomíná jako na „usměvavého a veselého“.¹⁴

Na červenokosteleckém kůru visí jeho portrét – charakteristicky u krále nástrojů. „Varhany byly jeho životním posláním. Myslím, že mu pomohly překonat nelehké chvíle při jeho návratu z vojny, kdy mu mnohé aktivity byly tehdejším režimem zakazovány. Měl radost, když jeho nejstarší syn začal také hrát na varhany a dařilo se mu. Svoji dlouholetou službu varhaníka zakončil 11. 3. 2001, kdy odehrál poslední mši svatou v neděli a poté odjel do nemocnice, odkud se již nevrátil, neboť 19. 3. 2001 zemřel. Hra na varhany byla jeho poslední činnost na tomto světě. Tím se rozloučil.“¹⁵ Jaroslav Brož zemřel náhle – na druhou neděli postní sešel z kůru, na který se již nevrátil – odpoledne jel do nemocnice v Hradci Králové a téměř týden poté – na svatého Josefa roku 2001 skonal.

Na svého předchůdce vzpomíná jeden ze současných varhaníků v Červeném Kostelci: Antonín Nývlt: „Pana Brože jsem poznal také v 90. letech. Byl to vlídný člověk s rozhledem. Varhany hrál, jak mu Pán Bůh dal. U něho jsem si vážil, že mě naučil celou liturgii. Vždy jsme si rozuměli. Od roku 1997 do roku 2001 jsme se pravidelně střídali na hraní. Hrával též i na městském úřadě svatby a vítání občánků. V roce 1998 to začal předávat. Přišel za mnou, jestli to vezmu. Neodmítl jsem, ale chodil jsem hrát svatby ještě

¹² Tamtéž

¹³ Vzpomínky Věry Hoškové (roz. Brožové) na Jaroslava Brože, c. d.

¹⁴ Vzpomínky Anny Kábrtové na Jaroslava Brože (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

¹⁵ Vzpomínky Zdislavy Tučkové na Jaroslava Brože, c. d.

málo. V roce 2001 při 2. neděli postní, hrál „sedmou“ a na konci ho postihla asi slabší mrtvice. Na kůru byl pan Karel Švec, tak mu ruku podržel a on to dohrál. Touto mší skončila jeho služba varhanická!¹⁶

Sboristka svatojakubské scholy a po dekády její sólistka vzpomíná: „Byla jsem poctěna, když mi pan Brož nabídl tykání a já ho mohla oslovovat: Jardo. Hned se nám lépe spolupracovalo. S Jardou jsem odzpívala množství májových pobožností, pohřbů, svateb a mší. Byl to upřímný a kamarádský člověk. Vždy jsme se domlouvali na repertoáru, nikdy mi nic nevnucoval.“¹⁷ Sopranová kolegyně této altistky dodává: „Jarda byl velice kamarádský, přátelský, vyrovnaný. Také jsem odzpívala za jeho doprovodu hodně pohřbů.“¹⁸

Další zpěváci o něm vydávají svědectví: „Dlouhá léta hrál na varhany při bohoslužbách a doprovázel chrámový sbor. Byl obětavý, pohodový, veselý. Při odpolední směně v zaměstnání se střídal s p. Kriegelem.“¹⁹

1.1.5 Rodinný život – místo jednoho kněze nakonec čtyři

Po návratu ze semináře se Jaroslav Brož nakonec rozhodl pro život v manželství. Svou vyvolenou poznal mezi zpěvačkami chrámového sboru. Roku 1960 se oženil s Lidmilou Matyskovou ze Lhoty u Červeného Kostelce, sestrou zde v práci zmiňovaného Josefa Matysky. Měli společně sedm dětí: čtyři syny: Jaroslava (*1963), Václava (*1966), Vojtěcha (*1970) a Prokopa (*1972) a tři dcery: Lidmilu (*1964), Věru (*1968) a Zdislavu (*1972).

Lásku k hudbě vtiskl i všem svým dětem. „K hudbě u nás doma bylo vždycky blízko. Měli jsme doma harmonium, kde taťka často sedával, zpívali jsme a taky jsme se na něj učili hrát. To nás ale učila spíš mamka. A v hudebce jsme hráli asi všichni na housle, bratři pak taky na dechové nástroje (baryton, pozoun) a klarinet.“²⁰ Přímo varhanám se věnoval nejstarší ze sedmi sourozenců – Jaroslav – naučil se na ně od svého

¹⁶ Vzpomínky Antonína Nývltů na Jaroslava Brože (rukopis, březen 2021)

¹⁷ Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

¹⁸ Vzpomínky Věry Fialové na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

¹⁹ Vzpomínky manželů Kábrtových na Jaroslava Brože (rukopis, březen 2021)

²⁰ Vzpomínky Věry Hoškové (roz. Brožové) na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

stejnojmenného otce. „Taťka sám rád uznával, že syn umí daleko víc, než co ho naučil on. Jarda na varhany nebo doma na harmonium hrál pořád. Sedl a hrál a hrál...“²¹

V otcově varhanické službě pokračuje jeho dcera Zdislava, která uvádí: „I když jsem za jeho života na varhany nehrála, přesto jsem čerpala a čerpám stále z jeho stylu hry. Otec měl cit pro liturgii, věděl a také rozlišoval hru v jednotlivých liturgických obdobích – jak výběrem jednotlivých písní, tak i ordinárií, preludií a použitím rejstříků. Tím mně je vzorem.“²²

Minimálně jeden z bratrů – nejmladší Prokop – je znám svým absolutním sluchem. V hudbě pokračují i vnoučata Jaroslava Brože – zejména děti Zdislavy (provdané Tučkové) obsazují v sólové i komorní hře na smyčcové nástroje medailová místa v různých kolech soutěže základních uměleckých škol.

Rod Brožů je poměrně raritní. Všichni čtyři bratři se rozhodli pro kněžské povolání. Nejstarší syn Jaroslav je vyučujícím na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. V médiích se objevují hlasy jako: „V české katolické církvi najdete stěží vlivnější rodinu, než jsou Brožovi z farnosti v Červeném Kostelci. Pocházejí z ní čtyři kněží. Václav je převorem karmelitánského kláštera v Dačicích a Vojtěch spirituálem na biskupském gymnáziu v Hradci Králové. Jaroslav s Prokopem působí na jedné ze tří teologických fakult Univerzity Karlovy.“²³

Nejstarší Jaroslav byl proděkanem Katolické teologické fakulty pro studium, významným českým biblistou a je zapojen společně s Misionářkami lásky do péče o bezdomovce. O reakci rodičů na čtyřnásobné povolání v rodině sděluje: „Myslím, že to přijímali jako takový důsledek toho, jak nás vedli, vychovávali, totiž být k dispozici Bohu a dělat to, k čemu on nás vede a co on po nás chce. Takže to pro ně byla určitě radost.

²¹ Tamtéž

²² Vzpomínky Zdislavy Tučkové (roz. Brožové) na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

²³ SHABU, Martin. *Kněz nemůže být pouhým manažerem sakrálna*. Lidovky.cz. [online] 23. 12. 2017 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://ceskapozice.lidovky.cz/tema/knez-nemuze-byt-pouhym-manazerem-sakralna.A171222_102535_pozice-tema_houd

Přijímali to takovým způsobem, řekl bych nenápadně přirozeným a samozřejmým, ale s velkou vděčností, že to je veliký dar.“²⁴

Vojtěch je dlouholetým spirituálem Biskupského gymnázia v Hradci Králové, rovněž biblistou a vysokoškolským vyučujícím. O svém otci Jaroslavovi zmiňuje: „Otec pro mě byl vzorem v mnohém. Byl to dobrý, mírný, pracovitý, spolehlivý a obětavý člověk, velmi lidský a radostný. Zaslechl jsem takovou povídačku, že prý nás naschvál měl tolik a všechny nás vychoval pro kněžství, aby se tak pomstil komunistům. On sám totiž byl tři roky v kněžském semináři, než ho bolševici rozpustili a seminaristy poslali k pětápákům. To, že by nás ale vychoval záměrně pro kněžství, je naprostý nesmysl. Zda si přál, abychom se stali kněžími, nevím, nikdy o tom doma nepadlo slovo. Rodiče nám do budoucnosti prostě nemluvili.“²⁵

Václav Brož se stal – přestože chtěl být „mašinfirou“, námořníkem a vystudoval nakonec lesnickou školu – nakonec řeholníkem, karmelitánem. Otec Jaroslav a matka Lidmila chlapce vedli ke službě u oltáře: „Ministrovali jsme spolu v domovské farnosti a občas jsme jezdili vypomáhat (zvláště se starším Jaroslavem) do nejvýše položených farností naší vlasti, kde farářoval jeden z našich bývalých kaplanů.“²⁶

Nejmladší ze čtyř bratrů kněží Prokop se stal děkanem Katolické teologické fakulty v Praze. Na své rodiče a červenokostelecké zázemí vzpomíná: „Povolání ke kněžství je dar, který jsem vždy vnímal v úzké souvislosti se společenstvím věřících. Přirozeným obzorem vnímání mi tedy v této věci byla farnost v Červeném Kostelci. Tam jsem mohl vidět dar kněžství v několika provedeních, kromě toho tam byli i řeholní povolání a mnoho krásných manželství. Jistěže jsem vděčný za rodinné zázemí, které bylo a stále zůstává podstatné, nicméně kněžství bylo spojené s širším společenstvím, kam patřila i naše rodina.“²⁷

O svém otci, prostředí farnosti i o hudbě hovoří i v článku na Lidovkách.cz: „Odmalička jsem vyrůstal v prostředí, kde se mluvilo o Bohu. Neupírali jsme se ale jen

²⁴ LUKÉŠ, Jan. *Rozhovor: Bratři Brožové aneb Čtyřnásobné kněžské povolání v jedné rodině*. Biskupství královéhradecké. [online] 2. 11. 2013 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/2603-rozhovor%3A-bratri-brozove-aneb-ctyrnasobne-knezske-povolani-v-jedne-rodine.html>

²⁵ Tamtéž

²⁶ Tamtéž

²⁷ Tamtéž

dogmaticky k víře. Byl to jakýsi horizont, ve kterém se odehrávaly docela obyčejné věci, vzpomíná na dětství se šesti sourozenci. Jak v něm uzrála myšlenka následovat cestu starších bratrů a stát se bohoslovcem? Kromě klasických mší, během kterých hrál jeho otec na varhany, pro něj byla důležitá také sobotní setkání s kaplany z farnosti. Učili se například společně rozumět církevním dějinám. Běžný den sestával z několika pevných bodů. Patřily do něj společné modlitby, ale i kroužky a další povinnosti. „Bylo to docela dobře vyfutrované. Kromě povinností jsme s bratry a sestrami chodili do základní umělecké školy. Sami jsme si vytvářeli hudební ansámby,“ vybavuje si Brož. Ačkoli na sklonku normalizace nebyl ještě povolen skauting, se skupinou ministrantů z červenokostelecké farnosti trávil mnoho času také v přírodě. A s bratrem Václavem se v Adršpachu oddávali lezení po skalách. Dodnes ze sepětí duchovního života a koníčků Prokop čerpá.²⁸

Roli otce, rodiny a výchově v rodině Brožů se mimo jiné věnuje i článek v Katolickém týdeníku: „Jak reagovali vaši rodiče na takovou úrodu duchovních povolání? – ‘Brali to jednoznačně jako dar Boží. Otec sám prožil několik let v semináři, odkud jej totalitní režim násilím poslal k PTP – a pak mu znemožnil návrat. Založil tedy rodinu. Výchova v ní byla hluboce náboženská a z každého dalšího kněze se oba rodiče upřímně radovali. Maminku jsem viděl smutnou jen ve chvílích, kdy jsme odjížděli studovat do Říma. Patrně ji trápila myšlenka delšího odloučení.’ – ‚Můžeme u vás mluvit o výchově v rigidním, přísném duchu?‘ ‚Já bych ten druh naší výchovy nazval pevným a současně chápajícím. Na jedné straně jsme cítili mnoho lásky a měli dostatek volnosti, přitom v nás rodiče důsledně pěstovali vědomí povinnosti. A že má-li něco dobrého vyrůst, musí to být nejdříve uspořádané, bez chaosu. Běhat a křičet bylo dovoleno na hřišti, kdežto zlobit v kostele bylo něco nemyslitelného.’ – ‚Měli rodiče při náboženské výchově rozdělené úlohy?‘ – ‚Ano, jejich role byly pevné. Společné ranní i večerní modlitby vedla vždycky maminka, dělala to s velkým citem. Byla s námi doma a vzorně pečovala o naše těla i duše. U jídla zase řídil modlitbu tatínek. Přestože byl prostý dělník, obdivovali jsme jeho schopnost lehce a zároveň výstižně komunikovat, vést nás k dobru všeho druhu. Jako kostelník a varhaník šel příkladem i v obětavé službě farnosti.‘²⁹

²⁸ SHABU, Martin. *Kněz nemůže být pouhým manažerem sakrálna*, c. d.

²⁹ ŠTAUD, Václav. *Naše výchova byla pevná i chápající*. Katolický týdeník. [online] 20. 1. 2015 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.katyd.cz/clanky/nase-vychova-byla-pevna-i-chapajici.html>

1.2 MIROSLAV CÍSAŘ

* 2. 12. 1929, Praha

+ 11. 10. 2014, Praha

Kapelník, skladatel, aranžér, rádce a člověk známý mezi mnohými a orchestry, s nimiž spolupracoval, i mezi českými krajany v zahraničí, za nimiž dojížděl a jejichž hudbu sbíral. Ačkoliv se narodil i žil v jiných místech České republiky, je pevně spjat se Rtyní v Podkrkonoší a jejím okolím, kde pobýval na své chalupě, kde často dirigoval či vypomáhal s organizací významného festivalu dechové hudby Koletova Rtyně.

1.2.1 Dětství a hudební vzdělání

Tento hudebník a dirigent se narodil 2. prosince 1929 v Praze. Za své kvalitní hudební vzdělání vděčí hudební fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Vystudoval pedagogiku (se specializací na hudební výchovu a ruštinu), hudebně se specializoval na hudební skladbu a dirigování. „Zajímal se především o dechovou hudbu, ale i swing a jazz, folklór i vážnou hudbu. Kapelník orchestrů různého zaměření.“³⁰

1.2.2 Dechové orchestry a hudební nakladatelství

Celý život se věnoval práci s dechovými orchestry, byl navíc i odborný redaktor hudebního nakladatelství PANTON, stejně tak několik let i spolupracovník rozhlasu.

Mezi místy jeho působení se uvádí: Kolín, Lysá nad Labem, Neratovice, Plzeň, Praha či Rtyně v Podkrkonoší.³¹

Mezi konkrétní tělesa, kde byl aktivní jako umělecký vedoucí, patří Městská hudba Františka Kmocha (MhFK), s níž spolupracoval od roku 1978. „S orchestrem absolvoval řadu úspěšných koncertů v republice i za hranicemi. Nejúspěšnější byl v tomto roce zájezd do Francie na pozvání orchestru Harmonie de Chambéry. MhFK zahajovala

³⁰ Císař, Miroslav, 1929-2014. Středočeská vědecká knihovna v Kladně. [online] 20. 1. 2015 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: https://ipac.svkkk.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0090229-Cisar-Miroslav-19292014/

³¹ Tamtéž.

spolu s domácím orchestrem jubilejní 50. Savojský veletrh a na výstavišti pak sklízel náš orchestr velké úspěchy po celou dobu trvání veletrhu. Kapelníkem MhFK byl ještě v roce 1979, s orchestrem mj. natočil i televizní pořad. K Městské hudbě Františka Kmocha se až do konce svého života vracel jako hostující dirigent, jako návštěvník jejích koncertů a především jako přítel mnoha jejích členů. Miroslav Císař byl mezi zakládajícími členy Klubu přátel Kmochovy hudby (dnes Klub přátel Františka Kmocha) a patřil mezi ty nejaktivnější až do konce života.³²

Společné projekty měl i s Kolínskou filharmonií a dalšími lokálními pěveckými sbory i menšími dechovými orchestry.

Z dalších souborů jmenujme spolupráci s Květovankou z Prahy či Hornickou dechovou hudbou ze Rtyně v Podkrkonoší. Byl též dirigentem a uměleckým vedoucím v dechovém orchestru pražských železničářů, dále pak Plzeňáčky (lidová dechová hudba na Plzeňsku), orchestru Spolany Neratovice či Hasičského orchestru v Lysé nad Labem.³³

1.2.3 Miroslav Císař a Podkrkonoší

Ačkoliv žil Miroslav Císař zejména v Praze, kde se roku 1926 narodil a kde též roku 2014 po krátké vážné nemoci zesnul, jeho život byl neodmyslitelně spjat též s kladským pomezím, s podhůřím Jestřebích hor. „Protože měl rád přírodu, byl několik let šťastný ve své chaloupce ve Rtyni v Podkrkonoší, později nedaleko Prahy na rodinné chalupě v Černolicích, kde je i pohřben.“³⁴ Ve Rtyni v Podkrkonoší, která je na půli cesty mezi Náchodem a Trutnovem a již prvním městem v Trutnovském okrese, spolupracoval s mnohými regionálními muzikanty, často dirigoval dechový orchestr a pomáhal organizovat v regionu významnou přehlídku Koletova Rtyně.

O rozkvet hornické hudby (v současnosti Koletovy hornické hudby Rtyně v Podkrkonoší), s níž Miroslav Císař dlouhodobě spolupracoval a která měla kořeny v roce 1864, se dříve zasloužil kapelník Čeněk Koleta a jeho bratr Karel, který napsal 1500 skladeb „od hudby k tanci, přes smuteční pochody a písně i řadu rozsáhlejších děl, např. přede hry, slavnostní pochody i symfonii. Hudba rychle získala věhlas v širokém okolí a

³² FIŠER, Jiří – ZRŮSTOVÁ, Hana. *Miroslav Císař*. Stránky Kubešova hudebního nakladatelství. [online] Říjen 2016 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.kubes.eu/o-nas/spolupracovnici/1-miroslav-cisar>

³³ Císař, Miroslav, 1929-2014, c. d.

³⁴ FIŠER, Jiří – ZRŮSTOVÁ, Hana. *Miroslav Císař*, c. d.

byla dokonce několikrát účastníkem tehdy ještě živého vysílání Čs. rozhlasu ve dvacátých letech min. století. V té době hudby hrály jak ve smyčcovém, tak i v dechovém obsazení. Kapelník Čeněk Koleta řídil hudbu neuvěřitelných 52 let. Spolu se svým bratrem Karlem, který mimo jiné působil ve dvacátých letech jako koncertní mistr lázeňského orchestru v chorvatském Daruvaru, se stali legendami hudebního života Podkrkonoší.³⁵

V roce 1962 vznikl ve Rtyni v Podkrkonoší festival, který je považován za souputníka Kmochova Kolína – oba dva festivaly byly totiž založeny na základě společného vystoupení Kmochovy a Rtyňské hornické hudby ve Rtyni v Podkrkonoší Na Rychtě.³⁶ Miroslav Císař byl mezi organizátory tohoto festivalu.

Někdejší rtyňský kapelník Zdeněk Tluchoř na svého spolupracovníka vzpomíná: „Původně se věnoval folkloru, hrál velmi dobře na housle, ale postupem času rozšiřoval svoje působení i na další žánry, především na dechovou hudbu, když ji propagoval dlouholetým působením v hudebním vydavatelství Panton. Několik let dirigoval Kmochovu hudbu v Kolíně a po zakoupení domečku na horní Rtyni se stal velkým propagátorem festivalů ve Rtyni v P. Stále v důchodu také jezdil do Lysé nad Labem, kde dirigoval tamní dechovku, s kterou myslím navštívil asi dvakrát krajany v Chorvatském Daruvaru. Na festivalu ve Rtyni pokaždé dirigoval nějakou svoji skladbu nebo svoje aranžmá. Z nejznámějších skladeb a úprav speciálně pro Koletovu hudbu jsou Podkrkonošské tance - zpěv a krojované tanečnice - velký úspěch doma i v zahraničí (zájezd Koletovky do Švédska 1984), Melodie Antonína Nývltů - popularizace rtyňského vojenského kapelníka, autora známého pochodu Kapitán Římek a valčíku U Zborova na vršíčku.“³⁷ Krkonošské koledy byly posbírány v krkonošských vesničkách a na samotách samotným skladatelem.

Josef Hejna, současný dirigent Koletovy hornické hudby, příslušník mladší generace, připojuje vlastní vzpomínky: „Jelikož u něho byl prodej (sběrna) mléka a tvarohu od paní Teichmanové, stejně jako to bylo u babičky Kafkové ve Svatoňovicích, často jsme se vídali a povídali. Hrál také v kostele na housle, když už chrámový sbor převzal po p. Machovi pan František Rak. Jeden čas jsem s ním jezdil do Českého Meziříčí

³⁵ *Historie orchestru*. Stránky Koletovy hornické hudby. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://koletovka.cz/historie/>

³⁶ Tamtéž.

³⁷ *Vzpomínky Zdeňka Tluchoře na Miroslava Císaře* (rukopis, duben 2021)

nahrávat s malou kapelou Valanka jím upravené lidové písničky. Když dělal legraci, mluvil o sobě jako o Císařpánovi.“³⁸

1.2.4 Mezi chorvatskými kraji

Jméno Miroslava Císaře rezonuje výrazně v krajijských komunitách v bývalé Jugoslávii. Sestra autorky textu Marie, doktorandka na FF UK, při svém lektorském působení v krajijských institucích (v českých školách, českém vydavatelství Jednota i mnohých hudebních uskupeních...) na Daruvarsku jako Červenokosteletčanka na jméno Miroslava Císaře ze sousední Rtyňe narážela v souvislosti s tamními folklorními, dechovými a pěveckými skupinami opakovaně. Byl to právě M. Císař, kdo tamního gymnaziálního profesora Jaroslava Klubička učil upravovat české a moravské písně pro různá hudební složení, kdo na sever Chorvatska jezdil se svými orchestry na krajijské přehlídky a festivaly, avšak i soukromě, rovněž jako badatel.

Folklorním souborům psal k písním hudební doprovody – a sám se v jednom rozhovoru pro Český rozhlas zmínil: „V těch folklorních souborech byly malé instrumentální skupiny nejrůznějšího typu, tak chtěly tu muziku, jak se říká naživo.“³⁹ Při příležitosti jeho jubilea na něj krajané ve svém tisku vzpomínali následovně: „Instruktor krajijských hudeb Miroslav Císař - český dirigent, hudebník a hudební znalec M. Císař svou energií a temperamentem rozsévá dobrou náladu nejen doma, ale i v zahraničí. I teď, v osmdesáti letech, nemá pokoj a pomáhá hudbám nejen v provedení skladeb, ale i při jejich úpravách. Jeho jméno je v krajijské komunitě v Chorvatsku navěky zapsáno zlatým písmem – vždyť jako hudební poradce zde působil více než dvacet let.“⁴⁰

Pro účely této práce byl osloven daruvarský kapelník Klubičko, který na M. Císaře napsal pěkné svědectví: „Byl velice milým člověkem, dobrým přítelem a nadevšechno vynikajícím odborníkem po hudební stránce. Za činnost, kterou se já tady zabývám (a myslím že úspěšně), mohu v největší míře poděkovat právě jemu. Nevím,

³⁸ Vzpomínky Josefa Hejny na Miroslava Císaře (dokument zaslaný emailem, duben 2021)

³⁹ FIŠER, Jiří – ZRŮSTOVÁ, Hana. *Miroslav Císař*, c. d.

⁴⁰ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *V Chorvatsku se mezi krajijs dochovaly neznámé české písně*. Radio Prague International. [online] 20. 8. 2005 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://cesky.radio.cz/v-chorvatsku-se-mezikrajijs-dochovaly-nezname-ceske-pisne-8628362>

odkud bych začal, abych jeho působení u nás shrnul do nějaké kratší podoby. Poprvé do Daruvaru přijel s choreografkami Lenkou Homolovou a Evou Zetovou v 80. letech jako hudební instruktor pro folklor. Zrovna pro skupiny, které měly doprovodnou kapelu, udělal aranžmá pro choreografie, které nacvičovali. Využívali jsme jeho přítomnost, aby poučoval vedoucí dechovek a jednotlivé muzikanty, a tak jsme získali po letech velmi dobrou úroveň dechovek. Pomohl nám organizovat přehlídky dechovek u nás, a přiváděl kvalitní kapely na zájezdy, a tak narůstal zájem o dechovou hudbu u nás. Zásobil nás kvalitním repertoárem pro naše kapely, jak vlastními skladbami a úpravami, tak ostatních hlavně českých skladatelů. Jako sběratel zaznamenal značný počet lidových písní, které jsme společně tady vytiskli. (Tři svazky). Prostě hudební život Čechů v Chorvatsku nebyl by takový, nebýt pana Miroslava Císaře.“⁴¹

Jaroslav Klubíčko doplňuje i ryze osobní vzpomínku: „Každé ráno, když vyjdu před dům, pohled se mi zastaví na krásné červené růži. Jak v Daruvaru v sobotu bývá trh, Mirek se tam rád nahlídl a vždycky si něco koupil, co nebylo ‚k dostání‘ v Čechách. Jak nás za svého pobytu v Daruvaru pravidelně navštěvoval, jednou v sobotu se objevil s balíčkem a odevzdal ho mé manželce se slovy: ‚Ať po mně něco zůstane, až budu pod drnem.‘ (To byla ta růže). Miroslav Císař určitě patří mezi nejoblíbenější osoby z České republiky, nejenom v hudebních kruzích, ale vůbec. A myslím si, že on k nám velice rád přicházel a měl jeden zvláštní vztah k našim krajanům, a proto mu patří velký dík.“⁴²

1.2.5 Hudební skladatel

Během života byl Miroslav Císař velmi plodným krom dirigování i na poli komponování a aranží mnoha skladeb a písní, a to jak pro dechové orchestry, tak i pro pěvecké sbory či symfonické orchestry.

„Známé jsou jím upravené Moravské koledy, slovenské lidové písničky, podílel se na vydání Sborníku lidových písní „Když jsem já šel za písničkou“. Jeho tvorba byla vydávána tiskem i na zvukových nosičích. V současné době vydalo ‚Mysliveckou‘ a ‚Jedeme do Španěl‘ Miroslava Císaře Kubešovo nakladatelství.“⁴³

⁴¹ Vzpomínky Jaroslava Klubíčka na Miroslava Císaře (email, duben 2021)

⁴² Tamtéž.

⁴³ FIŠER, Jiří – ZRŮSTOVÁ, Hana. *Miroslav Císař*, c. d.

V Českém hudebním slovníku (www.ceskyhudebnislovník.cz) je jeho jméno zaneseno, avšak nezpracováno. Zajímavostí je, že Wikipedie jeho dílo představuje, avšak jen v nizozemštině.

Hudbu, kterou složil, využívají jak dechové orchestry, tak – jako doprovod – folklorní soubory. Ve svém repertoáru jeho Východočeské a západočeské písně a tance má kupř. vysokoškolský soubor Gaudeamus.⁴⁴

1.2.6 Zpěvníky a hudební nosiče

Jeho zajímavou polku Jedeme do Španěl v podání Veselky lze nalézt kupř. na CD Na zdravíčko, přátelé, Mysliveckou pak na CD V hospodě U Čerta. Je podepsán pod díly Supraphonu (např. Cvičíme s hubou č. 12 – České lidové tance, což řídil, výběrově pak například jako autor pod písněmi Sněhurka v albu Bílé konvalinky či dirigent Náchodského zámku v albu České a moravské národní písně.)⁴⁵

Písně a tance z celého světa, to je notová sbírka pro slavné reprezentativní melodie většiny evropských národů (a písní a tanců ze severní i latinské Ameriky) v úpravě pro tři trubky/lesní rohy/klarinety v úpravě Miroslava Císaře.⁴⁶

Celkem tři zpěvníky českých lidových písní posbíral mezi krajany v Chovatsku pedagog a muzikolog M. Císař, přičemž některé z písní již v Česku zcela neznámé. V obcích v rurální části Chorvatska, kde jsou Češi usídleni posledních dvě stě let a stále zde předávají svůj jazyk a kulturu, M. Císař sledoval, jaké tradiční písně si čeští emigranti uchovali po několik generací. Ke sběru písní se Miroslav Císař rozhodl při tradičních dožínkách v Ivanově Sele, nejstarší české vesnici v historické Slavonii. „Inspirovala ho k tomu skupina starých žen, které na alegorickém voze mlátily cepy obilí. ‘Říkal jsem si, že když tohle všechno zachovaly, jsou určitě pamětnice. Ty by měly znát taky písničky.’ Samotný sběr lidových písní ale zdržela válka v bývalé Jugoslávii. ‘Teprve po válce došlo k tomu, že jsme ty písničky začali zaznamenávat. V

⁴⁴ *Repertoár. Gaudeamus.* [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.gaudeamus-folklor.cz/repertoar/>

⁴⁵ *Miroslav Císař. Supraphon.* [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.supraphonline.cz/vyhledavani/alba?q=miroslav%20c%3%ADsa%C5%99>

⁴⁶ *Miroslav Císař: Písně a tance z celého světa.* Hudebniny Břeclav. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.hudebniny-breclav.cz/http-hudebniny-breclav-cz-noty-a-zpevniky/cisar-pisne-a-tance-z-celeho-sveta/>

daruvarském rozhlase a v krajanském časopise Jednota, který tam vychází, jsme vyzvali lidi, aby zapátrali v paměti, popřípadě někde na půdě nebo v nějaké staré almaře nebo v truhle, a našli zpěvníky, což si tam lidé určitě zaznamenávali. A to se skutečně podařilo. Přihlásili se lidé, kteří byli pamětníky starých melodií, a nějaké písemné materiály jsme od nich také dostali. Pak jsem ty pamětníky objížděl s magnetofonem a písničky jsem zaznamenával.“⁴⁷

Miroslav Císař tak společně s lokálními hudebníky sepsal jen na Daruvarsku přes sto šedesát českých písní, přičemž písně, které jsou známé i v Česku a jsou uvedeny v jiných sbírkách lidových písní, například u Erbena, záměrně vyřadili. "Soustředili jsme se na písničky, které u nás nejsou tolik známé. Některé jsou naprosto neznámé."⁴⁸ Většina zaznamenaných písní pohází hlavně z jižních Čech a Chodska nebo z okolí Prahy, z Moravy je jich jen hrstka. "To je zajímavé proto, že když tam před dvěma sty lety naši krajané přišli, tak tam z Moravy přišlo zrovna tolik lidí jako z českého regionu. To byly hlavně východní Čechy, střední Čechy, západní Čechy, Chodsko a jižní Čechy. Ale zrovna tolik písniček přišlo z Olomoucka, z Brněnska a ze Znojemska. Ale s těmi moravskými písničkami jsme se tam skutečně nesetkali."⁴⁹ Miroslav Císař našel kupříkladu i koledy, které již v Čechách neznáme. „Jiné písně v sobě zachovaly češtinu, jak si ji s sebou do Chorvatska odnesli Češi před půl druhým stoletím. A určitou raritou na cédéčku, které Miroslav Císař z českých písniček vydal, je pochod z 1. světové války, který si zpívali čeští vojáci v rakouské armádě. Písně, které na Daruvarsku zachytil, zná podle něj už ale jen ta nejstarší generace našich krajanů. Výjimečně si je zazpívají ještě dnešní padesátníci, mladí lidé se s nimi ale setkají už jen ve folklorních souborech.“⁵⁰

V prostředí Rtyně v Podkrkonoší napsal Miroslav Císař roku 1999 článek o svém regionálním předchůdci na poli dechové hudby: „Hudební skladatel Karel Koleta (1887-1948)“, kterou publikoval v periodiku *Rodným krajem*.⁵¹

⁴⁷ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *V Chorvatsku se mezi krajaný dochovaly neznámé české písně, c. d.*

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ CÍSAŘ, Miroslav. Hudební skladatel Karel Koleta (1887-1948). *Rodným krajem: Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a Bratří Čapků*, 1999, č. 18, s. 34-36.

1.2.7 Za Císaře pána

Pět let před jeho skolem – roku 2009 – mu jako osmdesátiletému k jeho jubileu uspořádal Klub přátel Františka Kmocha spolu s Městskou hubou Františka Kmocha a Hasičským dechovým orchestrem z Lysé nad Labem slavnostní výroční koncert nazvaný „Za Císaře pána“. Dorazilo velké množství hudebníků, s nimiž během svého bohatého života Císař spolupracoval, zaznělo též množství skladeb, které sám skládal či upravoval.

Na koncert, který se konal 15. listopadu v kolínském Městském společenském domě u příležitosti osmdesátin svého „hudebního nestora“ dorazila i krajanská delegace: „Jménem české menšiny v Chorvatsku se slavnosti zúčastnili předseda kulturní rady Svazu Čechů Jaroslav Klubíčko, umělecký vedoucí daruvarské Městské dechové hudby 1922 Dalibor Veselý a její člen Vládo Bahník.“ Zpět ve svém krajanském prostředí vzpomínali: „Koncert byl koncipován jako průřez životem M. Císaře a zahájila ho skladba ‚Za císaře pána‘. V první části byly představeny skladby oslavence. V části věnované jeho dirigentské tvorbě se sám chopil taktovky. Další část se týkala jeho vztahu ke zpěvu. Přestože nikdy veřejně nezpíval, díky svému citu a sluchu vychoval mnohé zpěváky, kteří zpívali s dechovými hudbami. Poslední část koncertu pojednávala o neobyčejných situacích.“⁵² Krajanský hudební kolega M. Císaře Jaroslav Klubíčko oddirigoval závěrečnou skladbu Česká muzika. „Blok, věnovaném spolupráci oslavence s krajanskými hudebními a pěveckými tělesy využila naše delegace k blahopřání a předání darů. „Na tváři Miroslava Císaře se objevilo dojetí a v očích se zaleskly slzy. Miroslav Císař k nám jezdil velice rád. Stále s ním udržujeme přátelské styky. Je to tolerantní, skromný, přátelský člověk, plný energie,“ řekl o něm krajanský středoškolský profesor a dirigent J. Klubíčko. Slavnostního koncertu se kromě české delegace z Chorvatska zúčastnili i hosté z Rakouska, Německa, Norska aj. Sjeli se sem ze všech koutů světa, kde M. Císař působil jako dirigent, nebo kde vystupoval s českými kapelami. „Letos v létě k nám s některou kapelou přijede zase. Zdraví mu slouží, vyzařuje z něj temperament a jako dirigent suverénně vládne taktovkou,“ dodal J. Klubíčko.“⁵³

⁵² ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *V Chorvatsku se mezi krajany dochovaly neznámé české písně*, c. d.

⁵³ Tamtéž.

1.3 MICHAEL ČAKRT

* 15. ledna 1924, Brno

+ 25. června 1997, Trutnov

V souvislosti s osobou Michaela Čakrta, narozeného sice v Brně, ale působícího desítky let na Trutnovsku, slýcháme často se opakující označení: „Génius!“. Jako jeden z mála zde zmiňovaných má profil na Wikipedii (a to v češtině i němčině) i trojjazyčnou webovou stránku, která je mu věnována. Jeho umění a osobnost ovlivnily množství výborných hudebníků v širokém okolí. Kvůli svému původu a náboženskému a politickému přesvědčení tento nadaný český hudební skladatel, učitel, varhaník a sbormistr směl za doby komunismu působit pouze na lidových školách umění v pohraničí (v Trutnově a Žacléři).

1.3.1 Brněnské dětství

Michael Čakrt přišel na svět 15. ledna 1924 do rodiny předsedy senátu Nejvyššího soudu JUDr. Michaela Čakrta a jeho paní Věnceslavy (rozené Rosické), pedagožky. V Brně vychodil v letech 1929 až 1934 chlapeckou obecnou školu, posléze Státní československé gymnázium. Jeho první hudební krůčky vedly „do houslí“, jeho sestra Eva, též hudebně nadaná, se věnovala klavíru.⁵⁴

1.3.2 Dospívání v Praze, válka, konzervatoř

Z moravského velkoměsta se před vypuknutím druhé světové války rodina v létě 1938 přestěhovala do československé metropole, kde si v nově budované lokalitě na Praze 6 – na Petřínách vystavěli dům. „Otec odešel do důchodu a pro Prahu se rozhodli, poněvadž k ní měli oba rodiče vřelý vztah. Na samotě zvané Petřiny, kde už dnes stojí

⁵⁴ Osobnosti Michaela Čakrta se věnovala závěrečná práce Adély Mišoňové z Mladých Buků. Obsah jejích textů je nyní součástí oficiálních stránek o panu Čakrtovi, domníváme se, že vytvořila i biografický obsah Čakrtovi věnované Wikipedie: https://cs.wikipedia.org/wiki/Michael_%C4%8Cakrt

poměrně rušná pražská čtvrť, nechali postavit dům. Tehdy tu stál skutečně jako jeden z mála.⁵⁵

Středoškolská léta strávil na proslulém Jiráskově gymnáziu v Resslerově ulici. Studoval též klavírní hru u své příbuzné – Olgy Čakrtové, otcovy sestry, profesionální hudební pedagožky. Ačkoliv se Michaelova sestra Eva v české metropoli klavírní výuce už nevěnovala (vystudovala střední archivní školu), hrávali sourozenci společně.⁵⁶ „Rodiče byli hudební amatéři, měli hudbu rádi, ale nijak ji aktivně neprovozovali. Zato Eva s Michaelem hudbu milovali. Bavili se společně přehráváním operních árií z klavírních výtahů. „Za války se vydávalo hodně populárních skladeb v úpravě pro klavír, i čtyřruční. Dozpívali jsme si k tomu všechny hlasy, které jsme jen zvládli. Dělal nám to velké potěšení. Michael v té době už vypracovával i vlastní klavírní výtahy. U zkoušek na konzervatoř předložil klavírní výtah Verdiho jediného smyčcového kvartetu.“⁵⁷

Vztah Michaela Čakrta k hudbě ho přiváděl k myšlence stát se v budoucnu hudebním skladatelem, proto se po maturitě v roce 1942 (kdy prospěl s vyznamenáním) přihlásil ke studiu kompozice na pražské konzervatoři. Jako člověk narozený roku 1924 byl během školního roku 1944/45 totálně nasazen, a to ve výrobě tašek. „Bylo mu umožněno studovat na konzervatoři, jelikož nebyla považována za vysokou školu. Ve školním roce 1944/45 se však škola proměnila ve výrobní podnik na tašky. Jednou za týden si studenti vyzvedli přiděl materiálu, který museli doma podle předlohy zpracovat a ještě tentýž týden práci odevzdat. Michael byl s tím vždy rychle hotový. Chtěl mít dost času na hudbu, čtení a vzdělávání.“⁵⁸

Ke konci války zmiňovala Čakrtova sestra Eva příhodu se sovětskými vojáky, kteří byli přidělováni do jednotlivých domácností: „Na každého člena rodiny se počítala jedna místnost, manželé měli dokonce jen jednu místnost dohromady. Zbylé místnosti byly přiděleny vojákům. I u nás jich tedy několik pobývalo, ale byli to vesměs slušní lidé. Po odchodu do kasáren přicházeli i dále na návštěvu. Jeden z nich se dokonce jmenoval Michail. Když se napili té své vodky a zachtělo se mu zpívat, dlouhé hodiny Michaela

⁵⁵ *Ze vzpomínek Michaelovy sestry Evy.* Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

⁵⁶ *Michael Čakrt.* [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/>

⁵⁷ *Ze vzpomínek Michaelovy sestry Evy,* c. d.

⁵⁸ Tamtéž.

pobízel: ‚Miša, ty igráj!‘ Michael improvizoval podle toho, jak voják skřehotal.“⁵⁹ Ztracený rok Michael Čakrt dohnal spojením dvou závěrečných ročníků ve školním roce 1946/1947 a školu dokončil už roku 1947 s vyznamenáním.

1.3.3 Vysokoškolská studia, nástup komunistické totality, víra a perzekuce

Od konce války studoval zároveň též hudební vědu a psychologii na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, od roku 1946 též hudební teorii na Hudební fakultě Akademie múzických umění. S příchodem nové totality byl však z politických důvodů hned roku 1949 z obou vysokých škol vyloučen, podobný osud potkal též jeho sestru Evu, která byla studentkou FF UK. Později pracovala jako archivářka. „Ač pocházel z nevěřící rodiny, během svých pražských studií přijal katolickou víru, k čemuž pomohlo také jeho několikaleté působení na místě varhaníka a vedoucího chrámového sboru v kostele sv. Fabiána a Šebestiána v Liboci. V roce 1948 se dal zapsat do kurzu laických katechetů a v roce 1949 vykonal závěrečné zkoušky. Po svém vyloučení z vysokoškolských studií byl proto přidělen do Sokolova, kde vyučoval náboženství na národních a středních školách a kromě toho působil jako varhaník a regenschori v tamním kostele sv. Jakuba Staršího. Kvůli tlaku vůči jeho osobě ze strany komunistického režimu i celkově neutěšené situaci v českém pohraničí se však po třech letech nervově zhroutil a musel se léčit v sanatoriu. Jeho zdravotní stav zhoršovalo také kouření, se kterým začal za druhé světové války a jemuž v této situaci silně podlehl. K uzdravení přispěl jeho vztah s Marií Šiškovou (1922-2008), se kterou se v lednu 1953 v Sokolově oženil.“⁶⁰

1.3.4 Z pohraničí do pohraničí – trutnovské působení

Po sokolovském působení nastoupil roku 1953 jako vyučující do LŠU v Trutnově. V tomto donedávna silně německém okresním městě Čakrtovi pobývali v menším bytě v rámci arciděkanství. Politická situace mu nepřála. „Pro svůj buržoazní původ a politické i náboženské přesvědčení byla jeho žádost o přijetí do Svazu československých skladatelů neúspěšná, takže jeho díla nemohla být vydávána. Protože neměl sílu skládat jen v naději, že v budoucnu jeho skladby někdo objeví, namísto komponování se soustředil na práci pro děti, ve které našel své poslání, a na vytrvalou činnost varhaníka v trutnovském kostele

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ *Michael Čakrt*, c. d.

Narození Panny Marie.“⁶¹ Kromě činnosti varhanické se stal také trutnovským regenschori chrámového sboru, který zde vznikl na počátku 50. let z popudu trutnovského varhaníka Krejčího. „Pro neshody mezi Čakrtem a korepeditorem Vlastimilem Brunclíkem sbor upadal, takže nakonec nebyl schopen zpívat ani na Vánoce. Situaci vyřešilo až sloučení s chrámovým sborem v Poříčí v roce 1966, jehož korepeditorem Karel Müller považoval za čest s Čakrtem spolupracovat.“⁶²

1.3.5 Krátký záblesk svobodnějšího působení

Michael Čakrt, který schopnostmi převyšoval mnoho osob ve svém okolí, avšak své dovednosti z politických důvodů nesměl rozvíjet, mohl alespoň na sklonku 60. let působit ve funkci ředitele hudební školy – a to nejprve jako zástupce za nemocného dosavadního ředitele Ludvíka Mertu, později i po vítězství ve výběrovém řízení (od 1. července 1969). Zde směl setrvat pouze do pookupačních čistek.

Jeho trutnovský žák Jiří Hrubý vzpomíná na nácvik úspěšného Čakrtova Valčíku pro šest rukou, kvůli kterému museli na soutěži uměleckých škol otevřít zvláštní kategorii, ale i na osobnost svého učitele: „Pan Čakrt chodil v mírném předklonu. Snad tím chtěl trochu zmenšit svou tělesnou výšku. Ruce měl často sepnuté dlaněmi k sobě. Vypadal jako stále pohroužený do modlitby. Byl neuvěřitelný dobrák. Nerozčiloval se, snad nikdy na nikoho nezvedl hlas. Snažil se nám zprostředkovat přehled o muzice, i co se týká všelijakých historických souvislostí. K vyučování přistupoval hodně zodpovědně. Protože měl ve třídě gramofon, vždy vybral nějakou desku a pouštěl nám z ní úryvky. Když jsme byli trochu starší, učil nás i praktické věci užívání harmonie: napsat melodii a k tomu vymyslet doprovod podle všech harmonických pravidel, aby to znělo a ladilo...učil nás také dirigovat. Pamatuji si, jak jsme se u toho střídali. Namaloval nám na tabuli jednotlivá schémata dirigování a vrazil taktovku do ruky... Dělal pro nás i různé soutěže, kdy jsme museli něco poznávat. Třeba tóniny. Velice rád na to vzpomínám. Byly to pěkné hodiny. Rozhodně to nebyla nuda. Na nikoho nedělal žádný nátlak a nerozčiloval se. Nemuseli jsme z něho mít strach. Byl trpělivý a dobrota z něho jen čísel.“⁶³

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

⁶³ *Jiří Hrubý o svém učiteli.* [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

1.3.6 Po roce 1970 – venkovským učitelem

Po odmítnutí podepsání souhlasu s vpádem sovětské armády do ČSSR byl z funkce ředitele LŠU odstraněn – k 1. září 1970, „přičemž písemné oznámení o odvolání obdržel dodatečně až po několikerych urgencích a důvody odvolání mu vůbec nebyly oficiálně sděleny. Útočiště před pronásledováním nacházel ve službě varhaníka, avšak po druhém vatikánském koncilu mu bylo vytýkáno, že na varhany hraje příliš umělecky a tím účastníky bohoslužeb rozptyluje a znemožňuje jim soustředit se na liturgii.“⁶⁴

Od roku 1970 působil talentovaný Michael Čakrt jako v malé obci Žacléř na samotné hranici Československa, kam byl přeložen a kam denně autobusem dojížděl a kde byl vesnickým učitel hudby. „Tamní horské podnebí mu sice nesvědčilo, protože neměl rád zimu, ale ve svém novém působišti byl velmi spokojený, neboť tam našel přátelský pracovní kolektiv. V Žacléři vyučoval starší žáky na klavír, hudební teorii a později také zpěv. Měl tam méně malých žáků, s nimiž ho práce velmi unavovala, než v Trutnově.“⁶⁵

Od kolegů M. Čakrta se dozvídáme něco o jeho žacléřském působení i jeho osobnosti: „Kolegové Jarmila Zomerová a Jiří Jirásek vzpomínají na Čakrtův krásný smysl pro humor. Rád si hrál se slovy. S nadhledem doprovázel koncerty veselým a poutavým průvodním slovem, které ale i díky jeho rozsáhlým znalostem posluchače poučilo. Do památníků, které mu děti přinášely, psal legrační básničky. Každému dítěti „na míru“. Stejně tak tomu bylo i se skladbičkami. Byl schopen napsat pro každého žáka dílko, které odpovídalo jeho schopnostem. Na příklad omezenému hlasovému rozsahu. Skladbičky byly líbivé a humorné, avšak zároveň kompozičně kvalitní. To bylo pro něho směrodatné. Instruktivní skladby, které dětem vybíral, musely být kvalitními hudebními díly, byť nepatrného rozsahu. Stávalo se prý i to, že vybral skladbu náročnější, než mohl žák zvládnout. Hlavně, že byl splněn požadavek na hodnotnou kompoziční výstavbu dílka. Hudební škola se postupem času dostala na úroveň, že mohla vysílat žáky na soutěže

⁶⁴ Michael Čakrt, c. d.

⁶⁵ Tamtéž.

„Po odchodu manželů Rajmanových do důchodu v roce 1981 se stal na žacléřské lidové škole umění jediným kmenovým učitelem. Situace se změnila v roce 1982, kdy se do Žacléře přistěhoval mladý akordeonista Evžen Zomer se svou manželkou klavíristkou Jarmilou, kteří svým nadšením dodali Michaelu Čakrtovi nový elán. Zúčastnil se jimi pořádaných veřejných vystoupení a dočkal se výrazného zlepšení úrovně dosud skomírající maloměstské LŠU.“

Lidových škol umění. S velikým úspěchem se setkala na soutěži v roce 1985/86 Čakrtova skladba „Myší bál“ pro dětský hlas a klavír. Jako libreto mu posloužila dětská knížka. Noty jsou dnes bohužel nezvěstné.“⁶⁶

Hudební nauku prý vyučoval velice zajímavě a s „nekonečnou invencí“, žáci si ho vážili – byl trpělivý a hodný, dle pamětníků ho tolik nezlobily, protože v něm uznávali velikou autoritu. Žákům prý často předehrával písničky – třeba i z filmů a večerníčků. „Jeho vyprávění je vždy zaujalo. Uměl vyprávět dětem srozumitelným jazykem, díky svým obrovským znalostem také obsírně a s nadhledem.“⁶⁷ Žáci vzpomínali na jeho toleranci, lásku k dětem i vyrovnanost s vlastní situací. „Rád rozmlouval s lidmi a konfrontoval se s jejich názory. Jelikož Michael jezdil do Žaclěře autobusem, byl tak omezen čas, který mohli společnými hovorů trávit. Nejvíce se tedy setkávali v přestávkách mezi vyučováním u kávy a cigaret. Obdivovali jeho náboženské přesvědčení a statečnost, s jakou za ním i přes všechny obtíže stál. Tato statečnost se podle jejich slov projevila i v postoji k nemoci a bolestem v posledních letech života, o nichž mluvil s nadsázkou a sobě vlastním humorem.“⁶⁸

1.3.7 Poslední roky pozemského putování

Poslední roky života neztrpčovala již nesvoboda, nýbrž problémy se zdravím a neshody s novým duchovním. V roce 1990 jeho život ovlivnila rakovina dásně, k níž přispěl dříve zmiňovaný nešvar – silné kouření. „Tento zlovyk mu často vyčítali mnozí jeho kolegové a přátelé, avšak nedokázal s ním přestat ani přes žádosti manželky a varování lékařů, že by delším pobytem v zakouřeném prostředí mohlo být silně narušeno zdraví dcery Agáty. S kouřením se sice ještě před narozením dcery pokusil přestat, ale pro silné abstinenci příznaky svou snahu vzdal.“⁶⁹ Jeho zdravotnímu stavu neprospěl ani

⁶⁶ *Vzpomínky žáků a kolegů z hudební školy v Žaclěři*. Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

⁶⁷ Tamtéž

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Michaela Čakrta s pověstnou cigaretou v koutku tematizují několiké vzpomínky:

- „Kouřit se Michael podle Evy naučil za války. Tabák byl tehdy na přiděl jen pro muže, což se Evě, též náruživé kuřačce, zdálo nespravedlivé. Pěstovali tedy pro sebe tabák na zahradě, ale péče o rostliny ale byla moc složitá, proto kouřili čajové bylinky.“

konflikt s administrátorem trutnovského arciděkanství Václavem Pavlišem, s nímž neuměl diplomaticky jednat.“⁷⁰ Pověstná je epizoda, kdy při provádění Lužanské mše D-dur od Antonína Dvořáka, kterou Michael Čakrt dirigoval v roce 1991, Pavliš v polovině Credo vyslal ministranta, aby vypnul varhany. Po skončení bohoslužby pak zakázal M. Čakrtovi uvádět figurální mše, které páter považoval za „dlouhé a bezúčelné“ – posléze sbor nesměl ani zkoušet v budově arciděkanství. „Omezení činnosti sboru trvalo i poté, co Václava Pavliše v úřadu administrátora v říjnu 1992 vystřídal Petr Boháč, který dovolil Čakrtovi doprovázet mše hrou na varhany jen v pracovní dny, čímž dlouholetého varhaníka z jeho působení v podstatě vytěsnil. Ačkoliv se Čakrtovu nemoc podařilo podchytit a stabilizovat, dvakrát se vrátila; při druhé recidivě se již Čakrtovi život zachránit nepodařilo, takže v trutnovské nemocnici zemřel. Několik dnů po jeho smrti byla činnost jím vedeného chrámového sboru ukončena.“⁷¹

1.3.8 Rodinný život

Jak bylo zmíněno, Michael Čakrt se roku 1943 oženil s Marií Čakrtovou, rozenou Šiškovou, narozenou 10. června 1922, nejstarší z pěti dětí hajného, vyrůstající v lásce a obdivu k přírodě, což si ponechala až do svého stáří. Marie, nepocházející z mimořádně hudebního prostředí, studovala obchodní akademii, později pracovala devět let v hlavním městě. Po skončení druhé světové války dostala příležitost práce v pohraničí a nastoupila

-
- „Velkým rozporem v manželství byla Čakrtova vášeň pro tabák. Jeho silný návyk kouření mu často vyčítali mnozí jeho kolegové i přátelé. Marie ho několikrát s úzkostí o zdraví jeho i jejich jediné dcerky Agáty žádala, aby s kouřením přestal. Nedokázal to, přestože jej i lékaři varovali, že dceřino zdraví může být delším pobytem v zakouřeném prostředí silně narušeno. Paní Marii bylo už 40 let, když se Agáta narodila. Již dříve se pokoušel tabáku vzdát, ale pro silné abstinenci příznaky tuto snahu vzdal.“
 - „Michael trpěl sedm let rakovinou dásně. Marie se o něj pečlivě starala. Vzpomínala, jak musela potravu pečlivě mixovat. Větší kusy působily Michaelovi bolest. „Zpráva o té nemoci přišla na svátek Panny Marie lurdské. Nádor vyrostl na místě, kde měl pořád tu cigaretu. Zabil se tím kouřením... jsem vděčná Bohu, že jsem se o něho mohla dlouho starat. Nebylo to lehké.“ Michael zemřel v nemocnici. Dva dny u něj manželka s dcerou vytrvaly, třetí den z jejich rukou spokojeně odešel. Do posledních zbytků sil hrál a učil. Říkal, že by měl člověk zemřít při práci.“

Vzpomínky. Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

⁷⁰ Michael Čakrt, c. d.

⁷¹ Tamtéž.

jako učitelka v Karlových Varech. „Ovládala totiž dobře francouzštinu a němčinu, které tam nikdo jiný neučil. V kostele u redemptoristů nabídla výuku náboženství. Kněz nadšeně souhlasil, přestože Marie ještě neabsolvovala k tomu potřebný katechetický kurz. Poté učila v Chebu, ale odtud byla z důvodu nedostatečné poslušnosti vykázána do Sokolova.“⁷² Zde se potkala se svým budoucím mužem.

Po devíti letech manželství se 10. 10. 1962 Marii a Michaelovi Čakrtovým narodila jediná dcera Agáta (nyní provdaná Hauserová). Chodila na Gymnázium ve Dvoře Králové. „Přestože přijímací zkoušky do Trutnova zdárně složila, historie její rodiny a životní filozofie otce jí nástup znemožnily. Připuštěna ke studiu byla ale ve Dvoře Králové nad Labem, jehož ředitel se úmyslně staral o studenty postižené politickou nepřízní.“⁷³

Podědila hudební geny po otci a vystudovala konzervatoř v Pardubicích a později působila v souboru Čeští madrigalisté, posléze se stala členkou Pražského filharmonického sboru a sólistkou v řadě uměleckých uskupení.

1.3.9 Michael Čakrt ve vzpomínkách manželky Marie a dcery Agáty

„Paní Marie popsala Čakrta jako člověka uzavřeného do sebe, který žil hudbou a vírou v Boží řád a spravedlnost. Chtěl být hudebním skladatelem a věnovat se vědecké činnosti. Nepředstavoval si svůj život jako učitel v Lidové škole umění. Přestože měl práci s dětmi rád, trpěl bezprávím, kterým tehdejší režim jemu i mnoha dalším osobnostem ublížil. Přesto našel v práci pro děti a studenty své poslání. V žacléřské Lidové škole byl velmi spokojený. Našel tam přátelský kolektiv učitelů a vyučoval starší žáky klavír a hudební teorii. V Trutnově měl více malých žáků a práce s nimi jej mnohem více unavovala. Byl přesvědčen, že úkolem hudebních škol je děti naučit milovat hudbu. Ačkoli se budou ve svém životě věnovat jinému oboru, vztah k hudbě by neměly ztratit. Toto přesvědčení uplatňoval velmi trpělivě a oddaně a dodnes na něj mnozí jeho žáci s velkou vděčností vzpomínají.“⁷⁴ Díky svědectví Marie Čakrtové rovněž víme, že smysl života našel M. Čakrt též v práci pro lokální farní společenství katolické církve. Dle slov

⁷² *Vzpomínky manželky, Marie Čakrtové.* Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

⁷³ *Vzpomínky Michaelovy dcery Agáty.* Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

⁷⁴ *Vzpomínky manželky, Marie Čakrtové, c. d.*

manželky dbal též na osobní rozvoj při jedné ze svých radostí – četbě: „Obzvláště s díly filosofů, jakými byli např. Gilbert Keith Chestertone a Karel Čapek, trávil rád svůj čas. S oblibou o těchto dílech také debatoval se svými přáteli, i když mnozí z nich sebekriticky a s politováním doznali, že mu nemohli být v diskuzích rovnocennými partnery. Jako důvěrnější přátele zmínila Marie např. Pavla Bořkovce, u něhož Čákrtoval studoval, a Antonína Modra, se kterým si dopisoval.“⁷⁵ Je o něm též známo, že měl též různorodé nehudební znalosti – ovládal němčinu, latinu, částečně též italštinu, polštinu a starořečtinu.

Oficiální web o Michaelu Čákrtovi zdůrazňuje, že ve vzpomínkách Čákrtovy dcery je výrazně přítomen smutek a hořkost nad osudem, jenž otce potkal – kupř. při ztrátě místa ředitele či obyčejného učitele lidové školy umění: „Po událostech let 1968 a 1969 odmítl podepsání nesouhlasu s upálením Jana Palacha i souhlas se vstupem sovětských vojsk na naše území. Samozřejmě byla na překážku i jeho oddaná a vytrvalá služba na kůru v trutnovském kostele. Takový člověk prý jen ‚kází děti‘.“⁷⁶

V Trutnově zažila v „lidušce“ Agáta svého otce jeden rok jako vyučujícího hudební nauky. „Byl na ni přísnější a dával jí těžší otázky než jiným dětem. Nechtěl ji jako svou dceru zvýhodňovat. Jako otec prý ale moc přísný nebyl. Rád jí pletl copy a ona mu k tomu hrála nebo improvizovala na klavír. Rád s ní diskutoval a debatoval, občas i káral a radil, ale k ničemu ji nikdy nenutil. Vyžadoval od druhých samostatnost v rozhodování a zodpovědnost za své činy a názory. Důsledněji vychovávala Agátu matka. Pečlivě dohlížela, aby dcera cvičila zadané skladby, ale netušila, že má Agáta v notách schovanou knihu „Mayovek“ a prsty jí běhají samovolně v improvizacích různých stylů, aby mamince nebylo nic nápadné. Agáta vzpomíná také na četné výpravy do přírody s tatínkem. Na hrady a zámky a za přírodními krásami České republiky. ‚Tatínek rád sdílel své vědomosti. Proto byly zážitky z výletů spojené s poutavým vyprávěním zajímavostí z dějin. Hodně jsme také debatovali o víře, životě, náboženství a filozofii.‘ S prosbou o pomoc a o radu se Agáta mohla kdykoli na otce obrátit. Využívala to i při svých skladatelských pokusech. Často spolu hráli a zpívali, např. Schubertovy písně.“⁷⁷

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ *Vzpomínky Michaelovy dcery Agáty*, c. d.

⁷⁷ *Vzpomínky Michaelovy dcery Agáty*, c. d.

1.3.10 Chrámový sbor

Katolický orientovaný hudebník se ujal i vedení chrámového sboru. V Trutnově od roku 1966 působila dokonce dvě tělesa: jedno v hlavním kostele Narození Panny Marie (v centru města Trutnova) a v kostele Petra a Pavla (v Trutnově Poříčí). Trutnovský varhaník M. Čákrť brzy převzal i vedení kůru, přičemž korepetitorem byl Vlastimil Brunclík. Znovuzrozený sbor a atmosféra uvolněnějších šedesátých let přilákaly nové, mladší členy.

Jako první sbor nacvičil Mozartovu Korunovační mši (v klavírní verzi s doprovodem varhan). „Pokud chtěl Čákrť orchestr, musel žádat hudebníky – nadšence z širokého okolí, např. z Červeného Kostelce nebo ze Rtně v Podkrkonoší. S hudebníky z Trutnova nebyla podle slov pana Müllera dobrá spolupráce. Komunistický režim se samozřejmě snažil sboru všelijak uškodit, nikdy ale nedošlo k nějakému zásadnímu problému. Naopak politická nejistota a jistá opatrnost členy sboru sbližovaly. Kromě chrámového sboru zůstaly ve městě ještě i další, městské sbory. Zprávy o Čákrťově pečlivé sborové práci se roznesly po širokém okolí a sbor začal spolupracovat s různými instrumentalisty. Vždy to bylo za cenu velkých osobních obětí, protože na finanční ohodnocení hudebníků nebyly vůbec žádné prostředky.“⁷⁸

Těleso spolupracovalo se sborem z asi deset kilometrů vzdáleného Červeného Kostelce, který v té době vedl pan Antonín Mach (osobnost, které je věnována samostatná část práce). Čákrťův chrámový sbor zpíval v řadě kostelů v Podkrkonoší. „Po roce 1989 sbor účinkoval na benefičních koncertech na podporu Chorvatska a Somálska, či oblastí postižených povodněmi.“⁷⁹

Hudebně vysoce talentovaný M. Čákrť spolupracoval s neprofesionály, zároveň mu práci ztěžovaly další skutečnosti: kupříkladu postoj pátera Václava Pavliše k figurálním mším, které M. Čákrťovi zakázal, stejně tak i nesnadnost získávání notového materiálu: „V období komunismu nebylo možné díla s duchovní tematikou vydávat ani kopírovat. Vypůjčené materiály se musely opisovat, což vyžadovalo notnou dávku obětavosti.“⁸⁰

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

Jeho žena o působení na trutnovském kůru uvedla: „Usilovně a pečlivě se staral o kvalitní a hodnotný doprovod liturgie. Před veřejnými vystoupeními chrámového sboru byl velmi soustředěný a nechtěl se nechat rozptylovat maličkostmi.“⁸¹

Vzpomínku na svého dirigenta přidává i jeho dlouholetá sboristka Anděla Králová: „Pana Čakrta jsem poznala někdy v roce 1981. To jsem začala zpívat v trutnovském chrámovém sboru, kde pan Čakrt byl sbormistrem a pan Müller hrál na varhany. Nemám hudební vzdělání, nehraju na žádný nástroj, jenom ráda zpívám. Myslím, že takových zpěváků jako já bylo víc. Ale pod vedením pana Čakrta jsme dokázali nacvičit takové skladby, jako Credo z Bethovenovy mše, Mozartovu Missu brevis, Dvořákovu Lužanskou mši, Kříčkovu Jitřní mši, Kalivodovu mši, Rybovu mši vánoční a další,“⁸² zmiňuje nejen k repertoáru a dále pokračuje o jeho umění pracovat s amatéry i o jeho charakteru, který se při zkouškách projevoval: „Tenkrát jsme neměli počítače, kde se dá cokoli nahrát a podle toho se učit. Tenkrát to znamenalo velmi náročnou práci na zkouškách, kdy se vždy jedna pasáž (třeba jeden řádek) učily jednotlivé hlasy po sobě, nakonec se to skloubilo dohromady, pak zase další kousek a tak postupně dál. Pan Čakrt vždy každému hlasu předzpíval jeho pasáž, to znamená i sopránům i altům. On sám měl baryton, dokázal předzpívat i tenorům a ze všech basů se dostal nejniž. Za týden na další zkoušce se ukázalo, kolik jsme toho zapomněli, znovu se zkoušela třeba stejná část jako minule. Při tomhle způsobu vynikne schopnost dirigenta a taky jeho povaha. Pan Čakrt byl vždycky klidný, nesmírně trpělivý, laskavý, nikdy jsem ho neslyšela křičet nebo se vztekat. Když něco nešlo, jenom se tak usmíval pro sebe a začali jsme znova. Někdy jsme si udělali přestávku a to on zahrál na harmonium nějaké motivky, písničky, někdy vyprávěl vtipy, takovým svým klidným způsobem.“⁸³

Příležitostná altová sólistka A. Králová uvádí, že ke konci 90. let již zkoušky pana Čakrta unavovaly. „Byl velmi nemocný, ale cvičili jsme stále, jen o přestávkách skutečně odpočíval. Pak při vystoupení, při sváteční mši v kostele, byl vždycky klidný a věděli jsme, že naše zpívání dopadne dobře.“⁸⁴

⁸¹ *Vzpomínky manželky, Marie Čakrtové, c.d.*

⁸² *Vzpomínky Anděly Králové na Michaela Čakrta (dokument zaslaný emailem, listopad 2019)*

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Tamtéž

Svým přátelům nezištně nabízel pomoc a uděloval hudební rady: „V 90. letech jsem začala vystupovat s Musicou Antiquou a s Amálkou Levovou jsme zpívaly některá dueta. Vzpomínám si, že pan Čakrt nám nabídl nezištnou pomoc s nácvikem Dvořákových Moravských dvojzpěvů a některých písní Myslivečkových. To jsme se učily u něj doma, v bytě, který dýchal minulostí.“⁸⁵ O tom, jak geniální člověk M. Čakrt je, se dozvěděla od varhaníka Müllera.⁸⁶ A. Králová z Havlovic dále uvádí, že znala i jeho manželku, „paní Čakrtovou, která se o něj obětavě starala, neboť jak říkala, on by si nedokázal uvařit ani čaj. Pekla pro něj takové malinké buchty a cukroví, tzv. rakvičky. Sladké měl on moc rád. Rovněž setkání a zpívání s jeho dcerou Agátou Čakrtovou, provdanou Hauserovou, bylo nezapomenutelné. Měla nádherný, temně zbarvený alt, a Biblické písně zpívala tak, že při nich běhal mráz po zádech. Na pana Čakrta mám jen krásné vzpomínky a jsem ráda, že mi bylo dopřáno ho potkat a pracovat s ním. Nasadil ovšem vysokou laťku a tak mi ledasjaký sbor nevyhovoval jak svou náplní, tak způsobem práce dirigenta.“⁸⁷

1.3.11 Komponování

Díky svědectví manželky Marie víme, že „když pracoval, ocital se mimo skutečný svět. Komponoval zásadně v noci, kdy měl absolutní klid.“⁸⁸

Jak bylo zmíněno, doba zveřejňování jeho skladeb nepřála: „Čakrtova díla nemohla být publikována, protože nebyl pro svůj buržoazní původ a veřejně deklarované politické i náboženské přesvědčení přijat do svazu skladatelů. Neměl sílu komponovat jen v naději, že někdy v budoucnu jeho díla někdo objeví a proto nechal vzniknout jen několika málo vlastním kompozicím. Soustředil se převážně na upravování skladeb pro žáky, pro amatérská hudební tělesa z okolí a potřeby školních souborů.“⁸⁹

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ „Od pana Müllera jsem věděla, jak je to geniální člověk, muzikant celou svou duší, ale žil v nedobré době. Byl to silně věřící člověk, a tak mu komunistický režim házel klacky pod nohy. Myslím, že pan Čakrt byl z Prahy, ale režim ho nějak „odklidil“ do pohraničí. Zřejmě nemohl sehnat žádnou práci, žít na svobodné noze jako skladatel mu nebylo dovoleno. Takže celý život dojížděl z Trutnova do Žaclěře, kde učil na ZUŠ malé děti.“

Tamtéž

⁸⁷ Tamtéž

⁸⁸ *Vzpomínky manželky, Marie Čakrtové, c. d.*

⁸⁹ *Vzpomínky Michaelovy dcery Agáty, c. d.*

Díky vzpomínkám blízkých se dozvídáme o Čákrtových hudebních preferencích: „Z hudebních skladatelů miloval Čákr Gustava Mahlera. Koncertně jeho hudbu pravděpodobně nikdy neslyšel, jen z radia nebo nahrávek. Dále si považoval děl Dmitrije Šostakoviče, Richarda Strausse, Sergeje Prokofjeva, Bohuslava Martinů, Leoše Janáčka a celé řady dalších mistrů. Ani jazzu se nebránil. Agáta ho seznamovala s novými nahrávkami i z oblasti moderního jazzu. Pozorně naslouchal, protože byl otevřený všemu. Měl rád Beatles. Cenil hudební kvalitu jejich písní. Rockovou hudbu odmítal hlavně kvůli způsobu zpěvu a hlasitosti.“⁹⁰

Mezi jeho ucelená a ukončená díla (psaná perem) patří Čtyři písně z Moravy a Slovenska (klavírní doprovod), Klavírní Sonáta, Pastorale canonico (pro komorní orchestr: smyčce, hoboj, klarinet a klavír), Prosté oratorium, smyčcový kvartet Volné chvíle, Sonata pro violu a klavír, Mše pro sbor a varhany, Tříhlasé dětské sbory, cyklus písní pro ženský sbor Šafářova dcera, Z hradecké zahrádky (5 písní pro dětský sbor a klavír), Trio-Sonáta pro housle, violu a klavír, Quartettino in Re (smyčcový kvartet), Sonáta pro housle a klavír, Quartetto (smyčcový kvartet), Doprovod k houslovým etudám pro klavír, Tři písně na texty Jiřího Wolкера (zpěv a klavír), Valčík pro šest rukou, Sousedská (šestiruční klavír), Z Moravy a Slovenska - pásmo lidových písní (pro sbor, smyčce klavír, pozn.: stejný výběr písní jako u písní zmiňovaných na prvním místě, doprovod se však liší), Svatební pochod (pro varhany), Invence (klavír - autorství nejisté), Furiant pro smyčcový orchestr, Andante sostenuto (čtyřruční klavír), Divertimento v národním tónu (klavír), Smuténka pro Mezzosoprán a klavír - cyklus písní na texty Jana Skácela (pro mezzosoprán a klavír).

Mezi skicami, psanými tužkou, avšak v podstatě kompletními díly, je smyčcový kvartet Volné chvíle, Z Moravy a Slovenska (sbor a klavír), Menuett (smyčcový kvartet), Ordinarium prosté, Passacaglia concertante (pro housle a klavír), Marcia (klavír), Divertimento pro klavír (Preludio - Scherzino - Largo - Intermezzo - Finale), Introductioni (klavír), Quartettino (smyčcový kvartet), Gavotte con eleganze (klavír), Trio Sonáta (housle, viola a klavír), Tanec na téma východočeské písně (pro klarinet, dvoje housle a klavír), Fuga pro varhany, Valčík (šestiruční klavír - hudba totožná s 3. větou z Quartettina)

⁹⁰ Tamtéž

Nekompletními skicami, kde chybí některá ze stran či některé party, jsou Sonata jednovětá (housle a klavír), Skladba pro dvoje housle a klavír, III. Moderato assai (klavír) - tango rytmus na stejném dvojlístě jako samostatná skladba.

Michael Čákrť krom komponování nových skladeb též mnohá díla upravoval, například Rozkvetlý den (smyčcový orchestr R. Drejsla), Hajdy ven! F Wagnera (smyčcový orchestr - úprava doprovodu), Vergin tutto amor (Fr. Durante - zpěv a klavír - klavírní part vypracován podle číslovaného basu), Nina (G. Pergolesi) - zpěv a klavír - klavírní part vypracován podle číslovaného basu, Písně pro klavír: 1. Bílou holubičku, 2. Pionýrská častuška, 3. Jirka a Jenda, 4. Bíla holuběnko (klavír), Concerto op. 6, Nr. 12 G. Torelliho (basso continuo - klavírní part vypracován podle číslovaného basu), Úpravy a harmonizace kostelních písní a koled - zpěv a klavír.⁹¹

1.3.12 Přátelství s proslulým (a nedávno zesnulým) páterem Janem Rybářem

Matka a děda autorky textu (cellistka Ludmila se svými malými dcerami a sólový barytonista Miroslav Kafka) jezdili koncertovat s Michaelem Čákrťem do míst, kde působil páter Rybář. S tím regenschoriho pojilo dlouhé přátelství. Páter J. Rybář (*1931 Brno, + 2021 Trutnov) byl v roce 1950 internovaný, posléze tajně přijatý do Tovaryšstva Ježíšova, roku 1960 společně s kněžími, profesory i biskupy internován znovu, o dva roky později ve vězení tajně vysvěcen královéhradeckým biskupem Karlem Otčenáškem. Po Pražském jaru působil v Trutnově, později v Rychnově a Mladých Bukách. Na první vzájemné setkání s dirigentem Čákrťem a skladatelem ve své první farnosti vzpomínal: „Při první návštěvě děkanství v Trutnově před Vánoce 1969 byl mi představen zdejší pan varhaník, zvaný vždy jako ‚profesor‘ Michael Čákrť. Bydlel se ženou a dcerkou ve skromně zařízeném jednopokojovém bytě ve druhém poschodí budovy děkanství. Doprovázel denně bohoslužby hrou na varhany a vedl chrámový sbor. Při prvním setkání mě hned ubezpečoval svým vztahem k Brnu, když jsem prozradil, že jsem se tam narodil. On tam totiž vyrůstal, protože jeho tatínek pracoval u Nejvyššího soudu republiky československé, jeden čas byl i jeho předsedou. Ač pocházel Čákrť z nejvyšších kruhů, vystupoval skromně s pozorností vůči každému, s kým se setkal, i vůči dítěti. Brzy jsem

⁹¹ *Seznam děl*. Michael Čákrť. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/seznam-del/>

poznal, že je to důsledek jeho vyznání Kristova učení o lásce k bližnímu. Jen ti, kteří v době totality byli jejími ochotnými nástroji, zakusili z jeho strany chladné jednání.“⁹²

Kněz se rozhovořil i o tom, že – ačkoliv o několik let mladší – slýchal Čákrtova pokorná vyznání u zpovědi,⁹³ avšak i o společných rozhovorech, kdy „jsem zjišťoval jeho filozofické a teologické vzdělání a mou malou vědomost. Cenil jsem si jeho upřímnosti, když mi vysvětloval nesprávnosti v mých diletantských příkladech z fyziky či astronomie uváděných při kázáních v kostele. Tam byl jeho domov. Jak jsem řekl při pohřebním rozloučení s ním. Mezi kůrem a oltářem. On totiž mohl hrát na varhany na kůru a nikoho by nenapadlo, kdo tam hraje. Leč on při každé bohoslužbě s kůru sestupoval a řadil se k přijímajícím Eucharistie, a tak vyznavačsky svědčil o své přítomnosti v kostele. To se nemohlo tak lehce přenést přes rudá srdce, a tak skončil prof. Čákr u dětiček v Žaclěři.“⁹⁴

Farář též dosvědčoval, že Michael Čákr za své služby sbormistra i kvalitního varhaníka nikdy nežádal odměnu. „A tak za více než čtyřicet roků ochotné a svědomité služby při bohoslužbách, svatbách apod. dostal – doufám – odměnu věčnou. Velice mne zarmoutilo, když byla zásahem kněží zastavena činnost chrámového sboru a posléze skončila i jeho funkce varhaníka. Velice se tím urychlil konec jeho života. Napomohla k tomu ovšem i jeho kuřácká vášeň, za níž zaplatil cenu nejvyšší – své zdraví. Když mu odešla jeho oblíbená černá kočka, nahradila ji andulka se svým voláním ‚Ave Maria‘. Další jeho radostí byly umělecké úspěchy jeho dcery Agáty. Ve stáří a nemoci často vzpomínal na dřívější časté výlety do přírody a studoval mapy. Nikdy jsem ho neslyšel naříkat nad celoživotními ústrky ze strany režimu nebo nad bolestmi nemoci, či nad křivdami služebníků církve. Že si ho vážilo hodně lidí je vidět i z toho, že jeho hrob je vždy ozdoben květinami. Světelko kahánku nebo svíčky je symbolem vztahů trutnovských obyvatel za ta desetiletí života s ním.“⁹⁵

⁹² *Ze zážitků pátera Jana Rybáře. Michael Čákr.* [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

⁹³ „Brzy po nástupu kaplanského místa v Trutnově stal jsem se jeho zpovědníkem. Pokládal jsem to za veliký projev důvěry. Ač jsem byl o několik let mladší, slýchal jsem jeho pokorná vyznání. Celá farnost viděla, jak trpělivě stojí v zástupu u zpovědnice a jak dlouho podává výčet ze svého jednání.“

Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

1.4 ALEŠ HÁJEK

* 17. července 1937, Náchod

+ 3. září 2006, Červený Kostelec

Plodný skladatel, hraný i ve světě, v Červeném Kostelci však poměrně neznámý. Hudební teoretik a dlouholetý vyučující Pardubické konzervatoře, který vchoval snad každé hudební škole v regionu některého z učitelů.

1.4.1 Dětství a mládí

Aleš Hájek přišel na svět do rodiny obchodníka a výrobce oplatek Josefa Hájka a jeho ženy Marie (rozené Hartmanové) 17. července 1937. Rodina byla hudebně založená: otec hrával na housle a amatérsky účinkoval ve vojenské hudbě.

V dětství se učil hře na housle, nejprve u červenokosteleckého učitele, kapelníka a sbormistra Antonína Hermanna (jemuž je věnována samostatná kapitola), později u Karla Hršela v Hradci Králové, houslového virtuosa.⁹⁶

Ze zdravotních důvodů musel přerušit studium na Pedagogické hudební škole v Trutnově, později však pokračoval soukromým studiem hudební teorie u Michaela Čakrta, učitele hudby v Trutnově (který je v této práci zmiňován v samostatné kapitole), skladbu studoval Františka Brože, pražského hudebního skladatele a pedagoga.⁹⁷

Josef Hájek svého syna v rozvoji hudebního nadání podporoval. Alešovy „první skladatelské pokusy byly spjaty s domácím muzicírováním a s regionálními hudebními tělesy. Skladbičky, které napsal, si zahrál s rodinou nebo kamarády muzikanty. Pro Českoskalický symfonický orchestr napsal dílo Zidealisovaná sousedská, jež byla provedena dirigentem Karlem Tomíčkem ve velkém sále sokolovny v České Skalici v roce 1955. V té době už bylo jeho hudební nadání v „hledáčku“ Státního nakladatelství krásné

⁹⁶ DRAHOŇOVSKÝ, František – PINKAVA, Josef. *Umění a jeho tvůrci: Červený Kostelec 1800 -2000*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009. S. 39.

⁹⁷ Tamtéž.

literatury, hudby a umění. V dopise adresovaném Josefu Hájkovi vyjadřuje nadějnou budoucnost pro mladého skladatele.“⁹⁸

Silný vztah jeho rodiny k hudbě zapříčinil, že se hudebním směrem vydala i jeho sestra Marie, provdaná Smolíková, která vystudovala a následně i vyučovala klavír.

Kromě spolupráce s orchestrem se sotva dvacetiletý skladatel zajímal též o sborovou tvorbu: upravoval písně pro Příbramský dětský sbor i Dívčí sbor v Červeném Kostelci. Skladby Zrání a Domov věnoval červenokosteleckému sboru Záboj, jehož sbormistrem byl Antonín Herman, jeho někdejší učitel. Plodnost spolupráce se Zábojem dokládá dopis z prosince 1957: „Milý mladý skladateli! Je naší ctí a milou povinností, že Vám můžeme tímto ještě jednou upřímně blahopřáti k prvotině Vaší sborové tvorby, která byla našemu souboru věnována. Těší nás rovněž, že mohla být naším pěveckým tělesem provedena. Jsme si ještě plně vědomi některých nedostatků v provedení, ale věříme, že konečné předvedení, které má vrcholiti při natáčení některých sborů do hradecké vysílačky, bude bez kazů a případných chyb.“⁹⁹ Záboj žádal o souhlas A. Hájka s nahráním jeho prvotin: „Doufám, že souhlasíte, aby Váš prvotní sbor byl i s ostatními natočen.“¹⁰⁰ Vedle tvorby orchestrální a sborové zkomponoval i hudbu scénickou, a to pro divadelní soubor v Náchodě – ke hře Aloise Jiráska Na dvoře vévodském.

1.4.2 Studium na JAMU

V roce 1960 podal A. Hájek přihlášku na JAMU do Brna – obor skladba. Studoval ve třídě Miloslava Ištvána, docenta a pozdějšího prorektora univerzity, jenž ovlivnil Hájkovu budoucí tvorbu. Z hudebníků se stali přátelé, kteří spolu udržovali korespondenci. „Ištván jej neučil jen kompozici, ale také celkovému přístupu k zacházení s notovým materiálem. (...) Vedle běžných předmětů studia skladby mu byla přidělena mimoškolní aktivita, a to vedení pěveckého kroužku pionýrského souboru v Brně - Řečkovících. Později korepetoval Soubor brněnských pošt. Od druhého ročníku studií se Hájek svými skladbami aktivně podílel na kulturním dění školy. Smyčcové trio, provedené Moravským smyčcovým triem na 34. abonentním koncertu v Besedním domě mělo úspěch. „Čistá

⁹⁸ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*. Absolventská práce, Konzervatoř Pardubice, 2017, s. 7.

⁹⁹ *Dopis Zpěváckého spolku „Záboj“ v Červeném Kostelci*, osobní archiv Aleše Hájka, rok 1957.

¹⁰⁰ Tamtéž.

kompoziční práce a výraz jsou příznačné pro Hájkovo Trio, hudbu nijak zvlášť myšlenkově problémovou, ale svěží, nemnohomluvnou a psanou s citem pro únosnost zvolených prostředků. Spolu se Sonatinou A. Linky patřilo trio bezesporu k největším kladům večera,“ cituje prameny po svém dědovi autor jeho biografie Stanislav Hájek, absolvent hudebních oborů na Konzervatoři Pardubice a UHK.¹⁰¹

„Od roku 1961 začal posílat na posouzení skladby do Českého hudebního fondu. Další úspěšnou skladbou druhého roku studia byla Sonáta pro violu a klavír, natočenou Československým rozhlasem Brno, za kterou byl Českým hudebním fondem finančně odměněn. Úspěchy nadějného studenta přirozeně neušly pozornosti vedení katedry. Ta ho postupně pověřovala specifickými úkoly, jako komponováním scénické hudby Antigona.“¹⁰² JAMU Aleš Hájek absolvoval pětivětým Smyčcovým kvartetem a 1. symfonií. Kvartet, který věnoval památce svého náhle zesnulého otce, sám autor komentoval: „V melodice a v souzvuku se snažím rozvíjet svým způsobem techniku, kterou jsem užil již v předešlých skladbách. Jejím základem jsou módy a 12tónové řady, které však užívám zcela volně. Ve třetí větě jsem se pokusil o aleatorní techniku, která se mi zdá vhodná pro přípravu určitých úseků skladby.“¹⁰³ První symfonie byla nosným tématem jeho diplomové práce a v červnu roku 1964 byla provedena Státní filharmonií Brno.¹⁰⁴ Celkově během studií napsal celkem devět zásadních skladeb orchestrálního a komorního charakteru, u státnic uspěl s vyznamenáním a škola mu přinesla mnohá přátelství s umělci a pedagogy.

1.4.3 Rodinný život

Roku 1964 se Aleš Hájek oženil s dětskou zdravotní sestrou Věrou Koláčnou, která je doposud jeho velkou obdivovatelkou. Narodili se jim dva synové: Aleš (*1965) a o 13 let mladší Tomáš (*1979). Láska k hudbě byla předávána dále a členy rodiny Hájků můžeme nalézt doposud v hudebním životě na Náchodsku.

¹⁰¹ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d., s. 9-10
Nová jména na koncertě JAMU. Osobní archiv Aleše Hájka, Deníček novinových výstřížků, 3.

¹⁰² HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d., s. 10

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ HÁJEK Tomáš, *Aleš Hájek - život a dílo hudebního skladatele*, Červený Kostelec, 2003.

Syn Tomáš se hudbě věnuje jako pedagog na ZUŠ v Červeném Kostelci a je také varhanářským následovníkem Josefa Matysky, který je zmiňován v samostatné kapitole. Popularizaci života a díla svého předka se věnoval jak on, tak další klarinetista z rodu Aleše Hájka, nejstarší vnuk Stanislav, absolvent katedry hudební výchovy a dějepisu na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové a hry na klarinet na Konzervatoři Pardubice, který v současnosti vyučuje na základních uměleckých školách v Náchodě, Polici nad Metují a Jaroměři. Část svého absolventského koncertu zasvětil tvorbě svého dědy a ve své závěrečné práci na konzervatoři rozebíral jeho osudy i jeho konkrétní díla.

1.4.4 Pedagogická dráha: Těžké začátky a gymnázia v Hradci Králové a v Náchodě

Po absolvování JAMU se Aleš Hájek věnoval „svobodnému povolání“ a roku 1965 vstoupil do Ochranného svazu autorského (OSA).¹⁰⁵ Od studií se Hájek neúspěšně pokoušel získat místo asistenta na oboru hudební výchovy na Hudební katedře PedF UHK. Celé pětileté období mezi roky 1964-1969 se mu nepodařilo nalézt zaměstnání odpovídající jeho kvalifikaci (akademická sféra mu nevyšla a LŠU se zajímaly spíše o učitele na hudební nástroje.

Několik měsíců vyučoval ve školním roce 1965/1966 na Pedagogické škole Boženy Němcové v Jaroměři, avšak zvrát v jeho životě přišel roku 1969, kdy našel stálou práci na Gymnáziu J. K. Tyla v Hradci Králové, kde vyučoval hudební výchovu až do června roku 1978. Hodnocení ředitele svědčí o kvalitách A. Hájka, nadřizený je s ním spokojený jako se skladatelem („s. Hájek je svědomitý, a to jak ve školní práci, tak jako hudební skladatel. Aktivně pomáhá při kulturních akcích ve škole, komponuje hudbu, nacvičuje nové skladby, řídí jejich nahrávání. Jako aktivní skladatel se věnuje vážné, angažované hudbě bez extrémní módnosti nebo komerčnosti. Je odborně velmi dobře hodnocen“¹⁰⁶) i vyučujícím („Učí hudební výchovu, pro niž je velmi dobře připraven. Metodicky dosahuje velmi dobrých výsledků, jeho vyučování je promyšlené, tvůrčí, je odborně na výši. Výchovná část vyučovacího procesu je vždy vyzdvižena. Pedagogickou

¹⁰⁵ ŠTĚPÁNOVÁ, Václava. *Skladatelé mého kraje*. Středoškolská odborná činnost, Jiráskovo gymnázium Náchod, 2013, s. 18.

¹⁰⁶ *Hodnocení pracovníka*. Personální složka Aleše Hájka, Hradec Králové, 1972.

práci dělá s láskou, má citlivý vztah k žákům, vzbuzuje a rozvíjí u nich vztah a lásku k hudbě.“¹⁰⁷

O politickém klimatu 70. let S. Hájek píše: „Ačkoli Aleš Hájek vykazoval vzornou práci, jeho, ani situace ostatních profesorů na škole nebyla jednoduchá. Kantoři byli permanentně vzdělávání v ideologii marxismu-leninismu formou různých školení a schůzí. Učitelé museli vypracovávat seminární práce obsahující praktickou aplikaci nabytých vědomostí, získaných ze školení. Mimo to byli vystaveni tlakům ze strany vedení školy, nejčastěji ve formě pedagogických rad, které svým charakterem připomínaly agitaci za nutný boj proti kapitalismu a jeho moci.“¹⁰⁸

V roce 1978 přešel z pozice z padesát kilometrů vzdáleného krajského města do bližšího města okresního a pracoval krátce na Jiráskově gymnáziu v Náchodě. Posléze však dostal příležitost své vysněné práce.

1.4.5 Konzervatoř Pardubice – „nejšťastnější období života“

Prvního září roku 1978 začala fungovat nová konzervatoř v Pardubicích, aby se zajistil pravidelný příliv učitelů na LŠU ve východních Čechách. Docent Václav Rabas, varhaník, potřeboval učitele praktických i teoretických předmětů. Aleš Hájek tedy nastoupil od 1. září 1980 na konzervatoř, kde mohl naplno uplatnit své znalosti a dovednosti. Vedl celou řadu předmětů: intonaci, hudební nauku, hudební formy, harmonii, nauku o hudebních nástrojích, improvizaci atd. „S hudebním skladatelem Miroslavem Raichlem a později také se skladatelkou Jolanou Saidlovou určili směr a podobu vzdělávání hudební teorie na škole. V Pardubicích učil z pravidla tři dny v týdnu. Do práce nedojížděl každý den, přespával v 6. poschodí ve služebním bytě Domu hudby.“¹⁰⁹ Formování budoucích hudebních profesionálů si zamiloval „Práce s mladými lidmi ho naplňovala. Jednalo se bez pochyby o nejšťastnější období jeho života.“¹¹⁰

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d., s. 15-16
DULÍČEK Lukáš, HUTLA Jan, RUFFER Roman, *Dějiny gymnázia J. K. Tyla v období totality očima pamětníků*, Gymnázium J. K. Tyla, Hradec Králové, 2008, s. 356.

¹⁰⁹ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d. s. 16

¹¹⁰ Tamtéž, s. 17.

Brzy se spřátelil s řadou předních profesorů – klavíristou Josefem Pickem, houslistou Vladimírem Kulíkem či Miroslavem Raichlem, kterému šel v roce 1981 jako svědek na svatbě. Pro kolegy psával nové skladby – ty byly pak uváděny na koncertech konzervatoře i na koncertech pořádaných Svazem skladatelů a koncertních umělců. Vzpomíná na něj kupř. profesor Jaromír Hönig, kterého cituje práce S. Hájka: „Prof. Aleš Hájek byl velmi oblíbeným kolegou a domnívám se, že i velmi oblíbeným pedagogem. Byl velmi empatický, pedagogický profesionál, jehož doménou bylo vždy všechny vše naučit co nejlépe. Vzpomínám na dobu, kdy jsem jako ředitel školy byl často přítomen teoretickým maturitám a absolventským zkouškám. Profesor Hájek jako zkoušející se vždy snažil pomoci studentovi, který se dostal do problémů, a to způsobem vhodně volených otázek tak, aby ho nenápadně přivedl na správnou odpověď.“¹¹¹

Jako noblesního, bezproblémového a milého člověka ho líčí i ve vzpomínkách i Jaroslav Rybáček: „Aleš Hájek měl rád lidi a mnohým pomohl v začátcích pedagogické dráhy. Pokud si vzpomínám, neměl nikdy s nikým žádný spor nebo konflikt. Naopak při různých ‘sezeních’, jako před vánoce nebo koncem školního roku dovedl bavit společnost svým specifickým humorem. Všichni jsme ho měli velice rádi a bylo nám velmi líto, že poměrně brzy po ukončení působení na škole zemřel. Měl velmi rád svou rodinu a místo svého bydliště. I přesto, že měl hudbu a pedagogiku velice rád, vždy byla u něj rodina na prvním místě. My osobně na něj vzpomínáme s velkou úctou a jsme rádi, že jsme měli možnost řadu let s ním spolupracovat.“¹¹² Na konzervatoři byl velice oblíbený i mezi studenty, pro svoji schopnost srozumitelného výkladu látky aj. „Působil vždy velmi elegantně a vystupoval vždy klidně a zdvořile. Pedagogicky a metodicky měl vše systematicky propracované a dokázal nám látku skvěle vysvětlit.“¹¹³

Působení na konzervatoři se pozitivně promítlo i do jeho skladatelské činnosti: „Jakožto kapacita na významné hudební instituci se mu snadněji dařilo prosazovat nahrávání svých děl. Stejně tomu bylo u provádění jeho orchestrálních skladeb Východočeským státním komorním orchestrem Pardubice nebo filharmonií v Hradci Králové. Spolupráce s kolegy také pomohla. Profesor Antonín Dvořák se snažil prosadit vytištění skladby Dva monology pro akordeon v Supraphonu. „Vážený soudruhu, v příloze

¹¹¹ Tamtéž

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Tamtéž, s. 17.

zasílám novinku, která je napsána pro sólový akordeon s melodickým manuálem v doprovodné části. Jedná se o Monology východočeského skladatele Aleše Hájka, který je zároveň i mým kolegou na konzervatoři v Pardubicích. Monology jsem natočil koncem roku 1983 v rozhlasovém studiu Hradec Králové. I když se jedná o skladatelovu prvotinu psanou pro akordeon, lze ji právem zařadit mezi jednu z nejlepších originálních skladeb pro tento nástroj."¹¹⁴

Po desetiletém čekání byl roku 1983 konečně přijat do Svazu českých skladatelů a koncertních umělců. K nekonečnému čekání mohl přispět fakt, že Hájek se nikdy nestal členem komunistické strany.¹¹⁵

1.4.6 Penze a skon

V Pardubicích na konzervatoři Aleš Hájek vyučoval až do roku 2003, kdy ve svých šestašedesáti letech odešel do důchodu. Tehdy se věnoval svým koníčkům. Jeho vnuk dokládá: „Rád se procházel v přírodě, houbařil a jezdil rybařit s mladším synem Tomášem. Se svými vnuky, kteří za ním pravidelně jezdili na prázdniny, hrával fotbal, stolní tenis a karty. Velice časté bylo rodinné muzicírování v místnosti s klavírem, kde se hrály a zpívaly hlavně moravské lidové písně. Příležitostně dával soukromé lekce z hudební teorie uchazečům o studia na hudebních školách. Velmi rád sledoval detektivní pořady v televizi. Odchod z konzervatoře měl i své nevýhody. Ztratil významnou náplň denního programu. S každými prázdninami, které jsme s bratrem v Červeném Kostelci strávili, jsem pozoroval, že ztrácí vitalitu a sluch. Stejně jako jeho otec měl problémy se srdcem. Dlouhodobě užíval léky na arytmií. Zemřel 3. 9. 2006 na srdeční selhání.“¹¹⁶

I po smrti na Aleše Hájka konzervatoř nepozapomněla: v březnu roku 2008 v rámci oslav 30. výročí svého založení instituce pozvala Hájkovy příbuzné na koncert z děl pedagogů-skladatelů – z tvorby zesnulého A. Hájka byla představena následující díla: Tři náladové kusy pro flétnu a klavír, Fantasie času pro varhany a Rozpravy pro trubku a varhany, svůj prostor dostali i Hájkovi kolegové – Miroslav Raichl a Jolana Saidlová. O dva týdny později převzala manželka Věra se synem Tomášem na slavnostním koncertě při

¹¹⁴ *Žádost Antonína Dvořáka do Supraphonu*. Osobní archiv Aleše Hájka, rok 1984, 23.

¹¹⁵ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, s. 18.

¹¹⁶ DRAHOŇOVSKÝ František, PINKAVA Josef, *Umění a jeho tvůrci*, Červený Kostelec 1800-2000, Nakladatelství Pavel Mervart, Červený Kostelec, 2009, s. 39.

ocenění pedagogů, kteří na škole učili více než dvě desetiletí, Pamětní list za dlouholetou pedagogickou činnost ve prospěch Konzervatoře Pardubice.¹¹⁷

1.4.7 Aleš Hájek - skladatel

Aleš Hájek byl krom svého působení pedagogického významný též svým vlastním skladatelským úsilím. Jak bylo zmíněno dříve, s komponováním začal již v mládí, úspěšný byl během brněnských vysokoškolských studií, po absolvování JAMU však řadu let nenacházel pochopení kritiků, nezískával stipendia na komponování apod. „Ačkoli začátek jeho skladatelské kariéry nebyl vůbec jednoduchý a z jeho korespondence s Českým hudebním fondem je patrná veliká frustrace z dlouhého čekání na nahrání a provedení jeho skladeb, pracoval pilně dál a nevzdával se. Aleš Hájek upřednostnil rodinu před kariérou. Tím, že se rozhodl žít mimo kulturní dění, v Červeném Kostelci, si zásadním způsobem zkomplikoval profesní růst. Přestože se jeho přátelé všemožně snažili prosadit jeho dílo, čekal dlouhých deset let, než byl přijat do Svazu českých skladatelů a koncertních umělců. Příčina života v ústraní úzce souvisí s jeho citlivou povahou a úzkým vztahem ke kraji, ze kterého pocházel.“¹¹⁸

Jeho inspirace a styl se dají shrnout: „Se svou tvorbou začíná v polovině 50. let, kdy skládá a upravuje písně pro místní sbory. Vývoj jeho skladební techniky můžeme řadit do třech charakteristických období. V 50. letech to byla tvorba hlavně sborová, v dílech je znatelný vliv postromantismu v melodice i harmonii. Druhé období začíná nástupem na JAMU, kde ho ve stylu kompozice ovlivnili nejen jeho profesoři M. Ištvan a C. Kohoutek, ale hlavně tvorba Bély Bartóka. Zabývá se aleatorikou, dodekafonií a jinými soudobými skladebními technikami. Během 60. let se oprostil od stávajících kompozičních systémů a tvořil způsobem, jenž se nazývá volná tonalita (tj. volné využívání všech dvanácti tónů s tím, že jednotlivé úseky skladby, přes značné tonální uvolnění, inklinují k určitému souzvuku, který představuje jakoby tonální centrum; převládají velké a malé sekundy, čisté a zvětšené kvarty, případně malé i velké septimy).“¹¹⁹

Řadu jeho skladeb nahrál Český rozhlas, mnohé byly interpretovány filharmoniiemi z Brna, Pardubic či Hradce Králové, dále též známými interprety, kterými

¹¹⁷ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, s. 18-19

¹¹⁸ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, s. 30

¹¹⁹ ŠTĚPÁNOVÁ, Václava. *Skladatelé mého kraje*, c. d., s. 18.

byl např. houslista Jaroslav Svěcený, fagotista František Herman, flétnista J. Hönig a podobně.

Z jeho nejvýraznějších skladatelských počinů jmenujme tři symfonie, jeho nejhranější skladbu Kosmická fantazie, koncert pro fagot, koncert pro housle a orchestr či Suitu pro sólovou violu. Není mnoho nástrojů, pro něž by ve svém pestrém výčtu skladeb něco nezkomponoval. Skladatelskou činnost završil roku 1995 Rybářskou suitou pro sólový klarinet, přičemž následujících jedenáct let se věnoval zejména jen pedagogické činnosti a prezentaci svého díla.¹²⁰ Pro zajímavost: Rybářskou suitu vyslechl na absolventském Alešova vnuka Stanislava MgA. Jiří Kotal, vyžádal si (stejně jako další kolegové z klarinetového oddělení) noty a posléze ji uvedl v Japonsku 28. 7. 2019.¹²¹

Tvorbu Aleše Hájka ve své diplomové práci systematicky představil jeho mladší syn Tomáš, který popsal celkem 71 skladeb. „Nejvýznamnější je komorní dílo, po něm následuje orchestrální a vokální tvorba. Vokální tvorbu zastávají například skladby Epilog, Zpěv o ženě a Tři písně pro baryton. V díle nechybí balet, a to Loupežnická pohádka a melodram Lumumbův chór. Kromě zmíněných děl vznikly desítky drobných skladbiček a úprav lidových písní pro různé nástroje. Tyto skladbičky nemají velký význam pro charakteristiku Hájkovy tvorby, a proto do katalogu zařazeny nebyly. Často se jedná o skicy.“¹²²

Komorní dílo – středobod tvorby – čítá 47 skladeb. „Převaha komorního díla je způsobena skladatelovou touhou o co nejčastější provádění jeho skladeb. Většina lidí něco dělá, aby to někomu sloužilo. A ani já nerad dělám věci do šuplíku, chci, aby to, co vytvořím, zaznělo posluchačům.“¹²³ Tyto skladby měly největší šanci se co nejrychleji dostat k uším publika na rozdíl od orchestrálních skladeb, které byly prováděny kvůli vytváření lektorských posudků a zařazování do nabitých plánů pro natáčení, průměrně dva roky po jejich složení.“¹²⁴ Mezi nejvýznamnější patří: pět smyčcových kvartetů, Kvartet

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ *Plakát koncertu Jiřího Kotala v Japonsku*. Archiv Stanislava Hájka, 2019.

¹²² HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d., s. 22

HÁJEK Tomáš, *Aleš Hájek - život a dílo hudebního skladatele*, c. d.

¹²³ *Se skladatelem a učitelem Alešem Hájkem*. Osobní archiv Aleše Hájka, deníček novinových výstřižků 1986, 9.

¹²⁴ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d., s. 22

pro lesní rohy, violoncellová sonáta, Oktet pro dechové nástroje či Sonáta pro sólové housle.

Orchestrálních skladeb má na svém kontě A. Hájek celkem dvacet: kupř. tři symfonie a Pět kusů pro orchestr, Symfonieta, Tři symfonické obrazy. Skladba Extrospekce dostala zvláštní ocenění v rozhlasové soutěži k čtvrtstoletí od tzv. Vítězného února.¹²⁵ Nejhranější skladbou se stala Kosmická fantasie.¹²⁶

Aleš Hájek tvořil i pro děti – kupř. roku 1969 napsal baletní Loupežnickou pohádku dle rodáka Josefa Čapka ze sousedního Hronova. Byla dokonce zaslána Československé televizi, avšak pro nedostatek prostředků nebyla realizována („Předpokládá totiž play backy, baletní nastudování a značně drahou choreografii.“)¹²⁷ Mezi nejúspěšnější drobné skladby se řadí Bajky o zvířátkách či drobné klavírní dílo, natočené v Československém rozhlase Hradec Králové učitelským kolegou Josefem Pickem¹²⁸ či Črty pro klavír – ty byly roku 1971 vydány nákladem 1200 výtisků. V díle Aleše Hájka nacházíme i nedokončenou Dětskou operu; upravil též množství lidových písní.¹²⁹

Hájkovy instruktivní klavírní skladby se dostaly až do zahraničí. Své skladbičky posílal do Kanady Zdeně Píchové do její učebnice pro začínající klavíristy. „V roce 1969 byl požádán o zapůjčení Sonáty pro dva klavíry pro klavírní duo Herbert Scherer-Carlo Gruber z Lucemburska. Konzervatoř města Toulouse v roce 1987 projevila zájem o Dva monology pro akordeon. Přes hudební vydavatelství Panton uzavřel subnakladatelskou smlouvu s vydavatelstvími VAAAP Moskva a General Music Publishing Hastings - USA, Kanada, Mexiko.“¹³⁰

¹²⁵ MARTÍNKOVÁ Alena ed., *Čeští skladatelé současnosti*, Panton, Praha, 1985, s. 88.

¹²⁶ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d., s. 23

¹²⁷ *Odpověď Dr. Marie Rysplerové z Československé televize*. Osobní archiv Aleše Hájka, rok 1969, 16.

¹²⁸ HÁJEK Tomáš, *Aleš Hájek - život a dílo hudebního skladatele*, Červený Kostelec, 2003.

¹²⁹ Dalšími díly byly: *Proměny pro housle a klavír*, *Hádanky pro nejmenší* (akordeon), *Povídáčky pro dvoje housle*, *Pohádkový klavír*, *Duo pro klarinety* atd.

HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d. s. 23

¹³⁰ HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d., s. 24

Význam Aleše Hájka tkví v jeho spolupráci s mnoha významnými umělci a hudebními uskupeními, ve skládání pro výborné interprety, avšak i to, že po desetiletích pedagogického působení vychoval množství hudebníků, kteří nyní sami inspirují další generace jako vyučující po celém regionu. „Troufám si říci, že na každé základní umělecké škole ve východních Čechách nalezneme jeho žáky. Jeho pedagogický význam shrnuje vzpomínka profesora a dirigenta pardubické konzervatoře Tomáše Židka. „Profesor Aleš Hájek byl mým skvělým profesorem harmonie, analýz a později, když jsem nastoupil na dirigování, i instrumentace. Nejen, že tyto disciplíny perfektně ovládal, ale dovedl je rovněž srozumitelně a jednoduše podat, což je zejména v oblasti konzervatorní harmonie opravdu k nezaplacení. V oblasti analýzy nás učil uvažovat více hudebně - prakticky než přísně teoreticky. Při jednání se studenty byl velmi laskavý a nikdy nevytvářel zbytečné problémy. Také nepokazil žádnou legraci. Hodně jsem se od něj naučil nejen jako hudebník, ale i později, když jsem hledal vlastní metodické postupy ve výuce, jsem z jeho způsobu částečně vycházel.‘ Aleš Hájek spolupracoval i s nehudebními institucemi. Muzeu Boženy Němcové v České Skalici věnoval autorské opisy skladeb Epilog a Zpěv o ženě.“¹³¹ Nahrávky díla Aleše Hájka z Českého rozhlasu jsou dostupné na portálu www.musicbase.cz.¹³²

¹³¹ *Poděkování správy muzea Boženy Němcové v České Skalici*. Osobní archiv Aleše Hájka, rok 1978, 20.

HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*, c. d., s. 28

¹³² *Hájek Aleš*. Portál Musicbase.cz. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online:

<https://www.musicbase.cz/skladatele/250-hajek-ales/>

1.5 ANTONÍN HERMAN

* 31. 5. 1918, Červený Kostelec

+ 20. 5. 1997, Červený Kostelec

Dlouholetý dirigent a kapelník řady hudebních uskupení: chrámového sboru, dechového orchestru, folklorního souboru i smíšeného sboru Záboj, pod jehož vedením se sbor dostal v roce 1958 až do ústředního kola celostátní soutěže smíšených sborů a měl samostatné vystoupení ve Smetanově síni v Praze a v roce 1959 na Pražském jaru.

Kapelník, sbormistr, herec, režisér, učitel, vychovatel a zasloužilý kulturní pracovník – tím byl Antonín Herman. Po absolutoriu učitelského ústavu ve Svatém Janě pod Skalou na Berounsku roku 1937 vyučoval na řadě venkovských škol. „Hlavním oborem jeho učitelské působnosti byla hudební výchova. Na to, s jakým zaujetím a fascinujícím vlivem dovedl pěstovat lásku k národní písni, vděčně vzpomínají zvláště jeho bývalí červenokosteletí žáci. Všude, kde působil, ho provázelo nadšení pro zpěv a hudbu. Nevynechal žádnou příležitost k jeho naplňování v tvořivé umělecké činnosti.“¹³³

Jinde čteme: „Hudba, zpěv a divadlo, to byly tři velké lásky stálého občana Červeného Kostelce Antonína Hermana. Tato umění ho lákala už od mládí a kromě kantorského poslání stala se náplní jeho života. Věnoval se jim nejen s nadšením, ale také s jemu vlastní precizností.“¹³⁴

1.5.1 Zakladatel a dirigent dětských sborů

Již dva roky po dokončení školy – roku 1939 – zřídil na škole ve Velkých Svatoňovicích první dětský pěvecký sbor. Další založil a kvalitně vedl na škole v Červeném Kostelci. „Pana učitele Hermana jsem znala už od základní školy, protože jsem zpívala v jeho školním dětském sboru. Byl na nás přísný, a proto jsme také jako sbor

¹³³ DRAHOŇOVSKÝ, František. To byl český muzikant. *Rodným krajem: vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků*. 1997(15), s. 37.

¹³⁴ DRAHOŇOVSKÝ, František – PINKAVA, Josef. *Umění a jeho tvůrci: Červený Kostelec 1800 -2000*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009. s. 45

měli dost úspěchů. Vždy jsme v okresním kole soutěže zvítězili a postupovali jsme do kol krajských.“¹³⁵

1.5.2 Pěvecký sbor Záboj

Od roku 1938 se účastnil aktivit pěveckého sboru Záboj. Ten fungoval již od roku 1896, v roce 1911 vystupoval dokonce padesátkrát, roku 1924 provedl Smetanovu Prodanou nevěstu. V době působení A. Hermana – „v době nacistické okupace se Záboj přiklonil k české hudební klasice. Začalo i desetileté období spolupráce s úpickým pěveckým sborem Foerster a krátké období společných vystoupení s českoskalickým Bendlem. (...) V roce 1943 byla znovu provedena Prodaná nevěsta, devětkrát v Červeném Kostelci a také v Hronově.“¹³⁶ Na tato provedení město doposud vzpomíná. Během válečného roku 1944 byl zvolen sbormistrem Záboje právě Antonín Herman. „Více než padesát let rozhodujícím způsobem ovlivňoval práci souboru. Současně byl ženský sbor svěřen Miladě Korbelové. Pod vedením Antonína Hermana dosáhl Záboj svých největších úspěchů. Vedle klasického repertoáru se vrátil i k nácviu operet (Pan profesor v pekle, Perly panny Serafínky, Orfeus v podsvětí) i oper (V studni, Bastien a Bastienka).“¹³⁷

Bylo to právě pod vedením Antonína Hermana, kdy se Záboj probojoval až do ústředního kola celostátní pěvecké soutěže a v dubnu zažil jeden ze svých největších triumfů – koncert v pražské Smetanově síni v dubnu 1959.¹³⁸

Druhým obrovským úspěchem sboru – pouze rok poté – byl návrat na pražské pódium v rámci Pražského jara, a to 30. května 1959. „Pod vedením Antonína Hermana byla navázána i krátká spolupráce s polským sborem z Rawicze. V této době se Záboj rozrostl až na 120 aktivních členů.“¹³⁹

¹³⁵ Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Antonína Hermana (dokument zasláný emailem, březen 2021)

¹³⁶ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. Červený Kostelec: Foto-grafika, 2011. s. 42

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Záboj se obohacoval kulturní život města a jeho okolí: „Zpíval na významných slavnostech, pořádal plesy, hudební akademie, cecilské či silvestrovské zábavy s programem, hudební hry, v počátcích zpíval i na svatbách a často zněl jeho zpěv i na pohřbech. Bohatý byl i vnitřní život spolku. Jeho součástí byly výlety doplněné pěveckým vystoupením, dostaveníčka, tajné výlety, oslavy různých výročí členů a jiné programy.“

DRAHOŇOVSKÝ, František. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. c. d., s. 43

¹³⁹ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. c. d., s. 42

„Pana učitele jsme brali jako autoritu. Poznala jsem ho v Záboji. Byl výborný dirigent, krásné zpívání jak lidových písní, tak i klasiky. Bylo hodně vystoupení, koncertů, soutěží s jinými sbory, hodně zájezdů,“ uvádí Věra Fialová. Stejně jako její kolegyně se s A. Hermanem potkávala hned v několika uskupeních Jaroslava Kollertová: „Další vzpomínky na pana učitele mám z pěveckého sboru Záboj. Vedl tento sbor k velikým úspěchům, protože účinkovali i na Pražském jaru – to jsem ještě do sboru nechodila. Sbor patřil k těm větším, co se týká obsazení jednotlivých hlasů. Zpívali jsme klasiku, ale i nádherné úpravy lidových písní.“¹⁴⁰

1.5.3 Instrumentalista; divadelník

O Antonínu Hermanovi je známo, že hrával dobře na klavír, na housle a na křídlovku, více proslul však jako kapelník, dirigent či primáš.

Kromě hudby jako takové hrával i v ochotnickém a loutkovém divadle. Se svými žáky také nacvičil množství výpravných pohádek.

Co se osvětové a organizační činnosti týče, podílel se rovněž na zakládání a činnosti hudební školy při osvětové besedě.

1.5.4 Červenokostecký folklor: primáš i korepetitor

Do roku 1967 působil jako primáš lidové muziky folklorního souboru Hadař, založeného v padesátých letech při červenokosteckých Grafických tiskárnách, vystupujícího již na prvním festivalu U nás na Náchodsku v roce 1954, který nyní pokračuje pod jménem Mezinárodní folklorní festival Červený Kostelec (a je společně s MFF Strážnice podporován Unescem).¹⁴¹¹⁴²

Krom svého působení v Hadaři vypomáhal též v jeho dětské sekci, v Hadářku, jehož založení se datuje na podzim roku 1960. „Náplní programu byly taneční hry a

¹⁴⁰ Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Antonína Hermana, c. d.

¹⁴¹ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. c. d., s. 45

¹⁴² *Mezinárodní folklorní festival Červený Kostelec*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://www.folklorck.cz/>

říkanky. Zkoušky probíhaly v sále Grafoklubu za klavírního doprovodu učitele Antonína Hermana.“¹⁴³

A. Hermana jako vedoucího Hadaře připomíná J. Kollertová: „Zpívala jsem zde jako patnáctiletá s dívčím triem – Andulkou Páslerovou a Jaruškou Zmátlovou. Byl to primáš, jak se patří, hudbou jenom žil. Po návratu ze studií v Opavě jsem již v souboru tančila i sólově zpívala a vždy to bylo moc milé setkávání s muzikou i panem učitelem.“¹⁴⁴

1.5.5 Kapelníkem žákovského orchestru i městské dechové hudby

Antonín Herman byl kapel kapelníkem žákovského orchestru, ale také kapelníkem městské dechové hudby v Červeném Kostelci. „Z jeho dirigentské taktovky přímo vyzařovala preciznost a jemný cit pro každou skladbu.“¹⁴⁵ Uvádí se, že několik let vedl též Městský symfonický orchestr.

O jeho vedení dechového orchestru v Červeném Kostelci se dozvídáme: „Pan učitel byl i kapelníkem Městské dechové hudby, kde také vypomáhal při hře na křídlovku. Spolu s kolegyní Věrou Fialovou jsme pod jeho vedením zpívaly velké množství koncertů a to jak s repertoárem např. operetním, muzikálovým i se spoustou lidových písní.“¹⁴⁶ (Nejen) k jeho stylu interpretace její kolegyně sděluje: „Pan učitel odvedl v dechové hudbě také kus práce. Když dirigoval pochody, mělo to říz. Měl rád i klasiku. Pěkné byly společné koncerty se Zábojem i s chrámovým sborem. Vzpomínám i na koncerty na Rýzmburku při folklorních slavnostech – vždy v neděli před hlavním programem.“¹⁴⁷

1.5.6 Svatojakubský chrámový sbor a orchestr

V pokročilejším věku se nejvíce věnoval Svatojakubskému chrámovému sboru červenokostelecké římskokatolické farnosti, kde nacvičoval a dirigoval společně s chrámovým orchestrem mše řady duchovní hudby.¹⁴⁸ „Po smrti Františka Bareše, který vedl sbor a orchestr mezi dvěma světovými válkami se postavil „do čela sboru Antonín Herman, který hrál na několik hudebních nástrojů a byl činný také ve folklorním souboru

¹⁴³ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. c. d., s. 45

¹⁴⁴ Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Antonína Hermana, c. d.

¹⁴⁵ DRAHOŇOVSKÝ, František. *To byl český muzikant*. c. d., s. 37

¹⁴⁶ Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Antonína Hermana, c. d.

¹⁴⁷ Vzpomínky Věry Fialové na Antonína Hermana (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

¹⁴⁸ DRAHOŇOVSKÝ, František. *To byl český muzikant*. c. d., s. 37

Hadař, v městské dechové hudbě, jako dirigent symfonického orchestru i jako sbormistr Zábaje. V období komunismu musel opustit místo dirigenta chrámového sboru a orchestru, ale od roku 1978 vedl opět obě seskupení až do své smrti v roce 1997. V letech 1959 až 1970 stál v čele sboru a orchestru zkušený Antonín Mach,¹⁴⁹ o kterém je pojednáváno v samostatné kapitole. Během působení obou regenschori byl na kůru varhaníkem a korepeditorem Jaroslav Brož, kterému se věnuje rovněž samostatná část. Po smrti Antonína Hermana Svatojanský chrámový sbor a orchestr řídí Mgr. Jiří Kábrt.

Na A. Hermana jako regenschoriho vzpomínají dlouholetí zpěváci: „Jako učitel hudební výchovy měl určité hudební vzdělání, odpovídala tomu kvalita nacvičování i provedení skladeb. Byl obětavý, udržoval pozornost, chtěl kvalitní hlasy, kázeň,¹⁵⁰ zmiňují manželé Kábrtovi a akcentují také vystoupení v divadle J. K. Tyla v Červeném Kostelci společně se Zábajem (Rybova Česká mše vánoční) a na zapojení chrámového sboru mimo kostel - zpívalo se i v husitském kostele s jejich zpěváky.¹⁵¹ „Když jsme chtěli poprvé vystoupit v divadle s ‚Hej mistře‘, museli jsme absolvovat festival sovětské písně, než nás komunisti pustili do divadla.“¹⁵² Byl známý tím, že (ve škole i jinde) míval své oblíbené (a neoblíbeným to dával najevo).

„Pan učitel měl rád včasný příchod do zkoušek. Zpívali jsme hodně – Vánoce, Půlnoční mše, Boží hod vánoční, Nový rok.“¹⁵³ K řízení chrámového sboru i orchestru zmiňuje J. Kollertová: „Pod jeho vedením jsme již zpívali náročnější repertoár a nacvičili velké množství mší. Byl na nás přísný, vyžadoval včasnou docházku a pozornost. Proto jsme také dokázali zpívat při všech církevních svátcích a ozdobit hudbou a zpěvem liturgii. Měl vždy rád slavnostní zahájení mší s fanfárami i se zvukem tympanů.“¹⁵⁴

V polovině 90. let se s p. Hermanem seznámil i dnešní bodrý varhaník Antonín Nývlt, když zpíval s dechovkou i v chrámovém sboru. „V těch letech se na Vánoce cvičila Kypťova vánoční mše. Dirigent mi říkal: ‚V tom Gloria to sólo budeš zpívat ty!‘ Začala zkouška, přišlo ono místo, a já nenastoupil. Ozvalo se: ‚Ty meloune, co tam děláš?‘ Byl

¹⁴⁹ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. c. d., s. 40

¹⁵⁰ Vzpomínky manželů Kábrtových na Antonína Hermana. (rukopis, březen 2021)

¹⁵¹ Vzpomínky manželů Kábrtových na Antonína Hermana. c. d.

¹⁵² Vzpomínky Jiřího Kábrta na Antonína Hermana (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

¹⁵³ Vzpomínky Věry Fialové na Antonína Hermana, c. d.

¹⁵⁴ Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Antonína Hermana, c. d.

jsem rudý až na zadnici. Po dva roky jsem mu hrál varhany, protože panu Brožovi se zhoršil zrak. Byla to krásná léta a spousta zkušeností. Byl prudký, ale i milý. Čest jeho památce.“¹⁵⁵

Pod taktovkou dirigenta Antonína Hermana červenokostelecké soubory např. na sklonku 70. let spolupracovaly např. při nácviu a provedení České mše vánoční J. J. Ryby – účastnil se Záboj, chrámový sbor a orchestr od sv. Jakuba i sbor církve československé husitské.¹⁵⁶

1.5.7 Hudební následovníci

Za vedení mu vděčí mnoho hudebníků, kteří prošli celou širokou škálou jeho aktivit – od folkloru přes duchovní hudbu po dechovku. Velkých hudebních úspěchu dosahovala přímo jeho rodina: jeho dcera Věra (*1945)¹⁵⁷ a její pozdější muž Jiří Kožnar byli vždy aktivními hudebníky a hudebními znalci. Věra byla považována za výbornou lokální sopranistku.

Děti Věry a Jiřího Kožnarových se hudbě věnují často i profesionálně: syn Jiří (*1970), vystudoval Pardubickou konzervatoř - dva obory: sbormistrovství a varhany. Začínal jako korepetitor v Dětském pěveckém sboru Pardubice, pak asi deset let vedl Vysokoškolský umělecký soubor Pardubice. Vede hudební agenturu, zajišťující hudbu při nejrůznějších příležitostech, a hraje v pardubickém krematoriu. Učí na ZUŠ Pardubice varhany a korepetuje. Na Konzervatoři Pardubice korepetuje. Je též varhaníkem v kostele v Sezemicích.

Dcera Lucie (*1973) je zpěvačkou v chrámovém sboru v Červeném Kostelci. Z jejích tří synů podědil po předcích velký hudební talent nejstarší Filip (*2001), který je v 5. ročníku Konzervatoře Pardubice - obor violoncello. Nedávno vyhrál konkurs do PKF Praha a získal angažmá. Hraje se svým strýcem v Krematoriu Pardubice. Účastní se řady soutěží a má přes své mládí nakročeno k úspěšné kariéře. Sólově vystupuje s Filharmonií Hradec Králové a Filharmonií Pardubice.

¹⁵⁵ Vzpomínky Antonína Nývlt na Antonína Hermana (rukopis, březen 2021)

¹⁵⁶ ŠTĚPAŘ, Josef – KAFKA, Pavel. *Dějiny chrámu sv. apoštola Jakuba Většího a duchovní správy v Červeném Kostelci*. Červený Kostelec, Petr Mervart, 2007, s. 73.

¹⁵⁷ Dcera Eva (*1950) ani její dva synové se hudbě zvlášť nevěnovali.

Dcera Magdalena (*1975) vystudovala Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze (obor sbormistrovství a hudební výchova) a absolvovala i Týnskou školu. Vedla několik komorních sborů (např. ženský komorní sbor Pár-tet) a v ZUŠ Nové Město nad Metují vede dětské pěvecké sbory a vyučuje hudební nauky.

Antonín Herman zesnul 20. 5. 1997 na dvorečku u svého domu v Červeném Kostelci při své oblíbené činnosti – kosení trávy.

1.6 MIROSLAV KAFKA

* 3. 10. 1913, Malé Svatoňovice

+ 3. 4. 2001, Malé Svatoňovice

Sólový barytonista, aktivní ve spolkovém životě, „velký hudebník, divadelník a vypravěč, člen Sokola, statečný odbojář, předválečný i poválečný důstojník a učitel“¹⁵⁸

1.6.1 Starousedlická rodina z Malých Svatoňovic, aktivní v mnoha spolcích

Miroslav Kafka se narodil ještě před vypuknutím první světové války – 3. 10. 1913. Svou matkou, vášnivou sokolkou, byl pojmenován po „svatém“ Miroslavu Tyršovi, otci Sokola.¹⁵⁹ Malé Svatoňovice, kde M. Kafka vyrůstal, se „nacházely v relativně chudé zemědělské a plátenické oblasti, v podhůří Jestřebích hor. (...) Měly hned několik specifík: vodoléčebné lázně (první ve východních Čechách), poutní místo Panny Marie Sedmiradostné (jediné svého druhu na světě, o němž se hovoří i v Babičce Boženy Němcové) a doly na kvalitní černé uhlí. (...) Lázně a hornictví byly mj. příčinou, proč se Karel Čapek, syn báňského a lázeňského lékaře, narodil právě zde. Během první republiky v obci panoval čilý společenský život.¹⁶⁰ (...) Malé Svatoňovice ležely přesně na národnostní hranici. Právě po hřebeni Jestřebích hor vedla později sudetská linie a po mnichovském diktátu se tak ocitly na samé hranici země.“¹⁶¹ Ráz města havířského, poutnického, podhorského, hraničního i lázeňského ovlivňoval život Kafkových předků i jeho současníků.

¹⁵⁸ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Pozvánka na Všekafkovský slet po dušičkové zádušní mši k výročí 100 let od narození Miroslava Kafky*. Plakát, 2013 (soukromý archiv Marie Štěpánové)

¹⁵⁹ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Miroslav Kafka, odbojář, vlastenec, hudebník a pedagog*. Strojopis, 2013 (soukromý archiv Marie Štěpánové)

¹⁶⁰ „Fungovalo tu ochotnické divadlo (1859), hornická hudba (1871), obecní knihovna (1880), občanská záložna (1902), tělocvičné jednoty (Sokol – 1913 a Dělnická tělocvičná jednota - 1923), Československý červený kříž (1919), Klub československých turistů (1922), Muzejní a divadelní spolek (1924) apod.“

Tamtéž.

¹⁶¹ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Naše menšiny (později Naše hranice), meziválečný časopis podporující českou menšinu v národnostně smíšených oblastech severovýchodních Čech*. Praha, 2015. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd.

Jeho rodina byla aktivní ve veřejném životě. „Miroslav pocházel ze starousedlického rodu Kafků, který se vždy odvolával na svou (už podstatně nařaděnou) modrou krev. Světlo světa spatřil ve staleté roubence, v rodině zapojené do všech českých osvětových aktivit. (...) Po příkladu předků z něj vyrostl horlivý ochotník, excelující v četných dramatech i operetách. Již jako dítě se dostal na pódium v inscenaci Loupežníka, na nějž dorazil i jeho autor Karel Čapek, rovněž malosvatoňovický rodák.“¹⁶² Do divadelního života bylo zapojeno hned několik členů rodu.¹⁶³

Miroslava Kafku vychovával a ovlivňoval v dětství jeho děd Ferdinand Kafka (1841-1926), jemuž se ve své bakalářské práci věnovala Marie Štěpánová: byl radním, mluvčím lidu, písmákem a lidovým vypravěčem, angažoval se ve Spolku pro zvelebení poutního místa, u hasičů a prakticky všech existujících spolicích, které sám často zakládal, také při různých oslavách a hudebních akademiích i v dění v církvi. Krom herce byl i lokálním dramatikem.¹⁶⁴ Zřejmě po něm byl vnuk Miroslav velký bavič společnosti, písmák a velký řečník.

Tatínek Josef (1877–1932) byl švec, později listonoš.¹⁶⁵ Zemřel tragicky a Miroslav tak brzy ztratil otce. Jako inspirativního můžeme zmínit strýce Ludvíka (1891–1960), studáneckého kostelníka a proslulého šprýmaře. V kostelnické chaloupce, kterou obýval,

¹⁶² ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Miroslav Kafka, odbojář, vlastenec, hudebník a pedagog*. c. d.

¹⁶³ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Ferdinand Kafka (1841-1926). Dobová osvětově-vzdělávací činnost v regionu*. Praha, 2012. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta.

Divadlo z rodu dědy Ferdinanda hráli: „Ferdinand, jeho bratr Augustin, sestra Josefa, syn Josef, dcery Anna, Božena a Marie, syn Ludvík, vnuk Miroslav a vnučky Míla a Věra, s aktivitami pomáhala pak dcera Karolína nebo manželka Anna.“

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Rozhovor Marie Štěpánové s Marií Kábrtovou (roz. Kafkovou), Havlovice, 2011 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)

Josefova dcera Marie na otce ještě před smrtí vzpomínala: „Tatínek, to byl herec! To byl herec! Bez něj opona nespada!“ Tahal totiž opony. Věnoval se také loutkovému divadlu.

„Politicky se angažoval v Československé straně lidové. Na jeho pozemcích konala tato strana v neděli 14. srpna 1921 tábor lidu, jehož se účastnilo podle policejních odhadů 3000 osob.“

KAFKA, Jan. Pedagog, ochotník a hudebník Miroslav Kafka. *Rodným krajem: Vlastivědný sborník kraje Aloise Jirásky, Boženy Němcové a Bratří Čapků*, 2013, č. 47, s. 50-52

se scházela mládež (v době nacistické okupace i později). Své zkušenosti z první světové války, ve které byl raněn, zaznamenal v tragikomických povídkách.¹⁶⁶

Miroslav Kafka pokračoval ve šlépějích předků a proslul v mládí jako operetní zpěvák – kupříkladu v hlavní roli hraběte v Perlách panny Serafinky (společně s kolegyní Šidlákovou, příbuznou v práci zmiňovaného Stanislava Šidláka).¹⁶⁷ Společensky aktivní byly i Miroslavovy tři mladší sestry: Marie, Věra a Milada.

M. Kafka se profiloval též jako instrumentalista – byl houslistou Katolické mládeže, kterou založil během 1. světové války jeho strýc Ludvík. Kapela hrávala na Silvestrech a jiných zábavách.¹⁶⁸

„V mládí býval aktivním Sokolem. Dodnes se v rodině traduje historka, jak ho přísná matka Kateřina hnala hráběmi ze závodů na skokanském můstku.“¹⁶⁹

Zápisník jeho manželky k jeho dětství a vzdělání uvádí: „Na chalupě č. p. 14 se narodil jako pátá generace Kafků Miroslav 3. 10. 1913. Prý moc pospíchal na svět, proto ho maminka přihřívala v troubě. Prarodiče i strýcové a teta z výměnku ho prý moc rozmazlovali. Do obecní školy chodil v Malých Svatoňovicích, do měšťanky v Trutnově a německý ročník absolvoval v Maršově. Učitelský ústav ukončil r. 1933 v Hradci Králové maturitou s vyznamenáním.“¹⁷⁰

1.6.2 Druhá světová válka: stavba bunkerů a spojka v operaci Silver A

Do života M. Kafky vstoupila druhá světová válka poměrně citelně. Účastnil se mobilizace, před vypuknutím války dohlížel na stavbu bunkerů na sudetské linii a roku 1942 při „heydrichiádě“ i v roce 1945 před německým ústupem byl blízko smrti. „Za nacistické okupace se Miroslav Kafka zapojil do odboje, spojeného s parašutisty ze známé skupiny ‚Silver A‘. Fungoval jako spojka mezi Václavem Hejnou, svým učitelským kolegou, a Josefem Schejbalem, svatoňovickým sousedem, dvěma ze šesti později popravených učitelů, kteří byli v kontaktu s parašutistou, telegrafistou Potůčkem, ukrývajícím vysílačku

¹⁶⁶ LOKVENC, Teodor. *Studánecký kostelník*, Studánka, 1996, č. 3.

¹⁶⁷ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Almanach ke stoletému výročí narození Miroslava Kafky*. 2. 11. 2013 (soukromý archiv Marie Štěpánové)

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ KAFKA, Jan. *Pedagog, ochotník a hudebník Miroslav Kafka*, c. d.

¹⁷⁰ Zápisník Miloslavy Kafkové. Rkp. (soukromý archiv rodiny Kafků)

na Bohdašíně a na Končinách u Červeného Kostelce. Nikdo z jeho přátel ho tehdy nevyzradil. Na konci války byl zapojen do odzbrojování Němců, prchajících zpět do Říše. (...) V odborné literatuře se o těchto faktech nenalezne téměř ani zmínka. Ani nemůže, jelikož se k působení (buď ze své přirozené hrdosti, nebo pouze z příčiny vytěsňování krutých vzpomínek) Kafka nikdy veřejně nepřihlásil (a ani v soukromí o hrdinství nemluvil), ačkoliv mohl mít za minulého režimu, jakožto bojovník proti fašismu, mnohé výhody.¹⁷¹

Jeho žena, s níž strávil 56 let svého života, o jeho působení v sokolské odbojové organizaci S 21 B, eskalující v létě roku 1942, zmiňuje: „Zapojoval se hned ze začátku války. On mi o tom nic nevyprávěl. Jedině mi řekl, že v té nejhorší době se vdávala jeho sestra Madla. Oni že jásali, a on trnul, že taky skape, že někdo promluví jako ta paní na Bohdašíně, co o všech, co znala, že chodili na Bohdašín, promluvila. A všichni byli popravení. Jediný Slávek tam nebyl, tak ho neznala. Ostatní nepromluvili. Jak je tloukli, tak mu vzkázali: ‚Neboj se, neřekneme nic.‘ Tak mu to pak někdo vyřizoval ve vlaku. Ale stejně trnul strachy. Čekal každou chvíli, že pro něj přijdou. To byla pro něj těžká doba. (...) Já jsem zrovna maturovala. Bylo to ke konci května, bylo tehdy horko, seděla jsem u skleníku, učila se a sledovala, jak kroužilo letadlo, které hledalo a lokalizovalo vysílačku. Měla jsem svatý týden, když vezli ty zastřelené z Končin, kolem Křížku. Viděla jsem, jak jedou s kravami a vezou je.“¹⁷²

„Půl roku po Heydrichiádě byl jako první na náhodském okrese propuštěn. Od nasazení do Vratislavi ho zachránil bývalý místní lékař. Byl nasazen do zemědělství, jak sám říkal, jako čeledín ve Velkých Svatoňovicích. Od r. 1945 se stal tajemníkem na obecním úřadě. To už pomalu organizoval skupiny bývalých vojáků, se kterými řídil všechny akce v dubnu a květnu.“¹⁷³ V jednom z rozhovorů s Marií Štěpánovou nedlouho před svou smrtí Miloslava Kafková mluvila o tom, jak byl její budoucí muž na sklonku války „v Úpici obrácený ke zdi – s rukama nahoru. (...) Jak tady (v Malých Svatoňovicích, poslední obci před Sudety, pozn. aut.) stříleli na nádraží, to už chytali ty nebezpečné. Byl tam jako záruka, jako rukojmí, se starostou a s několika dalšími. Ty, co zavřeli do

¹⁷¹ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Miroslav Kafka, odbojář, vlastenec, hudebník a pedagog*, c. d.

¹⁷² ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Měla jsem svatý týden, když vezli zastřelené pomocníky parašutistů. Rozhovor s Miloslavou Kafkovou*. Strojopis, 2013 (soukromý archiv Marie Štěpánové)

¹⁷³ Zápisník Miloslavy Kafkové, c. d.

Trutnova, tak ti byli dřív propuštění, než ti, co byli v Úpici. Tím se ta jejich hrůza prodloužila.“¹⁷⁴ Zkraje roku 1945 se totiž stal obecním tajemníkem v Malých Svatoňovicích a jako předválečná šarže se zapojil do květnových událostí. „Jako jediný bývalý důstojník v obci jsem v posledních dnech války řídil všechny potřebné akce, které směřovaly k přerušení železniční dopravy mezi Svatoňovicemi a Trutnovem. 5. a 6. května jsme odzbrojovali ve vlaku vojáky, kteří jeli z Hradce do Trutnova. Při jedné takové akci došlo ke střelbě, při které byl jeden náš mladý člen zastřelen. Vojáci ujeli na lokomotivě, která však v tunelu u Bohuslavic vykolejila. Pro tento akt byla do Svatoňovic vyslána na dvou autech četa mladých příslušníků SS z úpických kasáren, kteří v obci stříleli po vyvěšených československých vlajkách. Nejprve zatkli starostu a mne a internovali nás ve svých kasárnách. Později přivedli ještě asi 30 dalších svatoňovických občanů jako rukojmí. V kasárnách jsem prožil den a noc plnou hrůzy a strachu. Propustili nás v dopoledních hodinách. Potom už měly události rychlý spád. Zorganizoval jsem dvě čety mladých občanů a s jejich pomocí jsme odzbrojovali houfy německých vojáků, kteří přecházeli Jestřebí hory. Zbraně ochotně odevzdávali a s hrůzou v očích se vyptávali, kde už jsou Rusové.“¹⁷⁵

Brzy poté, 15. května 1945, se na výzvu československé armády přihlásil k nově se tvořícímu vojenskému útvaru v Náchodě. „V poválečné době i podplukovníkem, který dohlížel na osidlování pustých Sudet po vyhnaných Němcích, a zachráncem několika neprávem odsunovaných.“¹⁷⁶

1.6.3 Miroslav Kafka jako otec a dědeček

Během druhé světové války se M. Kafka seznámil s mladou učitelkou náboženství Miloslavou Pazderovou, dcerou zámeckého zahradníka (později soukromníka v Červeném Kostelci). Vzali se 10. listopadu 1945 a žili pak společně v Č. Kostelci. Jeho žena vzpomínala: „S tatínkem jsem se seznámila, až když měl jako pomocník na statku čas v zimě. To se mohl přijet podívat do školy. On vždycky dělal takového zábavného konferenciéra. Bavil tam a všichni ho rádi viděli. Jednou jsme se sešli s několika kantory,

¹⁷⁴ Rozhovory Marie Štěpánové s Miloslavou Kafkovou, Malé Svatoňovice, 2016 (soukromý archiv Marie Štěpánové)

¹⁷⁵ KAFKA, Miroslav. *Jak jsme v r. 1945 vítali Rudou armádu*. Strojopis, 7. 5. 1975 (soukromý archiv rodiny Kafkovy).

¹⁷⁶ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Miroslav Kafka, odbojář, vlastenec, hudebník a pedagog*, c. d.

že půjdeme na jaře na první kvetoucí třešně do Ratibořic. Tak jsme si domluvili, že bude svatého Jana Nepomuckého a bude pout' v Havlovicích, kam chodili. Já jsem měla zrovna na Boušíně vizitaci a on z té pouti po obědě odešel a setkali jsme se na Boušíně. A pak jsme šli spolu do Kostelce. To byl takový začátek. A pak jsme tam chodili každý rok.“¹⁷⁷ Na svět přivedli hned šest dětí: Janu (*1946), Jiřího (*1949), Josefa (*1952), Pavla (*1958), Ludmilu (*1962) a Evu (*1964).

Jeho dcera Ludmila na jeho osobnost a aktivity vzpomíná: „Ve společnosti byl velmi oblíbený, uměl poutavě vyprávět, uměl být vtipný. Doma už to takové nebylo, na nás děti byl někdy přísný. Velmi miloval svoji manželku, bez ní byl nešťastný. Mamince doma pomáhal s prádlem, ještě než byly automatické pračky. Často doma nahlas četl, zatímco maminka pracovala v kuchyni, spravovala prádlo ap. Naši takto přečetli mnoho, mnoho knih, vybavuje se mi např. celé dílo od Karla Klostermanna. Do Malých Svatoňovic jsme jezdili sušit seno. Tatínek rád sekal polínka, která si počítal. Prý aby splnil limit, který si na den dal. Sekání bral jako činnost, při které se mohl odreagovat od činnosti duševní. Také v kuchyni rád cokoliv krájel např. zeleninu, cibulku ap. To byly droboučké kostičky, jedna jako druhá.“¹⁷⁸

O jeho charakteru a dovednostech dodává: „Byl velmi šetrný a skromný, avšak ne lakomý. Dovedl i nezištně pomáhat. Pamatuji, že nám v obývacím pokoji visely obrazy, které nechal namalovat, aby podpořil nějakého malíře-kamaráda v nouzi. Mamince vždy vysázel na stůl celou svoji výplatu do koruny, nechal si pouze malou částku na týdenní dělnickou jízdenku do Náchoda. Ve škole nechodil na obědy, stačil mu krajíc chleba od maminky. Měl 'spisovatelské střevo', psal snadno. To po něm zdědil především syn Pavel a vnučky Maruška a Petra a vnuk Jenda.“¹⁷⁹

Rod Kafků se rozrostl o 6 dětí, 21 vnoučat a zatím 39 pravnoučat (ty však již nezastihl). „Všechna svoje vnoučata miloval. Měl vždy velkou radost z jejich nejrůznějších úspěchů a pěkných vysvědčení. A když to byly samé jedničky, vždy dojatě žertoval, že vysvědčení je ‚moc fádňí‘. Další jeho hláškou bylo: ‚Každý správný student marodí o prázdninách!‘ Moje děti ho měly velmi rády, vždy si k němu na záspi sedly a on jim neúnavně leccos vyprávěl. Pohádky, vzpomínky na život... Ale zároveň byl také rád, když

¹⁷⁷ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Měla jsem svatý týden, když vezli zastřelené pomocníky parašutistů*, c. d.

¹⁷⁸ Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku.

¹⁷⁹ Tamtéž

jsme pak ze Svatoňovic odjížděli a mohl mít v chalupě klid. Špatně se mu chodilo. Ke konci života už chodil s holí.“¹⁸⁰

V almanachu k Miroslavově nedožitě stoletce publikovala Marie Štěpánová v jedné z rubrik vzpomínky vnoučat. Jan Kafka mladší sdílel své svědectví: „Na dědečka už si špatně vzpomínám, bylo mi tehdy do 12 let a je to už 10 let, co nás opustil. Ze všeho si už pamatuju jenom pocit, že byl dobrým člověkem a bral život s humorem, to z něho doslova vyzařovalo.“¹⁸¹ Štěpán Mach (nejstarší vnuk) dědu zažil do svých 28 let. „Na dědečka vzpomínám samozřejmě rád a celkem často, mám na kazetě nahraný dokonce jeho zpěv - strašlivou baladu o slavném lordu ‚Vejevrym‘, tedy Weverlym. Ale nějakou historku? Nu, pokusím se alespoň jednu, když tak hezky prosíš. Nazval bych ji pracovně třeba ‚Beseda‘, neboť se odehrává na besedě se známým umělcem. Mohl jsem chodit tak do páté, šesté třídy (čili někdy v polovině osmdesátých let minulého století). Do školy na Novém Hrádku byl pozvaný malíř Jaroslav Cita, což byla osoba tehdy poměrně známá, neboť televize vysílala jeho večerníček Maťo a Klinček, Čtyřlístek tiskl Ďubku a Klouzka (což byli vlastně titíž hrdinové jenom počestěle pojmenovaní) a v Dikobrazu se objevovaly jeho kreslené vtipy. Někdo z hrádovských žáků se pana malíře zeptal, jestli měl ve škole nějakého oblíbeného učitele a pan Cita bez váhání pravil, že jeho nejoblíbenějším učitelem byl Miroslav Kafka ‚...protože ačkoliv nás učil matematiku, naučil nás milovat přírodu. Víte vy třeba vůbec, jak vypadá motýlí křídlo?‘ A následoval zasvěcený výklad o struktuře a stavbě motýlího křídla. Tehdy jsem se dmul pýchou na slavného dědu a neopomněl jsem všem svým spolužákům náležitě vysvětlit, kdo že to ten Miroslav Kafka je. Z druhé naznačené kategorie vzpomínek dědečkových mě napadá, jak mi jednou děda při trhání rybízu vyprávěl zážitky z květnové mobilizace, ale to je tak na menší povídku.“¹⁸² Marie Štěpánová do almanachu doplnila i vlastní vzpomínky, stejně tak i vnučka Petra.¹⁸³

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Almanach ke stoletému výročí narození Miroslava Kafky*. c. d.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Marie Štěpánová vzpomíná:

„Dědeček byl člověk,

* k němuž jsem jako holčička běhala brzy ráno ‚do pelišku‘, kde mi vyprávěl pohádky. Nejradyji jsem měla tu O staré almaře, která žádný den nebyla stejná. Od té doby mám ráda Krakonoše, který tam také vystupoval, a sním o červených střevíčkách.

1.6.4 Miroslav Kafka – pedagog

Za komunismu byl jako katolík a odpůrce členství ve straně nepohodlným. Celý život byl vlastencem a neúnavným kulturním pracovníkem a ve školství za půlstoletí, co učil, formoval mnoho nových generací.¹⁸⁴

-
- * který každý půlrok hartusil, že mé vysvědčení je příliš fádni.
 - * jenž důsledně hlídal náš slušný slovník.
 - * který s matematickou přesností rýsoval na notový papír stovky skladeb. Vždycky mu takty vyšly na konec stránky.
 - * který mě už v jednom roce rozpovídal.
 - * jenž u nás trávil nejedny Vánoce.
 - * po němž mám vysoké čelo s kouty, vyřídilku a šlukačku, když jím sušší chleba (škytavku – pozn. aut.).
 - * který nás vždycky, když jsme jeli na zkoušku sboru pana Čakrta, začal v neosvětleném tunelu před Trutnovem lechtat. Sváděl to pak na ‚breberky‘.
 - * který zpíval jedné nejmenované vnučce: ‚Vendulko, mé dítě, Vy se mi tuze líbíte!‘
 - * díky němuž nás identifikují celé generace Kosteletčanů, řkouce: ‚Á, vnučka pana profesora Kafky!‘“

Vnučka Petra Vítová připsala: „Já si dědečka živě vybavuji jenom v pár obrazech. Hodně dávné a matné jsou vzpomínky, jak s babičkou chodili k nám domů, když někdo slavil narozeniny. Pak si pamatuju dědečka ve stodole. Dědečka, jak nám říká ‚maucta‘ (docela pozdě mi došlo, že to znamená má úcta) a jak nám lusknutím prstu nechává zmizet nos. Dědečka s červeno-hnědě pruhovanými kšandami a modrými tepláky. Zlatý zub - čtyřku nahoře. Volání ‚Miluško‘, které mi v mé rané fázi vývoje přišlo bizarní, když to je přeci správně ‚babičko‘. Dědečka s hliníkovou lžící. Dědečka se šviháčkou čepicí bekovkou. Dědečka, jak si čte v kuchyni noviny. A pak jistě úplně nejlépe - dědečka se zahradnickými nůžkami, sedícího na záspi.“

ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Almanach ke stoletému výročí narození Miroslava Kafky*. c. d.

¹⁸⁴ „Na jednu stranu velký bavič společnosti, na druhou stranu přísný pedagog. Generace jeho žáků ze širokého okolí doposud vzpomínají na pětky, ale i šestky a sedmičky, které z matematiky, fyziky a chemie nosili domů, děvčata pak na hromadné odličování před hodinami ‚profesora ze staré školy‘. Osmdesátileté babičky si doposud jednohlasně povzdechnou: „Kafka, ten byl přísný, ale spravedlivý!“

Brojil též proti moderním, dlouhým účesům chlapců. Nesnesl sebemenší vulgaritu.

ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Miroslav Kafka, odbojář, vlastenec, hudebník a pedagog*, c. d.

Po absolutoriu Učitelského ústavu v Hradci Králové zahájil svou pedagogickou dráhu roku 1934 na obecné škole v Úpici, v dalším roce pak začal učit na obecné škole v Malých Svatoňovicích. Když byl však v roce 1941 snížen počet tříd, uchýlil se jako vyučující v Červeném Kostelci, kde byl v odboji spojkou mezi tamním ředitelem Václavem Hejnou a Josefem Schejbalem.¹⁸⁵

Jeho vnuk, historik, uvádí: „Po válce učil nejprve v Červeném Kostelci, ale v padesátých letech, kdy byli věřící učitelé odstraňováni ze škol, nastaly problémy. Učil na různých školách podle toho, kde ho byli ředitelé ochotni zaměstnat: na Hoříčkách, v Náchodě, v Hronově a jinde. Mezi žáky měl pověst přísného, ale spravedlivého pedagoga. Mnozí se k němu rádi hlásili i v dospělosti a býval pravidelným hostem mnoha třídních srazů.“¹⁸⁶

V jednom z rozhovorů z roku 2016 s Marií Štěpánovou Miloslava Kafková o pedagogickém působení svého muže uvádí, že od května 1945 se jak důstojník angažoval při osvobozování Broumovska, ale „jak měla začít škola, tak už ho nikdo neudržel a už jel do Trutnova se přihlásit, že tam bude učit na gymnáziu. A vzali ho. Jenže pak se dozvěděl, že založili dvouletou obchodní školu v Kostelci, tak pro něj bylo výhodnější, že jsme tam pak spolu žili.“¹⁸⁷ Později šel na měšťanskou školu. „Pak se dal do pře se Smolíkem, to byl óbrsoudruh, kluk to byl, začátečník. Zkušený dědeček se na něj koukal svrchu, to on nemohl snést. Tak odešel Slávek učit na Hoříčky. Pak si ho vzali do Náchoda na střední ekonomku, předtím byl také na strojírenské.“¹⁸⁸ Na dotaz, jak se režim zachoval k pedagogovi, který s ním nesympatizoval (zároveň když nikdo z rodiny nevstoupil do komunistické strany), Miloslava Kafková odpovídala: „Měl také opletačky, že chodí do

¹⁸⁵ Detailněji nám jeho učitelské začátky popisuje jeho žena Miloslava: „Po náhlé smrti otce si na poslední rok studia vydělával kondicemi. Skoro celý rok byl bez zaměstnání, teprve v březnu 1934 dostal místo výpomocného učitele v Úpici. Ve Svatoňovicích se pro něho uprázdnilo místo ve školním roce 1935-6. V září 1936 se rozloučil s dětmi a odešel na vojnu do Čáslavi. Sotva skončil vojenskou službu na konci srpna, v září následovala mobilizace a návrat do školy v prosinci 1938. Učil dál ve Svatoňovicích, po odborných zkouškách na příkaz učitele Schejbala, který byl v té době hlavou sokolské odbojové skupiny, nastoupil v Červeném Kostelci.“ *Zápisník Miloslavy Kafkové*, c. d.

¹⁸⁶ KAFKA, Jan. *Pedagog, ochotník a hudebník Miroslav Kafka*, c. d.

¹⁸⁷ Rozhovory Marie Štěpánové s Miloslavou Kafkovou, c. d.

¹⁸⁸ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Měla jsem svatý týden, když vezli zastřelené pomocníky parašutistů*. Rozhovor s Miloslavou Kafkovou, c. d.

kostela. Bylo to čím dál horší. To bylo pronásledování. Propouštěli kantory, kteří byli věřící. Vyhodili řídicího z Radechové. Když viděli, že Slávek přeci jen má tři, čtyři, pak už šest dětí, vždycky se nad ním slitoval nějaký řiditel a alespoň na chvíli ho vzal a zaměstnal ho alespoň na večerní škole. On třeba jezdil do Hronova, do Nového Města, do Náchoda, byl i na gymplu, všude nějakou tu hodinu odučoval, jen aby se udržel na škole. On bez školy nemohl být. Ta škola, to byl jeho život.“¹⁸⁹

Přehledný výčet poválečných míst uvádí zápisník Miloslavy Kafkové: „Po válce učil na středních školách, gymnáziu, textilní průmyslovce, ekonomické školy, večerních školách a všude, kde ho potřebovali. Jako učitel v Trutnově na gymnáziu a asi po půl roce po onemocnění tajemnice po čtyři měsíce dělal její práci. Často mu hrozilo propuštění, ale s ohledem na jeho vynikající učební výsledky, na jeho poctivost a neúplatnost ve škole vytrval až do důchodu. I potom, jakmile onemocněl některý z kolegů, ochotně dojížděl i ze Svatoňovic. (obchodní škola v ČK – po zrušení – měšťanka v ČK a na Hoříčkách – od r. 1953 na hospodářské šk. v Náchodě – od r. 1958 učil na střední průmyslové škole strojnické v Náchodě – potom na ekonomce).“¹⁹⁰

Syn Pavel zmiňuje: „Já ho mám upamatovaného, že jezdil po sedmé hodině večer z večerní školy, unavený. Učil tam třikrát týdně. Byl unavený, vyčerpaný.“¹⁹¹ Dcera Ludmila vzpomíná: „Učitel Kafka byl poctivý kantor ze staré školy, který se snažil nejen žáky naučit, ale pro obor nadchnout a studenty i vychovávat. Učil padesát let, a přesto si nepřestal poctivě dělat přípravy na výuku v příštím dni. Přijel ze školy domů, najedl se, manželce vypověděl dopodrobna co se od rána dělo, s kým se setkal, co kdo řekl, co se mu povedlo/nepovedlo. Chvilí si odpočinul, pak se zavřel do obývacího pokoje a začal opravovat písemné práce a připravovat si výuku na následující den. Jeho aprobační byla matematika, fyzika a chemie, ale jak sám říkal, v životě prý vyučoval všechny možné předměty s výjimkou ruského jazyka.“¹⁹²

K jeho zájmům L. Štěpánová dodává: „Měl rád dějiny, velmi miloval přírodu a nás děti učil přírodopis. Své znalosti jsme pak využily v nejrůznějších 'poznávacích'. Ve

¹⁸⁹ Rozhovory Marie Štěpánové s Miloslavou Kafkovou, c. d.

¹⁹⁰ *Zápisník Miloslavy Kafkové*, c. d.

¹⁹¹ Vzpomínky Pavla Kafky na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

¹⁹² Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

svých zásadách byl pevný, i když za své přesvědčení byl za komunistického režimu ve školství perzekuován. A bylo to od něj dvojnásob odvážné, protože živil početnou rodinu. Nebál se vychovávat své děti ve víře a sám navštěvovat nedělní bohoslužby.“¹⁹³

1.6.5 Hudební a další kulturní aktivity

Hlas Miroslava Kafky, zvučný baryton, znali účastníci bohoslužeb v širokém okolí. Ještě ke stáru chodil vypomáhat do sboru Michaela Čakrta (zmiňovaného zde v samostatné kapitole), který koncertoval v mnoha podkrkonošských a podorlických obcích. Pamětníci vzpomínají zejména na jeho provedení Biblických písní (které jeho vnuci na jeho počest uvádějí při výročních mších), na repertoáru měl mnoho dalších děl – od duchovní hudby po operu. Díky svému hudebnímu talentu vystupoval v množství operet, zároveň byl i velkou oporou lokálních pěveckých sborů.

Již dříve bylo zmíněno Kafkovo prvorepublikové působení v divadle a v operetách. K němu Kafkova žena Miloslava dodává: „Za první republiky to spíše zpívali tady po vsi a dělali všechny ty zábavy. O pouti, o Silvestru a takové zábavné skeče, mezi nimi i strejda Ludvík, ten hrál na tahací harmoniku, to byla taková skupina muzikantů. Dědeček to spíš řídil, tu hudbu. Protože měl mnoho starých textů z první republiky. To nebylo ani rádio, ani nic. To byli místní baviči.“¹⁹⁴

Dobu poválečnou charakterizuje: „Miloslav Kafka proslul po širokém okolí i jako hudebník (barytonista a houslista), který se zapojoval nejen v chrámových a vlasteneckých sborech, ale i v opeře. V době poválečné také podle slov své ženy, která žila celý život v jeho stínu, „jezdil s pěveckou kolegyní Korbelovou po venkově dělat kulturu.“¹⁹⁵ Miloslava Kafková vzpomíná, že ještě v době, kdy měla malé děti, jezdíval Miroslav Kafka např. do Slatiny s dcerou regenschoriho a nadšeného hudebníka pana Korbela. Spolu zpívali kupříkladu operní kusy, jako árii z Jakobína: My cizinou jsme bloudili. „Nacvičili ty operní části a s tím jezdili po okolí, kdo měl zájem.“¹⁹⁶ Vystupovali v soukromí, po hospodách... „Taky vystupovali v divadle, když se něco dělo. Anebo i v Záboji. To hodně vystupoval dědeček, byli dvojice s panem Stierandem, byl to holič a zpíval tenor. A spolu

¹⁹³ Tamtéž

¹⁹⁴ Rozhovory Marie Štěpánové s Miloslavou Kafkovou, c. d.

¹⁹⁵ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Měla jsem svatý týden, když vezli zastřelené pomocníky parašutistů*, c. d.

¹⁹⁶ Rozhovory Marie Štěpánové s Miloslavou Kafkovou, c. d.

prostě soutěžili. Buď dědeček měl sólo nebo spolu měli nějaké dueto tenor, bas. On dědeček byl spíš takový ten baryton. I když se snažil ta basová sóla, ale byl spíš baryton.“¹⁹⁷

„Vždycky si něco nacvičil sám nebo s panem Kriegelem, pozval si ho domů k pianu. A rád dával vložky, když bylo něco slavného. A měl rád žalm. To mně moc chybí. To byl tak pěkný hlas v tom žalmu. S chrámovým sborem nacvičovali těžké mše.“¹⁹⁸ Ve stáří jezdil zpívat na Trutnovsko: „To jezdili široko daleko. Kde si je pozvali. Jak se někde mihla možnost sóla, tak tam dědeček jezdil.“¹⁹⁹ Manželka Miloslava mu sloužila jako odborná poradkyně. „On toho nacvičil mnoho a pak říkal: ‚Co bude nejlepší, co ti nejlíp zní?‘ To jsem musela říct co.“ Ačkoliv měl oproti své celý život velice zbožné ženě k víře vztah o něco pragmatičtější, vždy „tvrdil, že pro něj je zpěv modlitbou.“²⁰⁰

V pěveckém sboru Zábój, který byl založen roku 1896 a který zažil mnoho úspěchů v regionu i na celostátní úrovni, působil „Slávek Kafka“ společně s kolegyní Marií Švejdarovou a dalšími jako proslulý konferenciér, ale i jako častý sólový zpěvák, jak uvádí publikace o červenokosteleckých spolcích.²⁰¹

Dcera Ludmila uvádí: „Celý jeho život provázela hudba. V mládí hrál divadlo a zpíval hlavní role většinou milovníků v operetách. I doma si je občas prozpěvoval, takže jsem úryvky operet dobře znala. Uměl hrát na housle, když bylo potřeba, vzal v mládí do ruky i violoncello. Na klavír se dovedl dobře doprovodit. Jeho největší láskou byl však zpěv. Měl hezky zabarvený baryton.“²⁰²

Když se Ludmila narodila, bylo jejímu otci již 49 let. „Tehdy zpíval v několika sborech – městském Zábóji a na červenokosteleckém kůru, vždy byl využíván pro sóla. Když z Červeného Kostelce odešel pan Mach do Rtyně v Podkrkonoší, začal zpívat i tam. Mnoho let jezdil týden co týden do Trutnova, kde moc pěknou a náročnou muziku dělal pan Čakrt s varhaníkem Karlem Müllerem. Tam jezdil moc rád. Měl rád partu kolem pana

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. c. d., s. 43

²⁰² Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku, c. d.

Čakrta, kněze P. Rybáře a musím říci, že i on tam byl velmi oblíbený. Uměl být zábavný a byla s ním legrace. Ve Rtyni i v Trutnově jsem souběžně s ním hrála v orchestru, tak jsem otce mohla sledovat. Vždy byl pečlivě připravený a nestalo se, že by se kvůli němu zkouška „zadrhla“ a jeho part se musel opakovaně nacvičovat. Ať byl, kde byl, sekci basů vždy vedl a ostatní se ho rádi drželi.“²⁰³

Dle jejích slov „často doprovázel mše sv., májové pobožnosti, pohřby, svatby... sólovým zpěvem. Doma si u klavíru vše nacvičil a před odchodem na produkci si ušlehal domácí vajíčko. Věřil, že mu to pak lépe zpívá. Byl vynikajícím ‚listařem‘, zazpíval z oleje prakticky cokoliv. Uchoval si výborný hlas skoro do svých 80 let. Tehdy se rozpustil trutnovský sbor (úmrtí pana Čakrta) a otec se už nechtěl do ničeho dalšího zapojovat.“²⁰⁴

Dcera Jana vzpomíná, že s paní Korbelovou zpíval operu a spolupracoval také s paní Hůlkovou. Většinou však zpíval v kostele a na pohřbech. S Antonínem Hermanem nacvičovali program i do divadla. Vzpomíná také na společné působení se svým otcem v chrámovém sboru v Červeném Kostelci pod vedením Antonína Macha. Dodává: „Kde mohl, tak zpíval. Jak mu to babička svatoňovská (jeho matka Kateřina) říkala: ‚Ty tu pusu nezavřeš.‘ Že pořád kráká.“ Jiný přístup měla jeho žena Miloslava: „Obdivovala ho, vždycky ho pochválila.“²⁰⁵

Syn Jiří na něj vzpomíná zejména jako na zpěváka v kostele. „Když byla zpívaná mše, tak basová sóla zpíval on. Tenorová zpíval pan Stierand“²⁰⁶ Vystupoval na svatbách, zpíval v Kostelci, na Boušíně, ve Rtyni i na Trutnovsku. Kromě Biblických písní rád zpíval i Ave Maria. „Chodil zazpívat s panem Kriegelem – pan Kriegel hrával na varhany. (...) Jezdil s Josefem Matyskou a zpíval s ním v Horním Starém Městě.“²⁰⁷ Doma občas zahrál na housle a „když nacvičoval tak se doprovázel na klavír, když cvičil, když se připravoval na nějaký zpěv. (...) Psal noty – rozepisoval je pro celý sbor. Myslím si, že nějaké noty – psané jeho rukou – v archivu kosteleckého chrámového sboru určitě ještě budou.“²⁰⁸ Svě

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Vzpomínky Jany Machové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

²⁰⁶ Vzpomínky Jiřího Kafky na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

²⁰⁷ Vzpomínky Jiřího Kafky na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

²⁰⁸ Tamtéž.

děti dle vzpomínek Jiřího hudbě přímo neučil. „Byl učitel – učení měl dost, když přijel ze školy – psal si pečlivě přípravy – na nás už neměl tolik času a trpělivosti. Tenkrát byla jiná doba, vše bylo náročnější, neměli jsme takovou volnost. Bylo nás šest, byla padesátá léta, všechno bylo hlídané a omezené, všechno se strachem. Za mého mládí byl v Náchodě na ekonomce, pak ho odtamtud vyhodili a vzali ho na strojnickou průmyslovku, tak učil dlouhá léta – asi až do důchodu. Pak vypomáhal na ekonomce a na jiných školách. Učil taky na večerní průmyslovce.“²⁰⁹

Syn Pavel vzpomíná, že „většinou před nějakou vložkou, co měl zpívat, si k tomu brnkal na klavír. Když se chtěl rozezpívat, tak si přehrával skladbu. Většinou se chystal, když měl na deváté (mši) nějakou vložku. (...) Já ho mám upamatovaného, že jsem ho slyšel v kostele a že si něco přichystával, než odcházel z domova, třeba hodinku před, že si ty noty otevřel a k tomu si pobrnkával. (...) Občas měl vložku on, někdy pan Stierand, mně se víc líbil tatínek, protože měl ten hlas.“²¹⁰ Spolupracoval i s Jaroslavem Brožem. K jeho zpěvu z chrámových kůrů dodává: „V té době to nebylo moc dobré, když se učitel profiloval aktivně v kostele.“²¹¹ Syna Josefa se snažil naučit na housle – přehrávali spolu. Pavel stejně jako jeho ostatní sourozenci chodil na klavír.

Dcera Eva dodává: „Když se doprovázel u klavíru, tak většinou levou rukou hrál rozložený akord a pravou si hrál melodii, jinak jsem ho moc neslyšela hrát, vždycky zpívat. Prvotně hrával na housle. (...) Musím říct, že když jsme chodili zpívat do Rtně, tak když pan Mach zkoušel pracně se soprány, alty a tenory, tak s basy, když pan Hejna od Devíti křížů – Áda Hejnu - a ještě tehdy tatínek od Pepy Hejnového a ještě tam byl pan Prouza, když nehrál na varhany. Ale většinou tam byli tihle dva Hejnové a dědeček. Nepotřebovali, aby to s nimi samostatně probíral. Uměl velmi dobře intonovat a dotvářet. Výborně četl noty a odvozoval si tercky, kvarty. Pokud to byly sborové zpěvy, tak to byly všemožné vánoční mše. Teď nevím, jestli to bylo Benediktus – celý byl jakobasové sólo: Blažený muž, jenž se bojí Pána... To bylo úžasné sólo, co zpíval. Všechno z repertoáru, co dědeček opisoval, to všechno zpíval.“²¹² Dcera Eva zmiňuje i velmi těžkou Missu Brevis, dále zpěv v Záboji i s kolegyní Korbelovou, učitelkou v hudební škole, s níž „zpívali

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Vzpomínky Pavla Kafky na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

²¹¹ Tamtéž.

²¹² Vzpomínky Evy Vítové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

operetky“, spolupráci s Antonínem Machem i trutnovským dirigentem Michaelem Čakrtem a varhaníkem Karlem Müllerem (do Trutnova jezdil ke stáru i přes velké vypětí – „bolely ho kyčle a musel chodit pomalounku – tam ale jezdil hrozně rád“).

M. Kafku angažoval hodně i varhaník Ladislav Kábrt – hrávali společně na Hoříčkách v kostele sv. Ducha, na poutním místě ve Svatoňovicích či v Markoušovicích. Kábrt dle vzpomínek Evy svého souseda vozil a doprovázel jeho zpěv na varhany – zejména mariánské písně, které měl Miroslav Kafka velice v oblibě.²¹³ K této spolupráci se vyjadřuje i manželka Miloslava: „Jak nadšeně jezdil s tím Láďou Kábrtem. Láďa tak rád by byl varhaníkem tady a vždycky spolu něco nacvičili. Taky k nám přišel ten Láďa, posadil Slávka na toho ‚pind’oura‘ a vezl ho na Hoříčky. A pak z Hoříček, jak se jede dolů, tak tam je taky nějaký kostel, tak i tam zpíval.“²¹⁴

Mirolava Kafku pamatuje z obou uskupení pánů Macha i Čakrta i bývalý filharmonik Pavel Staněk. „Znal jsem ho z té stránky jako velice veselého, z mého pohledu. Byla s ním legrace. Až později jsem se dozvěděl, že uměl být i přísný. Jednu dobu jsme si i potykali: u pátera Rybáře to bylo veselé, vždycky to končilo tím, že vytáhl mešní víno. Napil se i pan Kafka, který jinak moc nepil. Byl to výborný zpěvák, bylo vidět, že ho to baví. Jezdil do Svatoňovic, k panu Čakrtovi i do Rтынě. Hudbě dával celý svůj život.“²¹⁵

Jeho kosteleční chrámoví spoluzpěváci dosvědčují: „Pan Miroslav Kafka byl sólový zpěvák, bas, zodpovědný, spolehlivý.“²¹⁶ Paní Kábrtová vypráví: „Zpívala jsem v chrámovém orchestru alt a on stával v base za mnou, takže jsem ho mohla sledovat, jak zpívá. Měl krásný sólový hlas, byl to jasný lídr basů, pevný, každý spoléhal, že to odzpívá. Byl ráznější, spolehlivý. Já byla mladá a měla jsem k němu respekt. Sólový tenor zpíval pan Stierand.“²¹⁷

Od dnešního varhaníka se dozvídáme: „Pana Kafku jsem poprvé slyšel jako ministrant zpívat v Malých Svatoňovicích Biblickou č. 10 a v duchu mi přišel krásný bas.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Rozhovory Marie Štěpánové s Miloslavou Kafkovou, c. d.

²¹⁵ Vzpomínky Pavla Staňka na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

²¹⁶ Vzpomínky manželů Kábrtových na Miroslava Kafku (rukopis, březen 2021)

²¹⁷ Vzpomínky Anny Kábrtové na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

Pak několik krásných a nelehkých mší odzpíval pod vedením pana Čakrta v Trutnově. Po sloučení sboru v Malých Svatoňovicích a Rtyni přijížděl každou středu do Rтынě na zkoušky. Ač na nohy nemohl, nedával to znát. Moje nejkrásnější vzpomínka je, když Rтынě dávala na Vánoce 1995 Rybovku a on, i když u zpěvu seděl, v Kyrie zpíval sólo a duet s Ádíkem Šolcem. Tak krásné dva hlasy už v životě neuslyším. V době lázní pana Raka i několik zkoušek dirigoval. Byl přísný, ale i lidský. Čest jeho památce.²¹⁸

Vnuk Štěpán Mach vzpomíná: „Náš dědeček byl samozřejmě postavou plnokrevnou, šťavnatou a v pravém smyslu slova nezapomenutelnou. Vybavuji si třeba, jak k nám jednou děda přijel a bylo právě svatého Václava. Psal se rok tak plus minus 1983, vládli komunisté a žádný státní svátek to samozřejmě nebyl, ale večerní mše na Hrádku se konala. Dědeček měl cosi za lubem. Hned po příjezdu začal nenápadně sondovat, jestli by nebylo ‘moc blbý’, kdyby si na mši zazpíval. Machovi mu to odsouhlasili a on se začal chystat. A to je jádro té mojí minivzpomínky - jak jsem jako dítě asi desetileté pozoroval ‘předzápasové rituály’ starého pěvce. Jak se rozezpíval, s jednoduchým klaviřním doprovodem si skladbu přehrával, hodil se do gala (tmavě hnědé sako) a potom (vrchol všeho!) vypil syrové vejce. S poznámkou, že becherovka by byla příjemnější, ale přede mší přece nebude chlastat. Při přijímání pak vysekl tuším Foersterovo ‘Svatý Václave’ - znělo to krásně, měl opravdu pěkný baryton, takový sytý jasný vypracovaný hlas. Kamarádům ministrantům jsem se samozřejmě nezapomněl pochlubit, že to zpíval můj děda.“²¹⁹

1.6.6 Další zájmy a kultura

Jeho řečnické schopnosti a funkce baviče a moderátora byly již zmíněny dříve. Vyvíjel mnohé další aktivity. S perfekcionismem sobě vlastním přepisoval mnohé noty (jeho děti zmiňují, jak jako matematik přesně vypočítával počet taktů na stránce). „Veškeré noty si vždy přepsal, aby si do svého partu mohl dělat poznámky. Pro mě vždy přepsal i violoncellový part. Obdivovala jsem, jak noty dovedl psát krasopisně.“²²⁰

Jeden z jeho synů dosvědčuje, že Miroslav s manželkou rádi chodili na koncerty do divadla – měli předplatné. Jednou za měsíc byly pořádány „hudební soboty“. Děti za ně

²¹⁸ Vzpomínky Antonína Nývltů na Miroslava Kafku (rukopis, březen 2021)

²¹⁹ Vzpomínky Štěpána Macha na Miroslava Kafku (email, březen 2021)

²²⁰ Vzpomínky Ludmily Štěpánové na Miroslava Kafku, c. d.

zaskakovaly, když rodiče nemohli.²²¹ Jeho sestra k aktivitám otce dodává: „Tatínka jsem si velmi vážila a měla ho ráda. Byl to vzácný člověk, vlastenec, sokol, člověk pevných zásad, poctivý kantor, důstojník předválečné armády, za války odbojář a především vzdělaný dobrý člověk.“²²²

1.6.7 Potomci – aktivní hudebníci

Hudební tradice v rodině Kafků pokračuje v následujících generacích: nejmladší dcera Eva (*1964) je varhanicí v poutním kostele Panny Marie Sedmiradostné v Malých Svatoňovicích, nejstarší vnučka Markéta (*1972) excelovala v 90. letech v hlavních rolích operet Mamzelle Nitouche a Perly panny Serafínky (do sboru a orchestru se mj. zapojili i Miroslavovi tři potomci: Ludmila za violoncellem, Josef a Eva ve sboru). Varhany rozeznívá ve valašské Zašové nejstarší vnuk Štěpán (*1974?). Hudebně nejaktivnější jsou děti dcery Ludmily (*1962): violoncellistka Marie (*1988), houslistka Ludmila (*1990), violistka Václava (*1993) a kontrabasista Štěpán (*1995) tvoří Štěpánovo kvarteto, vystupující na vernisážích, oslavách spolků, svatbách či koncertech vážné hudby, tři ze sourozenců studovali konzervatoř, zapojují se odmala do hudebního dění na Náchodsku a Trutnovsku, a to jak vokálně (jako sboristé a sólisté ve Svatojakubském chrámovém sboru v Č. Kostelci, Sboru Jiráskova gymnázia v Náchodě, v dětství ve sbor Hlahol v Červeném Kostelci), tak instrumentálně (komorní a symfonické orchestry při ZUŠ v Hronově, Červeném Kostelci, Úpici či Novém Městě nad Metují, kde vznikla Novoměstská filharmonie, komorní orchestr Slávy Vorlové v Náchodě, chrámové orchestry na kůrech ve Rtyni v Podkrkonoší, Červeném Kostelci, Malých Svatoňovicích apod.).²²³

²²¹ Vzpomínka Pavla Kafky na Miroslava Kafku, c. d.

²²² Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku, c. d.

²²³ Za hranicemi kladského pomezí působí sourozenci Štěpánovi i ve sboru Notre Dame při Týnském chrámu v Praze, ve sboru Bohemiachor, diecézní kapele ETC apod. Štěpán, studující zároveň náchodské gymnázium a pardubickou konzervatoř, vystupoval opakovaně s filharmonií Hradec Králové a zvítězil v mezinárodní kontrabasové soutěži Františka Simandla, jako tenorista pak v celostátním kole pěvecké soutěže Bohuslava Martinů v Poličce; Václava, která studovala hru na violu na PedF UK u Gabriely Kubátové a Jiřího Tomáška a kterou jako sopranistku vedli sólisté Národního divadla Jiří Hruška a pak na teplické konzervatoři Roman Vocel, absolvovala mistrovské kurzy u Gabriely Beňáčkové a vyhrála Mezinárodní pěveckou soutěž Mikuláše Moyzese v Prešově.

1.7 MIROSLAV KOZLOVSKÝ

* 26. 10. 1922, Brno

+ 1. 11. 2003, Brno

Autor Boušínské mše vánoční, který se na zapadlé faře na Náchodsku skrýval společně s dalšími kolegy, organizátory orelské pouti v roce 1948, politický vězeň, který si odpykal 12 let, autor orelských zpěvníků, Brňan s doktorátem, varhaník, hudební vědec a funkcionář organizace Orel, katolické obdoby Sokola.

1.7.1 Rodák z Brna a funkcionář v tělovýchovné a vzdělávací organizaci Orel

Alespoň okrajově a krátce by v této práci měl být zmíněn člověk, který se v daném kraji sice nenarodil, avšak je s ním určitým způsobem spjat. S několika dalšími ho pojí osud perzekvovaného hudebníka, skladatele, člověka pobývacího a tvořícího v dané oblasti – konkrétně na Boušíně (na faře v poutním místě nad řekou Úpou – jen pár kilometrů vzdáleném od Č. Kostelce, Č. Skalice či Úpice). Osudem nejbližší má k osobě Antonína Macha, taktéž aktivního orelského činovníka. Oba za svou práci zaplatili (Kozlovský byl uvězněn o pět dní dříve než Mach – jen o pár kilometrů od něj).

Byl posluchačem filosofie, hudebním vědcem, rodákem z velkoměsta a ústředním tajemníkem katolické tělovýchovné organizace Orel. Patřil k organizátorům srpnové mariánské pouti na Hostýn, kterou s dalšími dlouholetými členy Orla pořádal.²²⁴ Sám o

²²⁴ „Když se lidé večer na Hostýně shromáždili, začali neplánovaně vystupovat řečníci. Zaznívaly nesouhlasné názory s novým režimem. Dav zpíval a volal: ‚Ať žije prezident Beneš!‘ ‚Ať žije svobodná republika!‘ Bylo jasné, že tam jsou i agenti tajné Bezpečnosti, později je hlavní organizátoři (např. Miroslav Kozlovský) této orelské poutě poznají při vyšetřování ve věznici v Uherském Hradišti. Komunisté úspěšnou přípravu pouti organizátorům nezapomenou. Bohuslav Koukal bude muset čelit obvinění, že pozval světicího biskupa Stanislava Zelu. Zatčení budou ale i ti, kteří o pouti jen veřejně mluvili a zvali na ni. Například farář Josef Smejkal, který dostal od Kozlovského informace o pouti a zval na ni všechny ze svého okolí, především bývalé členy Orla. Podle odhadů přijelo tehdy na Hostýn asi sto až sto dvacet tisíc lidí. ‚Za to mohla tehdejší politicky vyhocená situace,‘ mínil Miroslav Kozlovský (tajemník ústředí Orla, který byl obviněn za úspěšnou přípravu pouti - rozeslání pozvánek, oběžníků na pouť a zajištění pěti zvláštních vlaků).“

Metodika k pracovnímu listu Příběh tělovýchovné organizace Orel. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online:

http://tretiodboj.sdruzeniipamet.cz/images/skoly/pracovni_listy/metodika_telovychovna_organizace_orel.pdf

pouti později uvedl: „Pout’ v roce 1948 se začala připravovat v listopadu 1947 a v době po zákazu činnosti Orla – po únoru 1948. Byla organizována rozhodnutím volených orgánů organizace. Organizací poutě jsem byl pověřen já, jako tajemník předsednictva, a br. Procházka, zaměstnanec ústřední kanceláře Orla. (...) Účast jsme zorganizovali vypravením 5 zvláštních vlaků a asi 250 zájezdových autobusů. Další účastníci přijeli normálními linkami ČSD, ČSAD, auty a pěšky. Podle odhadu duchovní správy Hostýna bylo přítomno asi 120 000 účastníků.“²²⁵

Komunisté, kteří se od převratu zbavovali jakýchkoliv oponentů z politického prostředí, prostředí církve, ale i mládežnických, vlasteneckých či křesťansky orientovaných organizací (jako např. Skaut) se zaměřili i na likvidaci Orla. „Čelní představitelé Orla se sešli na organizační schůzce, která však byla na udání prozrazena a označena jako protistátní činnost. Toto se stalo záminkou k odstartování série zatýkání. V důsledku toho bylo pak následně zatčeno a uvězněno čtyři sta členů Orla.“²²⁶

1.7.2 Novoroční drama – z kůru přímo do vězení

Zásadní zlom v životě mladého orelského činovníka nastiňuje citace z článku Marie Štěpánové, který byl napsán na základě rozhovorů s poslední očitou svědkyní události, Martou Koliskovou, roz. Mišoňovou, jejíž rodiče Miroslava Kozlovského ukrývali. „V zasvěceném poutním místě na Boušíně dohrávají během slavnostní novoroční bohoslužby roku 1949 poslední tóny nové Boušínské vánoční mše. Diriguje ji přímo její autor, Miroslav Kozlovský. Jestliže jedna Haydnova symfonie je Londýnská, Smetanova polka Plzeňská a Dvořákův kvartet Americký, má od tohoto dne i tato malebná osada o jednom kostelu, jedné faře a sýpce a čtyřech lidových chaloupkách díky skladateli Kozlovskému své rozsáhlejší dílo klasické hudby. „Boušínskou samotou – drahý domov můj – a moje nejdražší, Ježíši, opatruj,“ zní při mariánské mši za tremola houslí, zatímco se na faru, Kozlovského dočasný azyl, dobývá StB. Šestiletá Marta Mišoňová, která je místo chrámových lavic s rýmou v posteli, ji hlídá sama. „Maminka mně nakázala, že musím být

²²⁵ KOZLOVSKÝ, Miroslav. *Vzpomínky organizátora poutě na protikomunistický odboj*. Křesťanská sportovní organizace Orel. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: http://www.orel.cz/?ukaz=hostynska_pout_1948

²²⁶ HOŘEJŠ, Jan. *Organizace Orel v hledáčku StB*. [online] 25. 3. 2018 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://pres.upmedia.cz/publicistika/po-stopach-predku-az-k-politickym-veznum-50.let>

doma, že nesmím nikomu otevřít. A najednou bouchání na dveře, když se chýlila mše ke konci. A tak jsem šla dolů ke dveřím. Tam byli dva pánové v dlouhých kožených kabátech, na hlavách měli takové hučky – byl to Nový rok. A ptali se, kde jsou rodiče. Řekla jsem, že jsou v kostele. Kolik jich bylo někde mimo faru, to nevím. Já jsem viděla jen ty dva. Mám to před očima, jako by to bylo včera. Oni odešli a šli na kruchtu a toho doktora Kozlovského přímo tam zatkli a odtáhli ho autem do Hradce Králové.' Za svou činnost v katolické tělovýchovné jednotě Orel, tedy za ‚velezradu‘, fasuje dvanáct let žaláře.“²²⁷

Miroslav Kozlovský se na zapadlé starodávné boušínské faře schovával předtím již půl roku. V té době tam, v kladském pomezí, inspirován místním prostředím, též komponoval. „Před perzekucí ho tímto způsobem ukrývá doposud velice veřejně viditelná rodina aktivních orlů, katolíků a lidovců s obdobným osudem, která v tvrdých podmínkách neobydlené fary sama přežívá již od svátku svatého Josefa, tedy téměř ihned po komunistickém puči. Tehdy bezradné rodině Mišoňové s přesunem do ústraní pomáhá červenokostelecký páter Josef Blahník, ‚velice pokrokový, úžasný člověk a vynikající kněz‘, sám později komunistickým režimem vězněný (mj. též tajně vysvěcený na biskupa). Přesouvají se původně tak na tři měsíce. ‚My jsme pořád čekali, až komunisti padnou. A nakonec jsme tady strávili už sedmdesát let.‘ Zatýkáni orlů začíná hned v roce 1948, čtyři měsíce po orelské pouti na Svatém Hostýně (15. srpna 1948). Starostu Orla Slávka Koukala odvádí policie přímo na Štědrý den při rodinné večeři. Společně s novoročním uvězněním tajemníka Kozlovského tragické události dopadají na další čtyři stovky návštěvníků osudové pouti. Tresty dostávají vysoké – často i okolo dvaceti let. Důvod? Velezrada. I na Boušín se StB vrací udeřit znovu.“²²⁸ Jen o pět dní později si komunistická policie přichází i pro Anežku Mišoňovou, další činovnici Orla, kterou její děti léta nevidí a která prožívá peklo komunistických kriminálů (mj. i v proslulém Uherském Hradišti). Stejný den jako ona je odveden i další člen orelského hnutí, Antonín Mach, který je zmiňován v samostatné kapitole.

²²⁷ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. Skladatele Kozlovského odvěkli rovnou z kůru, maminku jsme neviděli tři roky. Boušínská dramata ledna 1949 ve vzpomínkách Marty Koliskové. In: *Rodným krajem: vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků Červený Kostelec*, Vlastivědný spolek při Městském kulturním středisku, 2019, č. 59, s. 14-18.

²²⁸ Tamtéž.

1.7.3 Politický vězeň

M. Kolisková vzpomíná: „Vyprávěl nám o svých zážitcích z Leopoldova. On tam byl až do roku 1960. Skutečně byl těch dvanáct let zavřený. V Leopoldově se dostal na kněžské oddělení. A tak vzpomínal, jak sloužili mši. Jak si dělali víno z hrozinek – máčeli je ve vodě. Říkal, že to byla univerzita života mezi těmi kněžími. Že to bylo úžasný.’ Později Kozlovský mluví o řeholníkovi Silvestru Braitovi, s nímž seděl na cele, biskupu Pavlu Petru Gojdičovi, dnes již blahoslaveném mučedníkovi, co právě v Leopoldově zahynul, ale i o bití spoluvězně a budoucího prezidenta Gustáva Husáka.“²²⁹ V článku o osudech své prababičky se o M. Kozlovském zmiňuje i Jan Hořejš.²³⁰

Na stránkách, zabývajících se odborně obdobím totality, se o Miroslavu Kozlovském, posluchači filozofie, dozvídáme z výsledků vizitace vyšetřovatele st. prokuratury Dr. Floriána a lékaře Dr. Vlčka, kteří měli zjišťovat, zdali nebylo použito při předběžném šetření nevhodných či neobvyklých způsobů při výsleších. Z návštěvy 9. 3. 1949 vyplynulo, že Miroslav Kozlovský byl „mnohokrát vyslýchán, tloučen do obličeje, udeřen do prsou, takže došlo ke zlomení pátého a šestého žebra. V místě skloubení kosti hrudní vyvinutý calus. Stalo se prý v místě zatčení v Hradci Králové. Při výslechu v Uherském Hradišti tloučen na šlapky. Značná tělesná slabost a vyčerpanost.“²³¹

²²⁹ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. Skladatele Kozlovského odvěkleli rovnou z kůru, maminku jsme neviděli tři roky. Boušinská dramata ledna 1949 ve vzpomínkách Marty Koliskové. c. d., s. 14-18.

²³⁰ „Na Nový rok 1949 byl přímo v kostele po mši na kůru zatčen Státní bezpečností Miroslav Kozlovský z Brna, ústřední člen rady Orla, který se uchýlil před zatčením do bytu mých prarodičů na Boušíně. Po zatčení byl odvečen do královéhradecké věznice, kde zažil již první vyslýchací metody Stb - bití, kopance, následkem byly vyražené zuby, zlomené žebro... Následně byl M. Kozlovský převezen do věznice v Uherském Hradišti, kde pokračovalo vyslýchání. Členy Stb zajímalo, kde se ukrývají další Orlové, informace o tom jaký má Orel program, kolik má žup, do kterých se tato organizace dělila. Elektrické šoky, bití hadicí po chodidlech, to byly oblíbené metody tehdejších vyšetřovatelů. 24. června 1949 byl Miroslav Kozlovský v Brně odsouzen spolu s dalšími členy organizace Orel k 18 letům vězení. Následoval Leopoldov, Mírov, Illava a další. Propuštěn byl po 12 letech díky amnestii v roce 1960.“ HOŘEJŠ, Jan. *Organizace Orel v hledáčku StB*. c. d.

²³¹ VLČEK, Tomáš. *Věznice Uherské Hradiště: jedno ze svědectví o vyšetřovacích metodách*. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_uhh_vzp_jm.php

V textech o procesu s Československým orlem se „Miroslav Kozlovský, vysokoškolák“ objevuje mezi jmény odsouzených. Dostal 18 let za velezradu, propuštěn byl po 12 letech na základě amnestie.²³²

Miroslav Kozlovský byl rehabilitován až po roce 1989. Dostal zpět titul doktora filozofie. Na Boušín po svém návratu z Leopoldova jezdíval rád – za Mišoňovými i svým bratrem Otou, který byl pro změnu u PTP. Přijížděl i se svou paní. Text Marie Štěpánové k sedmdesátiletému výročí tragických událostí zatčení M. Kozlovského i A. Mišoňové cituje svědectví Marty Koliskové: „Z toho kriminálu byl tak zřízený, že bohužel neměli děti. Ta žena mu dost brzo zemřela.“ (Mirek Kozlovský) zmiňuje některé zkušenosti z přísně střeženého Leopoldova. „Vzpomínal třeba, že tam vězňové dělali různé práce. Jeden čas že chodili do nějakého mlýna a spravovali pytle na mouku a na zrní. A ty ženské, které v tom mlýně pracovaly, jim podstrkávaly do těch pytlů sýry. Takže oni, když rozdělali ty pytle, že je budou spravovat, tam našli nějaké jídlo. Sýry prý nejvíc. A tak vždycky vděčně vzpomínal na ty lidi, kteří jim takhle pomáhali. Říkal také, že zrovna v té době, když tam ještě byl, že tam byl zavřený doktor Husák, náš pozdější prezident. Jak ten prý byl bit! To prý byl řev, co se ozýval z té jeho cely. No vidíš, a když potom byl sám prezidentem, ten byl tak přesvědčený komunista, že ani tohle ho prostě nezlomilo nebo nenapravilo. Nebo mluvil krásně, že byl na cele se Silvestrem Braitou. To byl řeholní kněz. Nebo pan biskup Gojdič že tam byl s nimi. Ten umřel v Leopoldově. To říkal Mirek, že ten měl samotku. To byla vyloženě nějaká asi podzemní cela. A tam měl jenom kamenné sedátko a nikde nic jiného. A taky tam zemřel na zápal plic. Úplně v zapomnění. Úplně bez pomoci. No a tak že ten Leopoldov byl teda strašný kriminál. Ale ty lidi to prostě nezlomilo.“²³³

1.7.4 Cesta ke svobodě

Sám Kozlovský v jednom svém textu napsal: „V roce 1960 v květnu byla vyhlášena amnestie a byli jsme propuštěni domů. Já osobně jsem však musel v jakési polovazbě ještě dalšího půl roku pokračovat u PTP. Strávil jsem tedy mimo domov v nápravných a humanitních institucích ‚reálného socialismu‘ celkem 12 roků života. Nikdy jsem nepřestal

²³² Totalita.cz. *Proces s Československým orlem*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: http://www.totalita.cz/cirkev/cir_09.php

²³³ ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Skladatele Kozlovského odvěkli rovnou z kůru, maminku jsme neviděli tři roky*, c. d, s. 14-18.

věřit, že se jednou dočkám nejen svobody, ale i obnovy milovaného Orla – na přímělu Panny Marie Svatohostýnské. Jsem šťasten, že jsem se obnovy Orla dočkal, i když ne zcela podle našich představ a že, dá-li Pán, vzpomenu i 50. výročí naší manifestace na hostýnské pouti v roce 1948, kde se Orlové jako první postavili proti totalitě a bezbožeckému násilí.“²³⁴

„Po kriminále pracoval ve fabrice a na hudebním poli byl varhaníkem a dirigentem v Brně, myslím v Žabovřeskách.“²³⁵

Kozlovského jméno později figuruje mezi jmény funkcionářů po obnovení Orla po Sametové revoluci.²³⁶ Miroslav Kozlovským byl tvůrcem prvního porevolučního orelského zpěvníku.²³⁷ První díl vyšel v Brně roku 1995 kulturně výchovnou radou Orla. Úvodní slovo autora akcentuje důležitost vlastní spolkové hudby. Druhý díl pak vznikl o rok později, roku 1996, opět v Brně. „Sestavil ho pro potřebu nejmenších vokalistů a instrumentalistů M. Kozlovský.“²³⁸ Již v dobách před svým zatčením skládal hudbu na orelské slety – např. skladby k povinným sestavám žáček.²³⁹

Aby Kozlovského hudba, spojená s regionem, žila dál, navíc aby bylo připomenuto smutné výročí boušínských zatýkání z ledna 1949, dalo sourozenecké Štěpánovo kvarteto z Červeného Kostelce, obohacené o další regionální hudebníky, dohromady Tříkrálový koncert v lednu 2019, přesně k sedmdesátí letům od smutných událostí.²⁴⁰

²³⁴ KOZLOVSKÝ, Miroslav. *Vzpomínky organizátora poutě na protikomunistický odboj*. C. d.

²³⁵ Vzpomínky Marty Koliskové (roz. Mišoňové) na Miroslava Kozlovského (komunikace přes internet, duben 2021)

²³⁶ Orel. *Dějiny Orla: Třetí obnova Československého Orla 1990* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: http://www.orel.cz/stare/profil/historie_16.html

²³⁷ KOZLOVSKÝ, Miroslav. *Orelský zpěvník*. Brno: Kulturněvýchovná rada Orla, 1995. Díl první.

KOZLOVSKÝ, Miroslav. *Orelský zpěvník*. Brno: Orel, 1996. Díl druhý.

²³⁸ KADA, Jan. *Hudba sportovní jednoty Orel a její kořeny*. Olomouc, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. 2018. S. 19.

²³⁹ Tamtéž, s. 21.

²⁴⁰ *Tříkrálový koncert*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.farnostbousin.cz/Kultura.html>

1.8 FRANTIŠEK KRIEGEL

* 4. července 1921, Červený Kostelec

+ 22. února 1999, Červený Kostelec

U mnoha dnešních červenokosteleckých farníků se ve spojitosti se jménem Františka Kriegela vybaví zejména: varhany, špatný zrak – avšak absolutní sluch, zvony a mistrná improvizace. K jeho letošní stovce vznikne letos publikace (z iniciativy jeho syna Františka Tučka).

1.8.1 Dětství a hudební začátky

František Kriegel přišel na svět 4. července 1921 v Červeném Kostelci. Jeho rodiči byli Ferdinand a Marie Kriegelovi. Malému Františkovi umírá otec, když mu je pouhý rok, a matka Marie se stěhuje k rodičům do Horního Kostelce. Tam také syn František zahajuje školní docházku – absolvuje zde obecnou školu.²⁴¹ „Byl jejich jediné dítě, otec měl z prvního manželství dva syny.“²⁴² Dokončil měšťanskou školu v Červeném Kostelci. „Školu si pak ještě prodloužil v roce 1936 o jednoroční učební kurz. Zároveň se jeden rok učil hře na varhany ve Chvalkovicích,²⁴³ vzdálených od Červeného Kostelce zhruba 20 kilometrů.

1.8.2 Po jihočeském pobytu a sňatku zpět do rodného kraje

Jeho následující život se ze severovýchodních Čech ubíral do centra jižních Čech. Zkraje druhé světové války se dostal až do Českých Budějovic, kde zůstal do samého sklonku války. Působil zde jako varhaník v klášteře petrinů (viz kapitola o Jaroslavu Brožovi) – v kostele Panny Marie Růžencové. V jihočeské metropoli potkal také svou budoucí choť Miladu. Oženil se roku 1946 a přivedl ji do svého rodného města. „Zde pracoval v továrně u Justů, později v n. p. Tiba 18. Po odchodu do důchodu ještě několik

²⁴¹ *Životopis Františka Kriegela*, rkp., archiv Františka Tučka

²⁴² Vzpomínky Františka Tučka na Františka Kriegela (přepis telefonické komunikace, duben 2021)

²⁴³ Tamtéž.

let pomáhal při úklidu města.²⁴⁴ O tomto období i jeho povaze mluví jedna z farnic: „V důchodu si přivydělával jako metař a nestyděl se za to. Byl nekonfliktní, nebylo snad člověka, který by ho neměl rád.“²⁴⁵

Jeho vnuk na něj vzpomíná: „Celý život pracoval v Tibě v Červeném Kostelci jako dělník ‚na bubnech‘, kde se barvily látky. S očima měl problém asi od mládí, podle vysvědčení víme, že byl osvobozen na základní škole od kreslení i jiných předmětů.“²⁴⁶

1.8.3 Červenokostelecký varhaník, zvoník a výjimečný člověk

Hudbě se věnoval na kůrech v Červeném Kostelci, Boušíně a Horní Radechové, kde hrával na varhany. „Také jsme ho mohli vídat ve zvonici, jak zvoní před začátkem bohoslužeb, nebo umíráček za zemřelé farníky. Díky skvělému sluchu, perfektní paměti a svým šikovným rukám dokázal zahrát kromě mešních písní i velké množství jiných skladeb, aniž by k tomu potřeboval noty. Známe jeho básnické umění, kterým uměl pobavit i potěšit mnohé z nás.“²⁴⁷

Možná právě i díky svému nedokonalému zraku měl o to lepší sluch. Ludmila Štěpánová vzpomíná: „Neměl periferní vidění – to vím od svého tatínka – a zřejmě i jinak špatně viděl. Měl absolutní sluch. Co slyšel, zahrál.“²⁴⁸

Jeho oblíbenou skladbou za závěr mše („na odchodnou“) byla 4. věta Toccata z Gotické suity op. 25 od Léona Boëlmanna,²⁴⁹ rád také uváděl „ústřední píseň z F. L. Věka“, původně Soudce všeho světa, Bože (J. A. Komenský).²⁵⁰

Sopranistka Věra Fialová sděluje: „Měla jsem možnost poznat p. Kriegla při mém zpívání na pohřbech. Byl svým způsobem originál. Měl rád legraci. Měl výborný hudební

²⁴⁴ Životopis Františka Kriegela, c. d.

²⁴⁵ Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Františka Kriegela (dokument zaslaný emailem, duben 2021)

²⁴⁶ Vzpomínky Františka Tučka na Františka Kriegela, c. d.

²⁴⁷ Životopis Františka Kriegela, c. d.

²⁴⁸ Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Františka Kriegela, c. d.

²⁴⁹ Vzpomínky Františka Tučka na Františka Kriegela, c. d.

²⁵⁰ Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Františka Kriegela, c. d.

sluch. Poslouchal, zda muzikanti ladí. Při zpívání měl rád změnu, aby se dávalo vždy něco jiného, než minule.“²⁵¹

Jiří Kafka zmiňuje: „(Můj otec Miroslav Kafka) nejvíc zpíval s panem Františkem Krieglem – ti byli taková dvojice. Ten znal vše nazpaměť a s dědou si vyhovovali. Měl zásadní problém s očima, ale měl absolutní sluch a paměť. Stačilo, aby zaslechl nějakou melodii v televizi a už nám to preludoval na závěr. Nejvíc ho pamatuju, jak v důchodu jezdil s kárkou a zametal kolem kostela. Pracoval v Tibě jako dělník a byl o malinko starší než tatínek.“²⁵²

Na svého varhanního předchůdce zavzpomínal i nynější varhaník Antonín Nývlt: „Františka jsem poznal poprvé v roce 1990, když jsem byl s mládeží v Králíkách. Stál jsem vedle něj u varhan, kde hrál píseň K oltáři Páně. Ptal se mě, kdo jsem, a já mu odpověděl: ‚Tonda‘. On mi řekl, přijď v pondělí na večerní do Kostelce, já ti něco ukážu. Od té doby byl mým posledním učitelem. Jezdil jsem s ním do Radechové, poslouchal ho a učil se. V roce 1993 od března jsem od Franty dostal Radechovou a Boušín. Když týden předtím poslední neděli v únoru sešel z kůru a venku si zapálil svou oblíbenou cigaretu, přišel za ním nestor jazzu Jindra Balzar a řekl: ‚Kdo nám zde bude hrát!‘ Franta se svým upřímným humorem řekl: ‚Mladý kluk Tonda, černé a bílé klávesy pozná.‘ Po měsíci hraní za mnou Jindra přišel a řekl ‚teď vím, co sem Franta poslal člověka se ctí k harmonii.‘ I poté jsem Frantu vždy poslouchal. Měl několik písní, kde měl svoje krásné harmonizační přechody. Nikdy mně je nenapsal, říkal: ‚To odposloucháš.‘“²⁵³

S F. Krieglem spolupracovala i J. Kollertová: „Františka jsem měla moc ráda. Byl to úžasný člověk, varhaník s absolutním sluchem. Doprovázel mě při zpěvu na májových pobožnostech, při pohřbech, při svatbách i při mši svatých. Nejraději jsme účinkovali na Boušíně. Tam to měl František moc rád. Milovala jsem jeho průpovídky a veselou mysl. Např. když si zapalovat cigaretu a já mu říkala: ‚Františku, už zase kouříš?‘ On odpovídal: ‚ale d'ouče, to jsou zápalné oběti za duše v očištění.‘ Vždy jsme se domlouvali, jak na tom jako zpěvačka jsem, jak se cítím. Když jsem se necítila na 100 %, František řekl: ‚Tak do

²⁵¹ Vzpomínky Věry Fialové na Františka Kriegela (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

²⁵² Vzpomínky Jiřího Kafky na Františka Kriegela (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

²⁵³ Vzpomínky Antonína Nývlt na Františka Kriegela (rukopis, březen 2021)

dáme o půl tónu níž' – uměl perfektně transponovat. Byla to vždy velká radost s ním spolupracovat.²⁵⁴

1.8.4 Milovník hudby a zpěvák

Byl znám i jako velký milovník hudby – s radostí navštěvoval koncerty pořádané na Červenokostecku.

Říká se, že také určil ladění místních zvonů, které se v 50. letech nechaly vyrobit a instalovat na věž červenokosteckého katolického chrámu.²⁵⁵

Jako zpěvák se realizoval v červenokosteckém pěveckém sboru Záboj i v chrámovém sboru v římskokatolické farnosti sv. Jakuba Většího.

1.8.5 Rodinný život; skon

Založil početnou rodinu. „Byl laskavým a starostlivým otcem a spolu s manželkou vychoval pět dětí. Byl také hodným dědečkem a rád se věnoval svým vnoučatům. Na sklonku svého života se dočkal i pravnoučete. Po smrti manželky se přestěhoval k nejmladšímu synovi do Andělské Hory.“²⁵⁶

Když ho přepadla těžká nemoc, byl převezen do červenokosteckého Hospice Anežky České (který byl založen jako první v republice), kde také po týdnech skončil. Stalo se tak 22. února 1999 – odešel na věčnost zaopatřen a smířen s Bohem. Na jeho varhanní rozloučení vzpomíná A. Nývlt: „V lednu, po úmrtí manželky, se stěhoval k synu Honzovi do Chrastavy. V lednu 1997 přišel na první pátek do kostela, hrál jsem já. On seděl dole a po přijímání přišel nahoru a řekl: ‚Tondo, chci se s Kostelcem rozloučit.‘ Sedl za varhany a odehrál Vltavu. Všichni lidé zůstali v kostele. Vylezl od varhan, předal mně klíče a řekl: ‚Tondo, je to tvoje a hraj zde 55 roků jako já.‘ František měl fenomenální paměť, co slyšel, zahrál. Franto, ať ti Pán dá ty nejlepší varhany. Díky za vše!“²⁵⁷

²⁵⁴ Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Františka Kriegela (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

²⁵⁵ Vzpomínky Františka Tučka na Františka Kriegela, c. d.

²⁵⁶ *Životopis Františka Kriegela*, c. d.

²⁵⁷ Vzpomínky Antonína Nývlta na Františka Kriegela, c. d.

1.9 JOSEF MATYSKA

* 5. 9. 1934, Velké Svatoňovice

+ 1. 3. 2014, Lhota u Červeného Kostelce

Muž s párem koní na poli a desetitisíci opravených varhanních píšťal po pohraničí. Josef Matyska proslul na Náchodsku a Trutnovsku zejména jako varhaník a úspěšný varhananář-samouk.

1.9.1 Vzdělání, rodinné zázemí a hudební začátky

Na svět přišel 5. září ve venkovském stavení kolářského mistra Adolfa Teichmanna. Byl prvorozeným synem Teichmannovy dcery Anny, provdané do Lhoty u Červeného Kostelce za Josefa Matysku, po němž rovněž zdědil jméno.

Časem se rodina Matysků, usazená ve lhotské napůl roubené chalupě, rozrostla ještě o tři syny: Václava (*1935), Jana (*1939), Františka (*1944) a dceru Lidmilu (*1938), která se později provdala za Jaroslava Brože, dalšího z hudebníků, zmiňovaných v této práci. „Část živobytí si početná rodina zajišťovala obděláváním jednoho hektaru pole a luk, na kterých se velká část práce vykonávala ručně, samozřejmě s účastí dětí... Tato slova nejsou samoúčelná. Připomínají prostředí a ovzduší, v němž se už od dětství rodil krásný, důvěrný vztah k rodnému kraji, k zemědělské práci i k domácím zvířatům, který nakonec určil Josefovou životní dráhu v dospělosti.“²⁵⁸

Vzdělání získal Josef Matyska na obecné škole ve Lhotě (4 ročníky) a na gymnáziu v bývalých Sudetech – v Trutnově (7 ročníků), které bylo po druhé světové válce znovuotevřeno českým studentům.

Ačkoliv se jeho rodiče – Josef a Anna Matyskovi – hudbě nevěnovali, chtěli synovi dát základ hudební vzdělanosti. „Proto začal hrát na housle u houslisty a pedagoga Adolfa Šrůtka, kde získal hudební základy. U své sestry, která se učila hře na klavír, viděl školu

²⁵⁸ DRAHOŇOVSKÝ, František. Co dělám, dělám rád (Josef Matyska). *Rodným krajem: Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráka, Boženy Němcové a Bratří Čapků*, 2002, č. 24, s. 36

hry na klavír a moc ho zaujala. Sám se podle této školy naučil základy hry na piano. Když ve lhotské škole likvidovali staré harmonium, vyzval svého otce, aby ho odkoupil pro místní kapličku. Sám se pak začal zajímat o stavbu tohoto nástroje. Sehnal si literaturu a také vyhledal pana Adolfa Balcara, sedláře a hudebníka, který se také zabýval stavbou harmonií. Ten mu předal cenné informace. Josef pak harmonium opravil a chodil na něj cvičit. Poté ještě postavil v této kapličce i kůr. Od harmonia je krůček k varhanám. Naučil se na ně hrát jako samouk.²⁵⁹

1.9.2 Profesní a rodinný život

Po maturitě inklinoval k pedagogickým a teologickým oborům, které však během totality byly pro nábožensky založené jedince v podstatě nedostupné. Místo vysokoškolských studií se dostal do konstrukce podniku Kovotex v Červeném Kostelci na pozici kreslič-konstrukér. Ani zde však nemohl z kádrových důvodů setrvat a roku 1958 zahájil práci v Jednotném zemědělském družstvu ve Lhotě a pracoval „s párem koní, který by jinak šel zřejmě na porážku. Koním zůstal potom věrný celý život. Kromě různých zemědělských prací v družstvu s nimi pomáhal obdělávat drobná políčka záhumenkářů.“²⁶⁰ Jeho neteř k tomuto období vzpomíná: „V profesní dráze hudební nadání nerozvíjel. V roce 1953 složil maturitní zkoušku na osmiletém gymnáziu v Trutnově, ale tehdejší režim mu nedovolil studovat na vysoké škole, proto nastoupil do místního textilního závodu Kovotex jako technický kreslič. V letech 1954-1956 byl na vojně. Po vojně odešel pracovat jako zemědělec do JZD.“²⁶¹

Kádrové problémy při zemědělské činnosti ustaly a Josef Matyska se začal věnovat varhanám, nejprve jako hráč. „V době studií na gymnáziu jsem se naučil hrát na varhany, hrával jsem potom při bohoslužbách na tento krásný nástroj hlavně v památném kostelíku na Boušíně. Krásné byly procházky na Boušín ze Stolína lesem přes bublající potůčky, v létě bujnou zelení s květy, v zimě tichem zasněženého lesa. Zvláště působivé byly, když mě občas doprovázela milá dívka Františka z hospodářské usedlosti Hozovy, kde byly

²⁵⁹ Vzpomínky Zdislavy Tučkové (roz. Brožové) na Josefa Matysku (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

²⁶⁰ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Co dělám, dělám rád (Josef Matyska)*, c. d. s. 36

²⁶¹ Vzpomínky Zdislavy Tučkové (roz. Brožové) na Josefa Matysku. c. d.

ustájeny koně, s nimiž jsem jezdil.“²⁶² Zajímavostí je, že obdobně se se svou budoucí chotí (Miloslavou Pazderovou) potkával i Miroslav Kafka, představovaný v samostatném oddíle.

Hozova usedlost u lhotecké kapličky se stala Josefovi osudnou. S Františkou se roku 1963 oženil – tradičně s lidovými kroji a kočáry s koňmi – a tamní zemědělskou usedlost převzal jako nový hospodář. O přilehlou kapličku rodina pečuje doposud (a sloužit výroční mše do ní jezdí páter Jaroslav Brož, Matyskův synovec – viz kapitola o Jaroslavu Brožovi st.).

Františka a Josef spolu měli celkem šest dětí: Františku (*1964), Marii (*1966), Annu (*1967), Josefa (*1969), Anežku (*1970) a Martina (*1972). Nutno podotknout, že Josef Matyska byl znám svou prudší a přísnější povahou a společně s některými sourozenci byli v okolí považováni za velké odpůrce modernějších trendů v církevním prostředí a ve společnosti.

1.9.3 Varhaník – varhanář

Na kůru na Boušíně hrával Josef Matyska do roku 1970. Vypomáhal jako varhaník též v okolních obcích – v Červeném Kostelci, Rtyni v Podkrkonoší, ve Stárkově či v 35 kilometřů vzdálené Jaroměři. Od roku 1970 jezdil tři desetiletí do Horního Starého Města u Trutnova, kde se z hráče postupně stal i renovátor.

Jeho neteř zmiňuje, že po návratu z vojny do Červeného Kostelce se „vrátil také k hudbě a začal působit jako třetí varhaník v Červeném Kostelci, především však na Boušíně. Poté mu bylo nabídnuto vypomáhat ve farnostech na Trutnovsku (Horní Staré Město, Svoboda nad Úpou), kde neměli žádného varhaníka. Do Trutnova-Horního Starého Města jezdil pravidelně každou neděli téměř až do své smrti.“²⁶³

Jeho velkou zásluhou byly záchranné akce v pohraničí, které poznamenal odchod původního religiózního německého obyvatelstva, avšak i následné půlstoletí komunistické totality, která obnově a rozvoji sakrálních objektů nepřála. „Varhany, které jsem převzal, potřebovaly opravu. Kromě toho jsem zde v trutnovském pohraničí poznal dobré nástroje, které volaly po záchraně. Chyběly však peníze na opravy. Abych mohl odborně zasáhnout

²⁶² DRAHOŇOVSKÝ, František. *Co dělám, dělám rád (Josef Matyska)*, c. d. s. 36

²⁶³ Vzpomínky Zdislavy Tučkové (roz. Brožové) na Josefa Matysku, c. d.

do složitých systémů varhan, pustil jsem se soukromě z dostupných pramenů do studia akustiky, historie konstrukce varhan.“²⁶⁴

Po prvních zrenovovaných varhánách ve Starém Městě u Trutnova se mezi kněžími a varhaníky zvěst o varhánáři rozšířila a Josef Matyska se jal obnovy dalších „královských nástrojů“, a to na Trutnovsku postupně ve Stárkově, ve Svobodě nad Úpou, v Poříčí u Trutnova, v Zálesí – v Batňovicích, stejně tak v samotném Trutnově. Pracoval též na Náchodsku, a to ve Slavoňově, na Boušíně – poutním místě spjatém s jeho dřívějším varhanickým působením, ale i v Červeném Kostelci, tedy ve vlastním městě.

O kvalitě provedení varhanářských prací Josefa Matysky svědčí kupříkladu závěry profesora Ladislava Vachulky, který byl předsedou znalecké komise pro akustiku, varhany a zvony v Praze, jenž v superkolaudační zprávě o úpravách v kostele ve Svobodě nad Úpou uváděl: „Restaurátorské umění Josefa Matysky zde reprezentuje mezinárodní mistrovskou úroveň. V dokončené podobě nástroj plně vyhovuje jak liturgickým potřebám, tak k využití koncertnímu, a to jak sólově, tak ve spojení s vokálními soubory a orchestry. Z tohoto pohledu lze tyto varhany hodnotit věrohodně jako mistrovské a doporučit i pro zvukové záznamy rozhlasové, televizní i filmové. Gramofonová antologie staré huby tančená na istmických českých nástrojích jmenovitě pro export získává tak nástroj vpravdě ideální.“²⁶⁵

Od pátera Jaroslava Brože, svého synovce, dostal podnět k vytvoření novostavby nástroje na kůru daleko na Vysočině – ve zhruba 120 kilometrů vzdáleném Vojnově Městci. Nástroj byl zrealizován podle jeho vlastní dokumentace.

Vypracoval projektovou dokumentaci na nový kůr i varhany, nástroj byl zhotoven různými řemeslníky podle příslušné odbornosti. Při kolaudaci, které se účastnil i královéhradecký biskup Karel Otčenášek, Mgr. Jaroslav Meier z Hronova hodnotil: „Byl jsem mile překvapen dokonalostí veškeré práce truhlářské, cínařské i dokonalým vypracováním mechaniky – každého jistě zaujme umělecké vypracování prospektu manuálu i pedálu – nástroj považuji za dokonalý.“²⁶⁶ Sám autor děkoval všem, kteří na stavbě varhan spolupracovali či na ně finančně přispěli. „Je přáním autorovým, aby tyto

²⁶⁴ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Co dělám, dělám rád (Josef Matyska)*, c. d., s. 37

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ MAREK, Jiří. *Varhany farního kostela sv. Ondřeje. Vojnův Městec*. [online] 4. 7. 2003 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.vojnummestec.cz/urad-mestysu/internetove-zpravodajstvi/varhany-farniho-kostela-sv.ondreje>

varhany dlouhá léta sloužily svému účelu, k oslavě Boží i k radosti a útěše všech, kteří jejich zvukům budou naslouchat.²⁶⁷

K opravě varhan obecně říkával: „V téhle zemi se kostelními varhanami padesát let nikdo nezabýval, proto jsou dnes ve velmi špatném stavu.“²⁶⁸ Profesi varhanáře se věnoval především v období vegetačního klidu, po večerech a nedělích, a to více než třicet let.²⁶⁹

Motivací k vytrvalé a náročné práci varhanáře dle pamětníků nebyl zisk, nýbrž „upřímná snaha zachovat hodnoty, které viděl hynout a o jejichž záchranu byl požádán. Svou úlohu sehrálo i jeho vlastenecké cítění, které vyjádřil slovy: „Není správné jezdit obdivovat podobná díla do ciziny a doma je nechat hynout, ale je třeba ukázat světu, že i v Čechách máme dokonalé a krásné věci, kterými jsme schopni konkurovat dílům v cizině.“²⁷⁰

Zemědělství a varhany se staly hlavní náplní jeho života. „Zeptá-li se ho někdo, jak je možné skloubit poctivou zemědělskou práci a starostlivou péčí o koně s tak rozsáhlou restaurátorskou činností a varhanickou službou a všechno to zvládnout, odpovídá většinou: „Vidíte, co všechno stihne člověk, který nemá ani auto, ani televizi.“²⁷¹

S těžkým srdcem nesl, když byly varhany ve Svobodě nad Úpou, na jejichž opravě pracoval celých šest let, okradeny o část zdařilé figurální výzdoby. Autor článku o J. Matyskovi František Drahoňovský to shrnuje: „Naštěstí jsou i dnes lidé, kteří všechny své síly a schopnosti věnují záchraně nenahraditelných hodnot naší křesťanské kultury, ale jsou, bohužel, i takoví, kteří tyto hodnoty bezohledně ničí nebo rozkrádají. Ohlédne-li se Josef Matyska nyní před svou sedmdesátkou zpět, může tak činit s uspokojením. Svůj život naplnil až po okraj službou bližním v potřebách materiálních i duchovních. Co dělal, nedělal zjištěně, ale z lásky k věci.“²⁷²

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ DRAHOŇOVSKÝ, František. *Co dělám, dělám rád (Josef Matyska)*, c. d., s. 37.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² DRAHOŇOVSKÝ, František. *Co dělám, dělám rád (Josef Matyska)*, c. d., s. 38

Tento samouk, který se samostudiem a dlouhou praxí vypracoval na špičkového varhanáře, dokonce získal nabídku od ředitele podniku na výrobu varhan v Krnově na zřízení a vybavení restaurátorské dílny. Nabídku však odmítl.²⁷³

Mezi varhany, které renovoval, patřil i zajímavý kousek – jednalo se o varhany pro slavný pražský palác Lucerna, které postavil před sto lety proslulý varhanář Josef Melzer. O třicet let později se tento nástroj vypravil do Červeného Kostelce (pro zajímavost – bylo to vlakem), kde měl sloužit liturgickým účelům Církve československé husitské. V roce 2011 tyto varhany renovoval právě 77letý varhanář Josef Matyska, který do svého umění postupem času zasvětil i Tomáše Hájka (mj. syna Aleše Hájka, zmiňovaného v samostatné kapitole), který po jeho smrti v jeho řemesle pokračuje.²⁷⁴

Tyto varhany z Lucerny považoval za „jeden z nejkrásnějších nástrojů“, na který během své praxe narazil. Na dotaz Českého rozhlasu, co vše musí varhanář udělat pro to, aby varhany dodnes zněly takto dobře, mimo jiné zmínil: „Jsou v tom uloženy celoživotní zkušenosti z nástrojů, které už prošly mýma rukama, a poznal jsem, za jakých podmínek varhany mohou znít krásně. A především jsem se poučil na nástrojích barokních, které jsou dodneška učitelem našeho současného vývoje pokračování této činnosti.“²⁷⁵ V Červeném Kostelci, v němž strávil svůj život, dával do pořádku též varhany v kostele sv. Jakuba²⁷⁶ i ve hřbitovní kapli sv. Cyrila a Metoděje. „Oba tyto nástroje byly dotaženy do plné dokonalosti,“²⁷⁷ sám uváděl.

Jeho varhanářské působení shrnuje neteř Zdislava: „Kromě varhanické činnosti se zabýval i opravou a stavbou varhan. Jeho rukama prošly jak varhany v Červeném Kostelci, tak i všechny varhany v místě, kde působil v trutnovských farnostech. Sám říkal, že

²⁷³ MAREK, Jiří. *Varhany farního kostela sv. Ondřeje*, c. d.

²⁷⁴ ZÁLEŠÁKOVÁ, Eva. *40 let opravuje staré varhany Josef Matyska z Červeného Kostelce*. Český rozhlas Hradec Králové. [online] 27. 1. 2012. [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://hradec.rozhlas.cz/40-let-opravuje-stare-varhany-josef-matyska-z-cerveneho-kostelce-6162827>

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Tuto opravu zmiňuje např. kostelecká farní kronika: KAFKA, Pavel. *Červenokostelecká farnost po roce 2000*. Římskokatolická farnost sv. Jakuba Většího. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://farnostck.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/6_00006/cervenokostelecka-farni-kronika-od-roku-2001.pdf

²⁷⁷ Tamtéž.

varhany v trutnovských kostelech byly v dezolátním stavu, a tak si je musel nejdříve opravit a zprovoznit, aby na ně mohl hrát. (...) Spolupracoval s varhanářem Vítem Mišoněm, varhaníkem a hudebním pedagogem Karlem Millerem (působil v Trutnově - Poříčí), jako i s varhaníkem Církve česko-bratrské evangelické v Hronově panem Meierem. Posledním návrhem byla stavba nových varhan pro kostel na Boušíně, který se však nerealizoval. Celé jeho varhanářské dílo je zaznamenáno v knize V. Uhlíře Varhany královéhradecké diecéze. Konec života věnoval opravě varhan v kostele Církve československé husitské v Červeném Kostelci, kde do umu varhanářského zasvětil jeho pokračovatele Tomáše Hájka, hudebního pedagoga, klarinetistu a varhaníka v tomto kostele.²⁷⁸ Uvádí též, že se Josef Matyska věnoval varhanní a varhanářské činnosti celý život, i když byl zaměstnán jednak jako zemědělec v JZD, stejně tak i doma na svých polích. „Mnozí se tomu podívovali a nechápali, proč se nevěnuje varhanářství jako profesi. On však vždy říkal, že nejlepší nápady dostává při práci venku v přírodě.“²⁷⁹

Osobní vzpomínku na Josefa Matysku, spojenou s vlastním hudebním působením, zmiňuje neteř Zdislava, dcera Jaroslava Brože (taktéž aktéra této práce): „Mojí největší osobní zkušeností se strýcem Josefem byla oprava mého dvoumanuálového harmonia. Když jsem se učila hře na varhany, zakoupila jsem si starší nástroj, který bylo nutno opravit. Práce se chopili strýc Josef s mým manželem a po večer se věnovali rekonstrukci celého nástroje. Po třech měsících úporné práce byla odměnou hra na zcela funkční nástroj. V tomto čase jsem měla možnost poznat, jak šikovný a vzdělaný je můj strýc.“²⁸⁰

Dodává též cennou informaci, kterou v literatuře nenalzáme: „Ještě nutno podotknout, že se věnoval nejen varhanické a varhanářské činnosti, ale i skladatelské, např. nápěv k písni Dělníku Boží, k sv. Vojtěchu a píseň Celá krásná jsi, Maria.“²⁸¹

Současný varhaník Antonín Nývlt na Josefa Matysku vzpomíná: „Pana Matysku jsem poznal v roce 1988, kdy se ve Rtyni opravovaly varhany. Od té doby jsme spolupracovali. Byl to člověk s úctou k církevním a uměleckým hodnotám. Při mém seznámení již měl řádku varhan opravených. Nejkrásnější nástroj je ve Svobodě nad Úpou, kde ze dvou manuálů postavil tři. Při kolaudaci na ně hrál pan Čákr a pan Vachulka jako

²⁷⁸ Vzpomínky Zdislavy Tučkové (roz. Brožové) na Josefa Matysku. c. d.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Tamtéž.

²⁸¹ Tamtéž.

kolaudátor. Vachulka řekl: „Tyto varhany jsou určeny pro nahrávání!“ Po 90. roce ho oslovil synovec P. Jaroslav Brož a postavil nové varhany ve Vojnově Městci. Byl to člověk, který z podřadného píšťalového materiálu dokázal vytlouct hodnoty. Já ho znal i jako člověka, který dodržoval k písňím i přízvuchný text i sám je předělal. Byl to člověk přísný, nekompromisní, ale i svým uměním vzácný! Josefe, ať Vám svobodské varhany znějí po celou věčnost. Díky, Tonda.“²⁸²

²⁸² Vzpomínky Antonína Nývltů na Josefa Matysku (rukopis, březen 2021)

1.10 ANTONÍN MACH

*17. 5. 1917, Rtyně v Podkrkonoší

+ 20. 4. 1992, nemocnice Náchod

Vedoucí kůru v Červeném Kostelci a ve Rtyni v Podkrkonoší, činovník Orla, který byl za svou činnost „odměněn“ rozsudkem za „velezradu“. Do jeho skromné chaloupky chodil muzicírovat ne jeden budoucí profesionální hudebník.

1.10.1 Rodina, zázemí

Antonín Mach se narodil 17. května 1917 ve Rtyni v Podkrkonoší (zde také strávil skloněk svého života, který se završil 20. 4. 1992).

Povoláním byl úředníkem v občanské záložně v Červeném Kostelci (v prvorepublikovém domě na místním náměstí). Zde rovněž bydlel (a doposud zde žije jeho syn Jan s rodinou).

Byl spjat s hudbou, církví a tělovýchovnou organizací Orel, po Sokolu kdysi druhou nejpočetnější sportovní organizací, věnující se mládeži, založenou na křesťanských základech a vyvíjející krom činnosti sportovní i aktivity kulturní, společenské a vzdělávací.

Oženil se roku 1946 s Lidmilou Pavlovou („To vím, že se čekalo, až bude po válce.“²⁸³) Manželé měli tři děti: Antonína (1946) a Lidmilu (1948). Později (až po návratu z vězení) ještě nejmladšího Jana (1956). „Tatínek byl funkcionářem župy tělovýchovné organizace Orel, která byla dva dny po únorovém převratu 1948 násilně sloučena se Sokolem a její činnost zakázána. V té době měla tato organizace cca 200 tisíc členů. Vedení Orla se snažilo zachovat tuto organizaci jako kulturní spolek, ale ani to nebylo povoleno. Hlavním důvodem pro uvěznění byla jeho účast na Orelské pouti 29. srpna 1948

²⁸³ Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Janem Machem, Červený Kostelec, 2018. (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)

na sv. Hostýně. Celá tato akce nese rukopis provokace STB. V prosinci 1948 začalo rozsáhlé zatýkání představitelů Orla.²⁸⁴

1.10.2 Orelská činnost, uvěznění

Jak je zmíněno v kapitole o Miroslavu Kozlovském, který byl zatčen 1. 1. 1949 přímo na kůru po novoroční mši, jen několik měsíců po únorovém puči byli zatýkáni představitelé Orla. „Tatínek byl zatčen na svátek Tří králů 6. ledna 1949. V té době mi bylo devět měsíců a staršímu bratrovi o rok víc. Členové STB si ho nejdříve vyzvedli v zaměstnání v Občanské záložně a pak převrátili celý byt vzhůru nohama před zraky malých dětí. Hledali usvědčující materiály. Večer ho odvedli jen tak nalahko, přesto, že byl leden. Mamka mu dala na cestu malou svačinu, myslela si, že se brzy vrátí. Nevrátil se. Všechno bylo jinak. Byl odvezen do věznice v Uherském Hradišti. Zde strávil 6 měsíců. Nejhorší byly první tři měsíce vazby v Uherském Hradišti v nelidských podmínkách. Výslechy se konaly většinou v noci, bytí a mučení elektrickým proudem, kopání patřilo k normálu. Ubíjeni byli mladí i staří. Působil zde i obávaný dozorce Alois Grebeníček, vyučený řezník, známý pod přezdívkou ‚mlátička‘. Jedná se o otce polistopadového předsedy KSČM a poslance PSP Miroslava Grebeníčka.“²⁸⁵

Soud s Antonínem Machem se konal 27. června 1949 v Brně ve věznici Cejl. „K soudu byli vězni přivedeni v řetězech. Maminka říkala, že slyšela řinčení po schodech a zděsila se, jak vypadali. Tatku viděla po šesti měsících odloučení. Těšila se na něj, ale skoro ho nepoznala. Byl vyhublý na kost a odsouzen za velezradu. Zoufalá mamka se vrátila ke dvěma malým dětem, veškerý majetek byl zabaven. Byla snaha nás vystěhovat do pohraničí a děti dát na převýchovu. Mnohokrát za ní přišli členové STB vyzvídat a pomlouvat. Pamatuji si, jak se potom celá třásla a plakala.“²⁸⁶

Odsouzen byl na základě § 1, odst. 1c, 2 – zák. 231/48 za velezradu (Základní Krajský soud v Brně, verdikt ze dne 27. 6. 1949, ve spojení s rozsudkem NS v Praze ze dne 18. 12. 1950). Původní rozsudek byl na tři roky odnětí svobody, avšak po rozsudku NS byl prodloužen na pět roků odnětí svobody a došlo i konfiskaci majetku. Vězněn byl v

²⁸⁴ Vzpomínky Lidmily Hanušové (roz. Machové) na Antonína Macha (rukopis, duben 2021)

²⁸⁵ Tamtéž

²⁸⁶ Tamtéž

Uherském Hradišti, Brně a Jáchymově (důl Eliáš, Anna, Svatopluk). Rehabilitován by až po roce 1990.²⁸⁷

Manželka Antonína Macha byla odvážná a napsala tehdejšímu prezidentovi Klementu Gottwaldovi žádost o manželovu milost. „Vše bylo marné a odvolací soud mu ještě dva roky přidal. Otec patřil mezi politické vězně, se kterými se zacházelo nejhůř. Ty mohl každý dozorce bez trestu bít, kopat a dokonce zabít bez trestu. Většina z těchto vězňů byli učitelé náboženství, profesori s mnoha tituly, inteligentní lidé, kteří se komunistům nehodili. Ti nepotřebovali svobodně myslící lidi, ale poslušné. Práce v Jáchymovských uranových dolech byla těžká a nebezpečná. Dřelo se od rána do večera, v nemoci, horečce, při nedostatečné, často zapáchající stravě.“

Za celých pět let věznění mohly děti vidět Antonína Macha jen jednou: „Na tuto návštěvu si pamatuji. Jeli jsme s mamkou a bratrem Toníkem dlouho vlakem do Karlových Varů. Spali jsme v Ostrově nad Ohří. Taťku jsme viděli za zamřížovaným okénkem. Vedle něj seděli po obou stranách dozorcí. Pět minut jsme se na něho mohli dívat a pak ho zase odvedli. Jediný možný kontakt byly dopisy. Tatínek jich napsal hodně, jak mu to dovolili.“²⁸⁸ Vzpomínky Antonínovy dcery Lidmily líčí mnoho příkoří, která musel zkusit a předkládají i autentické materiály, které zaznamenal přímo její otec (dopisy a rukopisné vzpomínky samotného politického vězně). Jejich zpracování bude záležitostí další, detailnější studie.

Zatímco byl Antonín Mach v kriminále, zažívala jeho rodina nelehké časy. „Maminka s námi zůstala sama, opuštěná bez finančních prostředků. Bylo jí 29 let. Mamka nás vozila na kole, já vpředu na sedátku a vzadu na nosiči bratr Toník. Jezdili jsme do Rtyně v Podkrkonoší za babičkou a strýčkem na hospodářství. Zde mamka pomáhala. Dostala za to mléko, vejce, brambory, ovoce a maso.“²⁸⁹

O uvěznění otce mluvil jeho syn Jan: „On když na to vzpomínal, tak říkal, že potřebovali ustříhnout špičky. Špičky, to myslel lidi, na které bylo trošku vidět, aby se ti ostatní báli. Tak jako on, jak dělal do chrámového sboru a do Orla. (...) Ti komunisté

²⁸⁷ Tamtéž

²⁸⁸ Tamtéž

²⁸⁹ Tamtéž

pracovali promyšleně, aby se všude vědělo, aby v každé rodině věděli: ‚tam zavřeli toho, tam zavřeli toho‘, to znamená: ‚hele, buď opatrný, nebo se poddej.‘²⁹⁰

1.10.3 Po návratu z vězení

Jestliže mu svátek Tří králů byl osudným v roce 1949, kdy byl odvečen do vězení, bylo to na Tří krále roku 1954, kdy jeho trest vypršel a směl se vrátit domů. ‚To mi bylo necelých šest let. Naši se měli rádi a snažili se všechny těžkosti statečně spolu překonávat. Taťka dlouho hledal nějakou práci. Nikdo ho nechtěl zaměstnat. Každý se bál zaměstnat politického vězně. Všude ho kontrolovali členové STB. Naše rodina byla stále sledovaná. Přímo v našem domě bydlela paní, která nás neustále sledovala. Brala za to odměnu 300 Kč měsíčně. Dávala pozor, kdo k nám jde, co se mluví, kam jdeme, kdy se vracíme. Jako děti jsme byly vychovávané, abychom mluvili potichu a s nikým se nedávali do řeči. Asi po půl roce sehnal taťka práci ve Stolíně v malé kovodílně STOLINEA. Posílali tam za ním tajně STB na kontroly. Maximální mzda byla 1 100 Kč. Nájemné z bytu bylo 300 Kč a navíc taťka splácel dluh za to, co v Jáchymově snědl. To splácel ještě několik let po propuštění. Jeho mzda byla neustále pod kontrolou, nesměl si vydělat víc. Velikým problémem byla výchova malých dětí. Taťku Jáchymovské peklo silně poznamenalo a mamka nás musela někdy před fyzickými tresty hlídat. To trvalo asi deset let, než se taťka psychicky srovnal. Museli jsme poslouchat nejen na slovo, ale i na pohled. Potom byl zaměstnán v bývalé Charitě – chrámové službě u Kafků jako skladník. Do kostela jsme chodili každý den, měli jsme to blízko. Odmalička jsme museli pomáhat, taťka byl pedant. Chodil s námi na borůvky, zavařoval, rád dělal domácí práce, bavilo ho vaření. Rád pekl vánoční cukroví. Dělal betlémy, maloval obrázky na zeď, měl pěkné písmo.‘²⁹¹

O vztahu manželů – jako vnější pozorovatel v jejich pokročilém věku – zmiňuje jeden z jeho muzikantů: ‚Paní Machová, to byla svěťice. Měla ho ráda, bylo vidět, že se mají rádi. Pěkně se doplňovali, nikdy jsem neslyšel, že by se hádali, nepamatuju si, že by na sebe zvyšovali hlas.‘²⁹²

²⁹⁰ Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Janem Machem, c. d.

²⁹¹ Tamtéž

²⁹² Vzpomínky Pavla Staňka na Antonína Macha (přepis telefonické komunikace, březen 2021).

1.10.4 Antonín Mach – instrumentalista

Hudební vzdělání neměl velké, avšak „do houslí“ chodil již v mládí. „Chodil k panu Koletovi ve Rtyni. A tam se učil na housle. Když však vzpomínal, když viděl, jak jsou děti vedené v hudební škole, tak jim jakoby tiše záviděl, protože říkal, že s panem Koletou to bylo tak, jak se vyspal. Někdy sem přišel ještě a po obědě odpočíval. Majzl smyčcem, to víš, oni se s nimi nepárali. Říkal ‚chaso, chaso, to máte pěkný!‘ Takhle on, jako vzpomínal. Začínal ztěžka.

A pak se naučil na violu v kriminále, v Jáchymově. Byl samouk. Muklové měli v neděli odpoledne asi dvě tři hodiny volného času. A oni se snažili nějak kulturně ten čas využít, takže někteří dřeli, jak říkal, Moraváci trénovali divadlo, který potom hráli. A dělaly se koncerty. V takové té velmi chudé kapele nebo v tom orchestříčku nějakém chyběla viola, tak řekli: ‚Tondo, tak se nauč na tu violu.‘ Tak on se tam na ni naučil. Víš, jakých kvalit to dosahovalo, to já neumím srovnat, to vůbec nevím. Slabých asi, ale tam jim to stačilo. Pro ně to byl aspoň kousek života, ta nedělní odpoledne. Ale to hraní asi nebylo moc velké.“²⁹³ Na violu pak hrával zejména při svém rtyňském hudebním působení (viz níže).

Hodně pamětníků též vzpomíná harmonium, které mívali Machovi doma. „Na varhany otec nehrál, jako šumař hrál na to harmonium, protože si ledacos musel přehrát, chystal se na zkoušky, tak potřeboval znát harmonizace, trošku aby věděl, aby se orientoval v partituře.“²⁹⁴

1.10.5 Červenokostelecký chrámový sbor a orchestr

Červenokostelečtí zpěváci o něm zmiňují: „Pan Mach vedl chrámový sbor v době, kdy jsem se vrátila ze studií v Opavě a začala jsem v tomto sboru zpívat. Byl to velice klidný a trpělivý člověk. Nebyl na nás moc náročný. Vše bral s pokorou a byl vděčný za každého zpěváka. Vzpomínám na úsloví, s kterým vždy začínal naše zkoušky – ‚Tak chaso, pojd'te a s pomocí Boží začneme,‘“ píše o něm Jaroslava Kollertová.

Manželé Kábrtovi, kteří ve sboru zpívali přes 50 let (Anna dokonce 55), uvádějí: „S láskou věnoval svůj čas chrámovému sboru, někdy nacvičoval s harmoniem, jindy

²⁹³ Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Janem Machem, c. d.

²⁹⁴ Tamtéž.

s houslemi na faře. Když bylo potřeba, zval jednotlivé lidi i domů. Hudební vzdělání asi vysoké nebylo, úroveň sboru byla odpovídající, ale vše se dělalo ‚ke chvále a slávě Boží‘. Byl vážnější povahy, jednal vždy slušně.“²⁹⁵

Chrámový sbor vnímali jako partu lidí, kteří se o sebe mohli opřít. Jindy též paní A. Kábrtová uvádí: „Jako mladá holka jsem moc ráda zpívala a často jsem přijela ve středu ze školy ze Dvora Králové extra domů, abych mohla být na zkoušce. Bavilo mě to. Pan Mach byl hodný milý, mírný člověk, nepamatuji, že by se někdy nějak rozčílil. To uměl Herman, ten často ‚vzplál‘. Přebрал dirigování chrámového sboru a orchestru v ČK, když se pan Mach odstěhoval do Rтынě, a on sám šel do důchodu.“²⁹⁶

1.10.6 Muzicírování ve rтынské chaloupce a vedení tamního kůru

Po vedení kůru červenokosteleckého se A. Mach ujal rтынského kůru. Na důchod se Machovi odstěhovali do domku po Antonínových rodičích. „Oni když se přestěhovali do Rтынě, tak tam přišel páter Matějka, který byl hudbymilovný a měl pěknou liturgii. Tak se našli tihle dva chlapi, důchodci. Oni to byli samouci a nadšenci. (...) Tohle byli strejci, kteří se snažili držet chrámovou muziku tady a v době bolševika se scházeli u nás nahoře v pokojíčku, v neděli po deváté (mši). Kostelník Herman, Tonda Herman, Potápěč ze Zábrodí, pan Špetla, Láďa Středa – učitel... Natrénovali na Boží hody. Nadšenci, kteří to chtěli udělat pro kostel. No pak pár nějakých těch zpěváků: Pepík Stierandu, bas zpíval Slávek Kafku – dědeček (autorky). To byli chlapi, kteří to chtěli udělat pro kostel. (...) Bylo to pěkné, pro tu Rтынi to bylo zase obohacení v těch skromných podmínkách, které tenkrát byly.“²⁹⁷

Ludmila Štěpánová zmiňuje, že se pan Mach nebál zapojovat do hudebního života jak penzisty, tak mladé, školou povinné. „Pan Antonín Mach mě oslovil, zda bych nehrála ve rтынském chrámovém orchestru v roce 1981. Byl to od něj velmi odvážný krok, protože v té době jsem se učila hře na violoncello teprve rok a bylo mi 18 let. S orchestrální hrou jsem neměla tehdy vůbec žádné zkušenosti a byla jsem vyděšená, přesto jsem poctivě chodila na zkoušky. Nesmírně jsem oceňovala, jakou s mým nedokonalým umem měl pan Mach trpělivost. U něj jsem nabírala první cenné zkušenosti v orchestrální hře,“ zmiňuje L.

²⁹⁵ Vzpomínky manželů Kábrtových na Antonína Macha. (rukopis, březen 2021)

²⁹⁶ Vzpomínky Anny Kábrtové na Antonína Macha (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

²⁹⁷ Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Janem Machem, c. d.

Štěpánová, která také popisuje, v jakém složení se jeho muzikanti scházeli: „Ve rtyňském chrámovém orchestru byla pestrá směsice hráčů. Pan Mach dovedl oslovit amatéry všech věkových kategorií. Vedle nás mladých (Ludmila Kafková-violoncello, Josef Hejna-housle, Pavel Staněk-housle, Pepa Urban-trombon, Jan Matyska-klarinet...) nadšeně hrávali i staří rtyňští havíři i několik báňských inženýrů. Housle hrával Josef Nývlt, pan Hruška, Josef Baudyš, pan Kühn, violu Josef Wágner, trubku Josef Nováček apod. Pan Baudyš, Wagner, Kühn a Kafková později dali dohromady domácí kvarteto a vystupovali např. na oslavách MDŽ v Malosvatoňovických dolech.“²⁹⁸

Kromě doprovázení mší se muzicírovalo i u Machů v chaloupce: „Postupem času si mě, patnáctiletého Pavla Staňka, třináctiletého Pepu Hejnu a někdy i malého Toníka Nývltu začal zvat do své chaloupky v Horní Rtyni a ve světničce vždy v sobotu dopoledne jsme pro radost muzicírovali. Hráli jsme nejrůznější skladby upravené pro kvarteta. Pan Mach měl vždy pečlivě nachystané rozepsané noty a sám hrával na violu.“²⁹⁹

Josef Hejna doplňuje i svou kolegyni z druhých houslí Hanku Kuldovou.³⁰⁰ Tento dnes již hudební pedagog začal chodit k panu Machovi hrát na housle v roce 1983. „Že hraji na housle, se zřejmě dozvěděl od mého tatínka, který chodil zpívat do chrámového sboru ve Rtyni v P., který p. Mach vedl. Náš repertoár byl nejprve ze sešitů Bedřicha Kozánka, ale později jsme zkoušeli mše, které jsme potom hráli na Vánoce nebo pouť. (...) Samozřejmě jsme někdy byli jak ‚z divokejch vajec‘, a to se na člověka otočil a řekl: ‚Pepo‘ a mě zamrazilo až v morku kostí a hned jsem věděl, že jsem přestřelil,“ líčí z oblasti repertoáru i přístupu k žákům a dodává: „P. Macha si pamatuji často v pracovní zástěře, v které dělal venkovní práce. Když jsem začal hrát na klarinet a již něco zahrál, využíval mě v orchestru, který doprovázel sbor v kostele. Všechny slavnostní mše si nahrával na magnetofon a potom si je doma přehrával, kriticky hodnotil, ale také měl velkou radost z toho, co se podařilo.“³⁰¹

²⁹⁸ Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Antonína Macha (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

²⁹⁹ Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Antonína Macha, c. d.

³⁰⁰ „Vždy v sobotu dopoledne jsme hráli. Měli jsme smyčcový kvartet. 1. housle Pavel Staněk, 2. housle Hana Kuldová a já (Josef Hejna), violu hrál p. Mach a violoncello Lída Kafková.“

Vzpomínky Josefa Hejny na Antonína Macha (dokument zaslaný emailem, březen 2021).

³⁰¹ Vzpomínky Josefa Hejny na Antonína Macha, c. d.

Pavel Staněk, později filharmonik, vzpomíná: „Panu Machovi jsme hráli na kruchtě a sobotu co sobotu jsme přicházeli vrzat kvartety k nim domů. Když jsme se něco naučili, tak jsme objížděli lidovecké schůze a tam jsme hráli hudební vložky. Pěstoval si dorost pro chrámovou hudbu a páter Matějka ho v tom podporoval. Trénovalo se, muzicírovalo se.“³⁰² K repertoáru dodává, že se v jeho tělese hrával Kalivoda, různé úpravy Mozarta, díla Jakuba Jana Ryby apod. „Měl trochu jiný vkus – pozdní klasicismus, novoromantismus, pokud možno čeští autoři, moc nás to tehdy nebavilo. (...) Pan Čakrt a pan Mach spolu měli každý trochu jinou linku. Hrávali jsme tam i tam, moc pěkné zkušenosti.“³⁰³ Michael Čakrt, u něž jako hudebník P. Staněk také hrával, preferoval proslulé světové autory. Rozdíl repertoáru Rtyňských a Trutnovských potvrzuje i zpěvačka Eva: „U pana Čakrta vedla spíše latina, pan Mach spíše vybíral češtinu.“³⁰⁴

1.10.7 Role paní Machové při „muzicírování v chaloupce“

Všichni pamětníci neopomínají zmínit i roli paní Machové při „muzicírování v chaloupce“: „Hráli jsme asi do 11 hodin a potom nás vždy paní Machová pohostila topinkami a čajem z mateřídoušky. Paní Machová byla velmi hodná a tolerantní osoba, ve které měl p. Mach velikou oporu,“³⁰⁵ vzpomíná Josef Hejna. Pavlovi Staňkovi se vybavuje následující obraz: „Paní Machová byla pravidelně v kostele na každé mši svaté a kdykoliv se vrátila – vždycky se šla ještě pomodlit po návratu z kostela. A když už se jí zdálo, že nás strejček moc trápí, tak říkala: ‚Nech děcka chvíli!‘ Načež jí odpověděl: ‚Mamko, prosím tebe, já vím, co je pro ně dobrý.‘“ Hraní bylo podle něj vždycky zakončené topinkami z plotny s máslem a čajem se šťávou. Mozaiku doplňuje Ludmila Štěpánová: „Jeho manželka u toho vařila sobotní oběd a pro nás vždy měla ke svačině nachystaný bylinkový čaj a výborné buchty. Od té doby jsem nikdy lepší nejedla. V poledne jsem se pak přes les Lány vracela s violoncellem na zádech domů do Červeného Kostelce.“³⁰⁶

Stejně jako mnoho dalších hudebníků, zmiňovaných v této práci, dělal množství svých aktivit s perspektivou věčného života – k větší slávě Boží, jak bylo v práci vícekrát

³⁰² Vzpomínky Pavla Staňka na Antonína Macha, c. d.

³⁰³ Tamtéž

³⁰⁴ Vzpomínky Evy Vítové (roz. Kafkové) na Antonína Macha (přepis telefonické komunikace, březen 2021)

³⁰⁵ Vzpomínky Josefa Hejny na Antonína Macha, c. d.

³⁰⁶ Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Antonína Macha, c. d.

z úst pamětníků zmíněno. Ludmila Štěpánová dodává, že i poslední slova, která slyšela na návštěvě u jeho ženy, paní Machové, než skonala, byla: „Nepřestávejte hrát ke cti a slávě Boží!“³⁰⁷

1.10.8 Zhotovování notového materiálu

Všichni pamětníci vzpomínají také na notový zápis, který Antonín Mach pro všechny hráče zhotovoval. „On těm notám věnoval celý život. Představ si, že to všechno ručně přepisoval. To byly noty jako tištěné. On to psal tuší na notový papír, obtahoval notové linky a rozepisoval to ručně – pro celý sbor, pro celý orchestr. To bylo úžasné. To byly vždycky práce na půl roku. (...) My jsme potom měli pronajatý ten domeček po něm, když byli kluci ještě malí, když jsme stavěli dům, a objevovali jsme nějaké zbytky not. Určitě by se ještě našly zbytky na kruchtě.“³⁰⁸ Dcera vzpomíná: „Byl muzikant, hrál na violu, na harmonium na které si s mamkou ušetřili. Nacvičoval zpěvy a hudbu v kostele na kůru. Opisoval pro chrámový sbor a orchestr noty. Přípravoval noty na poutě, Velikonoce, Vánoce. Každý člen sboru dostal ručně psané noty celé mše a to bylo asi pro 40 lidí. Hudebníky trpělivě cvičil i u nás doma.“³⁰⁹

Josef Hejna připomíná: „Mnohdy, když rozepisoval noty, měl různé hlasy roztažené po celé kuchyni. Když rozepisoval klarinet do B ladění, často se mě ptal, jak je to s křížky a béčky a tenkrát z toho nebyl nikdo z nás moudrý. Psal noty výhradně perem a tuší a bylo to jak natištěné. Stalo se, že někdy celou část musel znovu přepsat, jelikož mylně hlas ztransponoval. Pan Mach byl velký fanda a milovník hudby a neváhal pro ni obětovat spoustu času.“³¹⁰

Vnučka Ludmila Urbanová v souvislosti s dědovým přepisováním not akcentuje získávání dovedností, které se jí hodí doposud – i v jejím profesionálním hudebním životě. „Kopírky tenkrát nebyly – tak přes zimu rozepisoval noty pro zpěváky a muzikanty. Psal tuší a redisperem, měl nádherný rukopis – noty vypadaly jako vytištěné. Když něco napsal, chtěl to ode mě přehrát – jestli tam nemá chyby. To byla výborná škola hry z listu, která se

³⁰⁷ Tamtéž.

³⁰⁸ Vzpomínky Pavla Staňka na Antonína Macha (přepis telefonického hovoru, březen 2021)

³⁰⁹ Vzpomínky Lidmily Hanušové (roz. Machové) na Antonína Macha, c. d.

³¹⁰ Vzpomínky Josefa Hejny na Antonína Macha, c. d.

mi při korepetování v ZUŠ hodí dodnes. Když noty rozepsal, tak se jednotlivé party všívaly do papírových desek – tak jsem se naučila šít na šicím stroji.“³¹¹

O získávání not se zmiňuje syn Jan: „On se snažil zaprvé čerpat z toho archivu, který byl tady v Kostelci, pak třeba přes pana Čakrta. Ale já si třeba také vzpomínám, že ještě v 80. letech, když jsem jezdil jako studentík do Prahy, jsem chodíval do archivu při kostele svatého Jakuba při Starém Městě k panu Oto Novákovi, který tam dělal varhaníka. Otec s ním byl v kontaktu a od svatého Jakuba, z toho jejich archivu, jsem převážel do Kostelce nějaké noty. A vím, že mě otec dával takové ty rady: ‚Prosím tě, zaprvé to musíš předat spolehlivě. A ať tě nikdo moc nevidí.‘ Všecko to bylo takové napnuté. Takže to byl ten Oto Novák a pan Hertzl, Josef Hertzl, dva lidi, kteří přáli tady tomu kosteleckému sboru. Otcovy zimy spočívaly v tom, že se rozepisovaly noty. Tenkrát nebyly kopírky. Seděl po večerech, přišel z práce, zatopil, dal si lampičku na stůl, musel být úplný klid, on se musel soustředit a přepisoval ty noty, zapisoval party.“³¹²

Na společné přepisování i pana Macha jako člověka vzpomíná Karel Müller, varhaník z Poříčí u Trutnova, který dojednal spolupráci sboru Machova (ještě kosteleckého) a Čakrtova, trutnovského. „My jsme se pořád stýkali a ručně opisovali noty. Tady mám ještě obrovský archiv nahoře ručně psaných not, protože za komunismu si nikdo netroufnul udělat kopii.“³¹³ Vzpomíná na přepisování mší Mozarta, Schuberta, Dvořákovu Lužansou („protože za komunismu vyšla pouze její partitura“³¹⁴). „My jsme jeden na druhého trpěli. On mě měl rád, to člověk cítil. Byl takový férový člověk. My jsme také hodně spolupracovali. Snažil jsem se, aby tam byla spolupráce našeho sboru s tím kosteleckým. (...) On byl hrozně obětavý. Když jsem něco potřeboval, tak on mně říkal: ‚To Ti opišu, Karlíčku.‘“³¹⁵ Vzpomíná na Machovo harmonium i jeho bydliště, kde ke stáru pobýval: „To byl v té chaloupce ve Rtyni, v takové té pěkné, bílé, u toho viaduktu.“³¹⁶

³¹¹ Vzpomínky Lidmily Urbanové (roz. Hanušové) na Antonína Macha (email, březen 2021)

³¹² Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Janem Machem, c. d.

³¹³ Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Karlem Müllerem, Malé Svatoňovice, 2017 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy).

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Tamtéž.

³¹⁶ Tamtéž.

1.10.9 Další působení ve rtyňské farnosti

Ve rtyňské farnosti působil nejen jako regenschori. Málokdo asi ví, jak se například zasadil o výzdobu chrámu. Ludmila Štěpánová připomíná málo známý fakt: „Pamatuji si, že se velmi angažoval v práci pro farnost. Např. navrhl vkusné prořezání aleje kolem schodiště ke kostelu. Za své finanční odškodnění za dlouholeté věznění v komunistických lágrech nechal vyřezat kopie ukradených soch ze rtyňské kazatelny.“³¹⁷

Pavel Staněk vzpomíná na další bohubilé činy: „Neměl hudební vzdělání, ale věnoval ke cti a chvále Boží celý život. Když tam byl ještě páter Matějka, chodil na faru a hovořili spolu hodně o hudbě. Připravovali vítání jesliček. Pozvali si malé děti do chaloupky, hrál na violku nebo na housličky a neopomněl žádnou církevní slavnost, aby ji neokořenil hudbou. Krom toho zužitkoval a zúročil své nadání jako restaurátorství. Rtyňský betlém – nevím kolik lidí to ví – ale všechny figurky měl v ruce. Všechno zrestauroval. Figurky jsou dodneška krásné. To je všechno jeho práce, úplně nezištná. Výmalba hostie a nápisu Aleluja ve rtyňském kostele, to je taky jeho práce, pěkně to graficky znázornil. Vědělo to jen málo lidí. On o tom sám nemluvil, o činech ke cti a chvále Boží se nemluvalo.“³¹⁸

Tento pamětník rovněž hovořil o Machově přátelství s páterem Vladimírem Matějkou, k němuž chodíval po ranní mši na faru na kávu a s nímž si povídali a vzpomínali na vězení. Obzvláště často tam pak chodíval po smrti své paní. Tento moudrý kněz studoval v Římě, „uměl číst francouzskou Bibli, stejně tak i německy či italsky. Byl uklizený ve Rtyni. Jezdila za ním mládež, takže na každé mši byla církevní tajemnice. Za něj se opravil celý kostel, za něj se postavila celá kruchta, nové varhany, opravné lavice, zpovědnice, obrazy opravené, to je vše jeho dílo. Tito dva lidé se potkali a spolupracovali.“³¹⁹

1.10.10 Stáří a skon

Ve stáří A. Mach se ženou pobývali ve Rtyni v Podkrkonoší, kde však jeho paní brzy zemřela ve věku 66 let na rakovinu. „Samotu taťka těžko snášel, stýskalo se mu. Šťěstí že měl děti a vnoučata. Dočkal se roku 1989. Taťka rád cestoval a uvítal otevření

³¹⁷ Vzpomínky Pavla Staňka na Antonína Macha, c. d.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ Vzpomínky Pavla Staňka na Antonína Macha, c. d.

hranic na západ. S farníky ze Rtyně jezdil na výlety. Například do Vídně, Salzburku, Mariazell. Všude se dobře domluvil, německy uměl ještě z obchodní školy. Udržoval přátelské spojení s bývalými spoluvězni z Brna, Velkého Týnce apod. Psal dopisy, občas i je osobně navštívil. Před smrtí vytrídil všechny dopisy z vězení a pro své děti napsal paměti z dob věznění.³²⁰

Naposledy dirigoval na rtyňském kůru o Velikonocích roku 1992. Dcera vzpomíná: „Po mši jsme šli spolu alejí k nám a on se stále obracel zpět a díval se, jako by se loučil. Stavil se v Kostelci na hrobě mamky. Večer ho ranila mrtvice a za několik dní zemřel.“³²¹

1.10.11 Hudební následovníci

Jeho okolí vidí jeho význam i v tom, kolik budoucích muzikantů podporoval v hudebním působení „Velkou zásluhu pan Mach má na tom, že se z obou mladých houslistů později stali profesionální hudebníci, Toník Nývlt je dodnes výborným varhaníkem a já jsem vychovala ve svých čtyřech dětech nadšené výborné muzikanty. Prostě dovedl nás pro hudbu nadchnout. Moc ráda na tu dobu i na pana Macha s vděčností vzpomínám.“³²²

Zmiňovanými profesionály, kteří hudbu vystudovali a hudbou se živili, byli mimo jiné dva dříve zmiňovaní houslisté: Pavel Staněk – violista a filharmonik, aktuálně dozorce odolovské věznice, který se po dobrovolném ukončení dráhy profesionálního hudebníka ujal vedení rtyňského kůru a propojuje prostředí vězeňské, církevní a hudební jak četnými koncerty se rtyňským chrámovým sborem a orchestrem, tak i prezentací nástrojů, které odsouzení ve své houslařské dílně opravili či zcela sestrojili.

Další „Machův“ houslista Josef Hejna vystudoval konzervatoř s několika specializacemi a na ZUŠ v Úpici a ve Rtyni v Podkrkonoší vyučuje nyní řadu nástrojů: klarinet, fagot, hoboj, housle a violu (jeden čas i violoncello). Krom vedení smyčcového orchestru a vlastního hraní v mnoha uskupeních (zejména na klarinet, housle a všude „nedostatkový“ fagot) je také hlavním dirigentem Koletovy hornické hudby.³²³

³²⁰ Vzpomínky Lidmily Hanušové na Antonína Macha, c. d.

³²¹ Tamtéž

³²² Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Antonína Macha, c. d.

³²³ *Koletova hornická hudba*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://koletovka.cz/>

Mezi vnoučaty nalezneme rovněž spoustu muzikantů – děti Antonína, Lidmily i Jana do hudebních škol chodili a někteří z nich zpívají či hrají i v současnosti. Profesionálně se hudbě věnuje Lidmilina dcera Lidmila Hanušová, provdaná Urbanová. „Na dědu Toníka vzpomínám ráda a často. Bydlel ve Rtyni v malé chaloupce. Jezdívají jsme k němu na prázdniny, v neděli odpoledne na návštěvu. Byl velmi pracovitý a nás, vnoučata, vedl k práci odmala. Rádi jsme poslouchali jeho poutavá vyprávění. A zapojil nás i do svého největšího koníčku, či spíš poslání – do hudby. Ta byla přítomná v chaloupce všude. Poslouchal ji z rádia a z gramofonových desek. U zdi stálo harmonium, na které jsem já, začínající klavíristka, přehrávala nebo na něj děda učil nějakého budoucího kolegu varhaníka.“³²⁴

Lidmila vzpomíná, že postupně byla zapojována i do nácvičku programu chrámového orchestru – přidávala se na harmonium. „Od mala mě bral s sebou na zkoušky – nejdřív jako posluchačku, pak jako zpěvačku do altu. (...) My vnoučata jsme si na půdě hráli na zkoušky orchestru – v roli dědy dirigenta jsme se střídali. Dodnes na něj na rodinných setkáních vzpomínáme. Jeho životním krédem bylo – Co děláš, to dělej rád! Tak žil a nám se tento přístup k životu snažil předat.“³²⁵ Lidmila Urbanová hudbu vystudovala a vyučuje klavír a varhany na ZUŠ Červený Kostelec. Je varhanicí a dlouhá léta vedla dětský pěvecký sbor Hlahol, korepetuje chrámový sbor v Červeném Kostelci apod.

Varhaníkem je i Antonín Nývlt, který získal řadu zkušeností právě u pana Macha: „Pana Macha jsem poznal v roce 1983, kdy ke mně začal chodit jako učitel na výuku hry na harmonium. Po dobu roku a půl každý pátek byla hodina. Po té řekl, že potřebuji lepšího učitele, a tak dalších šest let jsem docházel do Malých Svatoňovic ke Karlu Müllerovi.³²⁶ V roce 1990 jsem pod vedením pana Macha zpíval v chrámovém sboru ve Rtyni a v roce 1992 jsme v únoru začali cvičit na Velikonoce latinskou mši J. Grubera K Božskému Srdci, kterou jsem měl hrát. Na Květnou neděli odvezli pana Macha do nemocnice, z které už se nevrátil. Mše se odehrála pod taktovkou pana Františka Raka. Panu Machovi – zvanému Tonča – vděčím za rozvinutí mého talentu. Čest jeho památce.“³²⁷

³²⁴ Vzpomínky Lidmily Urbanové (roz. Hanušové) na Antonína Macha, c. d.

³²⁵ Tamtéž

³²⁶ Karla Müllera tato práce zpracovává též.

³²⁷ Vzpomínky Antonína Nývlta na Antonína Macha (rukopis, březen 2021)

1.11 KAREL MÜLLER

* 11. 2. 1942, Petříkovice

Stále žijící a působící hudebník

„Kostelní varhany jsou životním osudem Karla Müllera z Malých Svatoňovic. Přinesly mu útrapy v nerovném boji s komunisty, ale hlavně mnoho radostí. Protkávají jeho životní příběh. Jako člověk spojený s církví, navíc ze smíšeného manželství Čecha a Němky, nebyl Karel Müller v oblibě tehdejšího režimu. Musel skousnout útlaky, profesní ponížení.“³²⁸

1.11.1 Dětství a vzdělání

Karel Müller se narodil uprostřed druhé světové války do smíšené česko-německé rodiny. Paradoxně jeho tatínek (ročník 1903), příjmením Müller, pocházel z českého etnika („Děda Müller byl čistokrevný Čech z Úpice. Vždycky říkal, že má předky mlynáře od Vídně, ale to spíš tak ze srandy. Ale maminka byla zase čistá Němka, ta byla z Bezděkova.“³²⁹

Narodil se na Jestřebích horách – na „Müllerovce“ – na usedlosti, kterou koupili jeho prarodiče roku 1908. „Můj děda s babičkou byli Úpičáci, dělníci v úpické textilce, a tak chtěli do přírody a tenkrát se tam naskytlo nějaké opuštěné stavení. Úplně na hřebeni – když se z Brend jde ještě nad Petříkovice asi dva kilometry, tam bývala ta naše bouda. Tak tam přímo jsem se narodil a celé mládí jsem prožil na té samotě.“³³⁰ Jeho tatínek, který se na vrchol Jestřebích hor přistěhoval jako pětiletý, chodíval ještě za Rakouska do obecné

³²⁸ PICH, Jaroslav. Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč. *Krkonošský deník*. [online] 29. 1. 2017 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/varhanika-neodradili-komunisti-ani-cervotoc-20170129.html

Stejný článek otištěn i ve zpravodaji Malých Svatoňovic Studánka:

PICH, Jaroslav. Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč. Studánka, ročník XXXV, č. 2. [online] březen 2017 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://www.malesvatonovice.cz/uploads/dokumenty/studanka/stud_2017/Studanka_2_17.pdf

³²⁹ Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Karlem Müllerem, Malé Svatoňovice, 2017 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy), c. d.

³³⁰ Tamtéž.

školy do Slavětína, on sám pak po válce do Petříkovic – čtyři roky do jednotřídky, poté do Radvanic na měšťanskou školu. Na gymnázium potom do Trutnova. „To bylo pořádné dojíždění, bych řekl. Protože to bylo neustále z toho kopce, z těch 650 metrů nad mořem. Tam u nás nahoře byl ještě pořád sníh, a v Trutnově už chodili v polobotkách.“³³¹

Rodina doplatila na německý původ maminky, ani poválečný vývoj Karla Müllera nešetřil. „A tak zatímco ve válečných letech jeho rodiče poznali tlaky fašistů, po skončení války se pochopení nedostávalo zase z české strany. Benešovy dekrety rodinu připravily o veškerý majetek. Po nástupu komunismu útrapy gradovaly.“³³² Ale o tom až později.

1.11.2 Hudební začátky – muzikantem z památky k zesnulému otci

Tatínek Karlu Müllerovi zemřel, když bylo chlapci sotva deset let. Jeho přáním bylo, aby syn v jeho šlépějích pokračoval. „Můj táta i děda byli oba nadaní. Ti museli mít mimořádné nadání, protože lidi takhle z vypravování vzpomínali, jak třeba táta, který neměl vůbec žádné hudební vzdělání, hrál v Markoušovicích a Chvalči na varhany a říkali, že nádherně. Já nevím, ale našel jsem v Markoušovicích třeba Mozartovu Missu Brevis, kde jsem podle vpisků tužkou poznal, že to bylo jeho písmo.“³³³

Otcovo přání vyplnil a během školní docházky v Radvanicích zkusil hned dva nástroje. „Jak jsem chodil do Radvanic do školy, tak tam zůstali nějací Němci, které nevysídlili, protože to byli horníci, a oni je potřebovali, tak ty tam nechali tam být. Vyhnali jen ty lidi, kteří měli majetek, nějaké statky a tak. Nebylo to podle toho, jak se kdo choval za války, spíše podle toho, kdo něco měl, tak jel. Protože ti opravdoví ‚fašouni‘, ti věděli a prostě zmizeli dřív a těm se nic nestalo. Odnegli to většinou ti obyčejní lidi.“³³⁴ Mezi radvanickými Němci byl i houslista, k němuž malý Karel začal chodit, avšak po nezdarech Karel lekce vzdal. „Protože v Radvanicích byla hornická obec, tak si horníci vymohli, že učitelka z hudební školy z Trutnova dojížděla do Radvanic vyučovat klavír. A maminka tenkrát řekla ‚ale táta to chtěl, zkus to.‘ A tam mě to najednou šlo. Začalo mě to bavit. Když jsem chodil ani ne půl roku hrát, tak farář ve Chvalči povídá: ‚Potřebuju varhaníka, Karlíčku budeš hrát.‘ Protože táta hrál a umřel, tak tam nehrál nikdo. To si pamatuju, celý

³³¹ Tamtéž.

³³² PICH, Jaroslav. *Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč*, c. d.

³³³ Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Karlem Müllerem, c. d.

³³⁴ Tamtéž.

týden jsem se učil pravou rukou ‚Ježíši Králi‘, nějak jsem to prostě nadřel na harmonium, ostatní postupně. Naštěstí mě ten farář donutil.“³³⁵

Karel vzpomíná, že kostelní hra na varhany ho chytla a zdokonaloval se dále. „Pomalou jsem se učil. Bylo to takové dědictví po tatínkovi. Ale je pravda, že jsem kvůli tomu měl problémy. Lidé okolo církve nebyli za komunismu oblíbení.“³³⁶ Jeho medailon, který vyšel v Krkonošských novinách i svatoňovickém zpravodaji, zmiňuje: „Varhany ho ale pohltily. Hrál ve Chvalči, stále častěji dojížděl i na nedělní mše do Poříčí, kde hraje dodnes. ‚Jsem samouk, snažil jsem se zdokonalit. Nějaké hudební nadání mám, ale všechno jsem si musel vydřít,‘ říká.“³³⁷ Z Poříčí měl svou první ženu, bydlel tam a postupně začal hrát na tamní varhany. „Byly k tomu podmínky, protože paní Kadlecová chtěla někdy zástup, byla stará a pak už nemohla na nohy, takže jsem pak hrál čím dál víc a ona pak už vůbec nemohla na kůr.“³³⁸

1.11.3 Profese a doba komunismu

Jako varhaník zažil v komunistickém režimu své. „I kvůli aktivitám v kostele pociťoval stále častěji útlaky v osobním a především pracovním životě. Po absolvování trutnovského gymnázia nastoupil na běžnou dělnickou funkci do podniku Kara.“ V Kaře, velkém podniku na kožešiny v Poříčí u Trutnova, pracoval od roku 1969 do roku 1976. Dva roky z toho strávil na vojně. „Jak jsem měl problém už z toho gymnázia, že jsem hrál na varhany, tak bych se na vysokou nedostal. Navíc maminka byla sama a asi by nebyly peníze. Tak jsem si řekl, že na to kašlu a hned po maturitě jsem nastoupil v Kaře jako dělník u linky. To dělali lidé, kteří měli politické problémy. A tam jsem se vypracoval. Pak hned byla vojna dva roky a pak zpátky do Kary. Pak jsem přišel a už nebyl problém s posudkem a už jsem mohl nastoupit do vysoké školy. Tak jsem dálkově při té práci studoval.“³³⁹ Dálkově absolvoval Chemicko-technologickou vysokou školu v Pardubicích – promoval v roce 1972. „Já jsem se vlastně vypracoval tím, že mě to bavilo, mě ohromně chytla ta chemie, takže jsem se dostal z holinek do výzkumu. Tam taková skupina

³³⁵ Tamtéž.

³³⁶ PICH, Jaroslav. *Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč*, c. d.

³³⁷ PICH, Jaroslav. *Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč*, c. d.

³³⁸ Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Karlem Müllerem, c. d.

³³⁹ Tamtéž.

opravdových bolševiků mě potřebovala nějakým způsobem zlikvidovat, tak jsem se málem dostal až k soudu. Zažalovali mě, že pobuřuji proti Sovětskému svazu a proti straně a tak. Takový ten paragraf o rozvracení republiky, jak dali Havlovi. Ale naštěstí to podepsala jedna jen holka, co tam vymývala zkumavky. Oni ji odtáhli a v malé místnůstce na ni svítili a dva chlapi na ni řvali, že jestli to nepodepíše, tak neuvidí mámu, tak po dvou hodinách to podepsala. To oni měli už připravený, že pobuřuju a já nevím, co všechno dělám. Pak přišla ubrečená, tak se ptám, co se děje, a ona mi to naštěstí hnedka vyklopila. Tak jsem věděl, že po mně takhle tvrdě jedou. A pak asi dva dny na to, kdy už jsme byli připravení, stejným způsobem zmáčkli kolegyni, která se mnou dělala na tom výzkumu, a ta to odmítla. Okamžitě dostala z hodiny na hodinu výpověď. Tak s ní tvrdě zametli.“³⁴⁰ Scénář se opakoval ještě v jednom případě. „Takže tím pádem neměli dva svědky, aby mě dostali k soudu. Takže když jsem pak k tomu soudu přišel a čekal nějaké šílené vyšetřování, jak zas na mě budou svítit nějakí dva chlapi, ale tam jenom jeden a povídá jen: ‚Musíme to nějak uzavřít.‘ Celý problém byl v tom, že generální ředitel Kary mě znal a chtěl, aby ta Kara vzkvétala. A šéf výzkumu byl člověk, který měl už asi tři roky penzijní věk a chtěl už skončit. A tenhle generální ředitel navrhl, že bych to měl dělat já. A tahle druhá skupina bolševiků to na mě tak ušili. To já jsem pak už chtěl jít pryč, protože mě znovu sešrotovali do holínek. Už jsem nemohl dělat ve výzkumu. Chtěl jsem dát výpověď a myslel si, že půjdu do nějakého textilního podniku.“³⁴¹

O jeho působení v Kaře se jinde též dozvídáme: „Pracoval jsem v zástěře a holínkách jako dělník. Později jsem povýšil do výzkumu, vymýšlel jsem barvení kožešin a práce mě neuvěřitelně bavila. Byl jsem úspěšný, dokonce jsem něco i publikoval. Po příjezdu rudých tanků v osmašedesátém se ale všechno změnilo. Nikdy jsem nebyl žádný vůdce, ale za svůj názor jsem se nestyděl. Oni navíc věděli, že chodím do kostela hrát na varhany, a i proto mě postupně sešrotovali zase do gumáků. (...) Ti nahoře dávali najevo, že se mě potřebují zbavit. Chodila na mě různá udání a dokonce jsem byl krok od kriminálu. Chtěli mi přišít rozvracení republiky. Nakonec jsem z toho ale vyklouzl.“³⁴² Jako kádrově nevyhovující měl v následující době mnoho problémů s hledáním práce. Ačkoliv byl vystudovaný inženýr, musel přijmout práci dělníka.

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ Tamtéž.

³⁴² PICH, Jaroslav. *Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč*, c. d.

V roce 1976 pak získal stálé místo inženýra. „Po letech strádání získal místo v nově otevřené ozařovně v trutnovské nemocnici. „Potřebovali vysokoškoláka a já jsem byl ochotný tu práci přijmout. Nevěřil jsem ale po mnoha negativních předchozích zkušenostech, že mě vezmou. Komunisti mě utlačovali hodně systematicky a centrálně. Předseda místní partaje ale dostal stranický úkol, aby mě hlídal, protože potřebovali práci s milionovými zařízeními rozjet.“³⁴³ Ačkoliv ho mrzelo, že „mu vzali“ jeho původní povolání – barvení a chemii – a dostal se po peripetiích k úplně jinému oboru, práci si postupně zamiloval. „V nemocnici připravuje ozařovací plány, pečuje o přístroje a hlídá osobní dozimetry na zkrácený úvazek stále,“³⁴⁴ psal článek z roku 2017.

1.11.4 Spolupráce s Michaelem Čakrtem a trutnovským chrámovým sborem

Když mluví o sobě a panu Michaelu Čakrtovi, neopomene opakovaně zmínit, že on je pouhým „dělníkem“ v hudbě, zajišťujícím technický chod (přepis not apod.), zatímco důležitou vůdčí osobností Michael Čakrt, dle Karla Müllera „génius“. O M. Čakrtovi říká: „To byla osobnost, mimořádný hudebník. On se do Trutnova dostal kvůli komunistům, protože chtěl vyučovat na akademii nebo na konzervatoři v Praze, ale to nesměl, protože odmítl přestat chodit do kostela. Tak odjel do Trutnova, tady ho chvíli tolerovali jako učitele v hudební škole a v šedesátém osmém za Dubčeka byl možná rok dokonce ředitelem hudební školy. (...) Pak přijely tanky a v šedesátém devátém, nejspíše v sedmdesátém roce, ho nejdříve sesadili z ředitelského místa a pak mu dokonce řekli: ‚Tak pane Čakrt, jestli chcete učit v hudební škole, tak musíte přestat chodit hrát do kostela.‘ A on odmítl. Tak za trest dojížděl do hudební školy do Žacléře. Tam na něj učitelé vzpomínali, že to byla ta nejhezčí doba, co tam zažili. On byl výborný. On nebyl jen hudebník, on byl naučný slovník. Tomu jste pověděli čedič a on v tu ránu začal prvky a podobně. Všechno věděl. Historii...“³⁴⁵

Na fotografiích, které zhotovoval Bohdan Holomíček, který fotil i prezidenta Havla, s nímž se přátelil, vidíme Čakrtovo působení. „Trutnovský sbor byl založen na začátku padesátých let jako první poválečný chrámový sbor v Trutnově zásluhou pana varhaníka a učitele hudební školy Krejčího. Michael Čakrt sbor po nástupu na místo

³⁴³ Tamtéž.

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ Rozhovor s Karlem Müllerem, c. d.

varhaníka trutnovského kůru převzal. Korepeditorem byl Vlastimil Brunclík, který přestože se považoval za ateistu, doprovázel liturgii. Mezi ním a Čakrtem panovalo ale nepochopení a sbor upadal. Nakonec nezpíval ani na Vánoce. Kněz Karel Vopařil, toho času děkan trutnovského vikariátu, litoval celé situace, protože byl přítelem dobré hudby. Stal se iniciátorem myšlenky na spojení sboru trutnovského se sborem v Poříčí. Ten byl veden paterem Jaroslavem Malíškem, který měl sice své kněžské působení v Rudníku, ale své hudební schopnosti a nadšení jezdil uplatňovat právě do Poříčí. V pohraničním Rudníku nenašel dostatek schopných hudebníků pro založení sboru.³⁴⁶ Neshody mezi dvěma osobnostmi hudby nakonec vedly k velkým změnám a za podpory nadšených kněží P. Vopařila aj. Malíška sbor vzkvétal. „Varhanní doprovod k poříčskému sboru zajišťoval Karel Müller, jehož pater Vopařil odhadl jako na člověka pracovitého, který bude Čakrta uznávat. Karel Müller si skutečně podle svých slov považoval za čest, s panem Čakrtem spolupracovat. Od ledna tedy zpívaly oba sbory dohromady. Přišli noví zpěváci, mladí lidé, kteří využili politického uvolnění konce šedesátých let. Celkem se jich scházelo asi třicet.“³⁴⁷

Karel Müller nad fotkami vzpomíná na latinskou zpívanou mši C-Dur od F. Schuberta z června 1992 v Malé Úpě - ke 100. výročí kostela, kterou dirigoval M. Čakrt (podle not od pana profesora Prouzy, který ve sboru zpíval tenorová sóla). Na jedné z fotek je i Miroslav Kafka, zmiňovaný v této práci, s dcerou Ludmilou a jejími dcerami, na jiné pak paní Müllerová, jež šlape měchy (Němci – potomci původních obyvatel – později udělali modernizaci varhan). Paní Müllerová ve sboru sice nezpívala, ale po kostelech Trutnovska s manželem jezdila jako podpora, hlídala děti a také jako „hudební kritik“.³⁴⁸

Co se dalšího repertoáru chrámového sboru týče, tak hlavním těžištěm byly skladby „hudebních mistrů (Korunovační mše od W. A. Mozarta, Žalm 150 Césara Francka, Beethovenova mše C-Dur), ale nechyběla ani jednodušší díla, jako například mše Gruberovy, Říhovského, Führerovy a další. Korunovační mše byla poprvé provedena na poříčské pouti roku 1966. Sbor se zabýval také gregoriánským chorálem, několikrát byla

³⁴⁶ *Chrámový sbor v Trutnově*. Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

³⁴⁷ Tamtéž.

³⁴⁸ Rozhovor s Karlem Müllerem, c. d.

zpívána Missa de Angelis, o Velikonocích pravidelně velikonoční sekvence Victimae paschali laudes. Většina prováděných skladeb byla v latině, aby byl zdůrazněn slavnostní charakter sváteční bohoslužby. Zpěv latinských děl se ale postupem času velice znelíbil hlavně mladým kněžím. Ti považovali takový zpěv za nevhodný.³⁴⁹ Karel Müller si přesně pamatuje, že byl mariánský svátek, pouť, zároveň též přesně den 150 narozenin Antonína Dvořáka – 8. září 1991: „My jsme dávali Dvořákovu Lužanskou mši s varhanami v Trutnově a místní farář, protože se mu zdálo Credo dlouhé, řekl ministrantovi, ať vypne motor. A tím ten spor začal. A pak nás vykázal, tak jsme šli k městu.“³⁵⁰ Od té doby sbor jezdil po malých městech Trutnovska a Rychnovska.³⁵¹ „Praxe provozování figurální hudby byla tak velice netaktním způsobem odsuzována. V roce 1991 došlo k neshodě mezi Michaelem Čakrtem a tehdejším duchovním správcem trutnovského vikariátu, paterem Václavem Pavlišem. Sboru bylo výslovně zakázáno provozovat dlouhé figurální mše. Vyhrocující se situace spolu se zhoršováním Čakrtova zdravotního stavu vedla ke ztrátě motivace členů sboru a jeho postupnému zániku. Je smutným paradoxem, že sbor přečkal nepřízeň minulého režimu, ale útoky z vlastních řad nepřežil. Trutnovský hudební život obohacoval celých 31 let.“³⁵² Přesně tyto tři desítky let s Michaelem Čakrtem spolupracoval Karel Müller: „Viděli jsme se týden co týden jednatřicet let. To byla nádherná spolupráce.“³⁵³

Právě neshody s tehdejším knězem³⁵⁴ (více také v kapitole o M. Čakrtovi) přivedly sbor do mnoha dalších chrámů, kam byli zváni. „Takže jsme jezdili zpívat třeba do Žacléře

³⁴⁹ *Chrámový sbor v Trutnově*, c. d.

³⁵⁰ Rozhovor s Karlem Müllerem, c. d.

³⁵¹ Karel Müller zmiňuje: „Dokud byli komunisti, to šlo, ale po převratu nás vystrnadili z kostela, to byl paradox. To bylo hrozné, nejdřív nás komunisti dusili a pak nás farář vyhodil. Nesměli jsme hrát ani v Žacléři a ani v Úpě. Ještě jsme zpívali v Batňovicích, ale pak se bál už i úpický farář Pospíšil, aby neměl problémy u děkana jako svého nadřízeného, tak i ten mám řekl ‚už sem nejezděte‘.“

Rozhovor s Karlem Müllerem, c. d.

³⁵² *Chrámový sbor v Trutnově*, c. d.

³⁵³ Rozhovor s Karlem Müllerem, c. d.

³⁵⁴ Dcera Michaela Čakrta k problému nepřijetí otce ze strany kněží uvádí, že její tatínek „i za varhanickou službu byl napaden z řad členů farnosti i kněží. Na základě neuvážené interpretace výnosů II. vatikánského koncilu mu bylo vytýkáno, že hraje příliš umělecky. Tím ruší a rozptyluje věřící a znemožňuje jim vlastní prožívání obřadu. Jejich pozornost se totiž poutá na hudbu, ne na Boha. Při provedeních figurálních mší

anebo do Batňovic. A na Malou Úpu jsme hodně jezdili.³⁵⁵ Tam rodina Karla Müllera navázala vztah s panem farářem Johannem Taslerem, tamním rodákem a podporovatelem česko-německého dialogu a iniciátorem obnovy řady chátrajících chrámů v bývalých Sudetech.³⁵⁶ Dcera Erika později k Německu inklinovala a odešla tam jako řádová sestra.

Sóla zpívala Amalia Levova, dcera Agáta (pokud byla v regionu) nebo Anděla Králová, tenorová Josef Prouza či „Pavel Svěcený. Takový ‚šoumen‘ z Trutnova, horolezec.“³⁵⁷ Basová sóla pěl Miroslav Kafka, zmiňovaný samostatně v této práci.

1.11.5 Karel Müller dojednávající spolupráci

Byl to právě Karel Müller, kdo přivedl Miroslava Kafku jako sólistu k Michaelu Čakrtovi. Když přišel v důchodu do chaloupky, kde se narodil, do Malých Svatoňovic, Müller ho hned angažoval. „Toho jsme tam naloboval, potřebovali jsme bas. Říkal mi o něm asi pan Mach. Tenkrát byly problémy vůbec ty zpěváky sehnat, protože učitelé nesměli, ti si netroufli chodit do sboru. To byla tvrdá doba. To byl problém, aby přišli třeba jen na tu půlnoční. A když jsme takhle zpívali u Rybáře v Poříčí tu Rybovu mši, to jinde nebyla taková muzika, a tam přišli třeba i ti učitelé. A to už jsme pak viděli venku ty lidi v kabátech, to už člověk ty fyzly tak nějak odhadl. A potom mně kádrovák třeba druhý den volal do práce v nemocnici, že v Poříčí taháme lidi do kostela. I Rybář říkal, že za ním furt chodili STBáci.“³⁵⁸ S P. Rybářem, opakovaně vězněným jezuitou, sbor spolupracoval. „Za

chrámovým sborem ‚nemohou se věřící ani aktivně účastnit zpěvu při bohoslužbě.‘ Toto nařčení vedlo k prvnímu infarktu. Takový projev nevděku a pohrdání Michael neunesl. Službě v chrámu obětoval tolik své životní síly. Našel v ní vysvobození ze zoufalé situace i poslání. Když mu nebylo umožněno komponovat, mohl svou skladatelskou řeč nechat proudit alespoň při varhanních improvizacích.“ *Vzpomínky Michaelovy dcery Agáty*, c. d.

³⁵⁵ Rozhovor s Karlem Müllerem, c. d.

³⁵⁶ Tamtéž. Ten se „narodil před tím kostelíčkem v tom stavení. A ve čtyřicátém pátém mu čeští černobrigádníci zastřelili otce. Jako pomstu tam zastřelili osm nebo deset lidí náhodně posbíraných, postavili je do řady. Jako pomstu za to, že ve třicátém osmém roce tam někde Henleinovci zapálili tu celnici v Malý Úpě. No tak za tohle prostě. Zastřelený lidi byli vůbec náhodně posbíraní, které tam někde našli na poli, chlapy. A tenhle ten Tázler, to byl tenkrát šestiletý kluk. A teprva v 46 je potom vysídlili s maminkou a bráchou a dostali se do Bavorska a on potom dělal v Mnichově jednatele společnosti Ackermann-Gemeinde, a ta společnost už v 48. vydala prohlášení ze je potřeba přetnout řetěz furt nějakých pomst a vyrovnávání účtů mezi Čechy a Němci a že prostě se musí udělat smír a že pro to budou v tomto směru dělat. A taky oni potom za bolševika tady financovali – spouště farářů v pohraničí pomáhal, aby se udržely kostely a tak. Po 89. ten Tasler přijel a začal česko-německé mše v Malé Úpě. A tam jsme jezdili se sborem taky. Mozarta jsme tam zpívali a tak. Takže my jsme se znali a naše holky tam ještě tak tenkrát zpívaly něco dvojhlasně a flétny.“

³⁵⁷ Rozhovor s Karlem Müllerem, c. d.

³⁵⁸ Tamtéž.

něho to běželo. Tenkrát byl v Trutnově děkanem Vopařil a v Poříčí Rybář a oba nám přáli. A pak když jsme nesměli v celém Trutnovském okrese hrát, tak jsme jezdili za Rybářem do Orlického Záhoří na Rychnovsku. To bylo v devadesátých letech.“³⁵⁹

A byla to také jeho zásluha, že Trutnovští s M. Čakrtem a K. Müllerem spolupracovali s dalšími tělesy – hlavně s kosteleckým chrámovým sborem, a to díky přátelství s Antonínem Machem, který postupně vedl chrámové sbory v Č. Kostelci a později ve Rtyni. Vzpomíná na společné prepisování not, stejně tak i na velkolepé mše, které se společně uváděly: „On vlastně tou dobou řídil sbor i v Kostelci nějakou dobu. A Rtyni měl. Potom hlavně když měl ten Kostelec, tak my jsme spolupracovali a dal jsem vlastně dokupy Čakrta s Machem. To jsem tak nějak vždycky zaranžoval já. Párkrát jsme spolu vystoupili.“³⁶⁰ Vzpomíná na mši uvádění Caesara Franka „To byl rachot. To byly takové momenty, říkali lidi, že na to ještě vzpomínají. Spojené sbory a orchestry vystupovaly hlavně na tom kůru v Poříčí, tak tam jsou doteďka jsou směrovky ‚zpěváci‘ a ‚orchestr‘, protože tam potom přišlo lidí a měli jsme tam problém umístit se. To byly hezké roky.“³⁶¹ „Od poloviny 70. let docházelo k plodné spolupráci se sborem z Červeného Kostelce, jež tehdy vedl pan Antonín Mach. Sbor také zpíval na pozvání v jiných farnostech: Žacléři, Batňovicích, Malé Úpě, Rtyni v Podkrkonoší, Markoušovicích, Stárkově, Svobodě nad Úpou, Maršově, Hoříčkách i jinde.“³⁶²

1.11.6 Krom varhaníka i varhanářem

Varhaník-samouk začal nástroje na Trutnovsku v 70. letech postupně i opravovat. „Už nám ty poříčské varhany moc nezněly, nedalo se na ně hrát. Na opravu nebyly peníze, a tak jsem se do toho ze zoufalství pustil sám. Nastudoval jsem si metodiku z německé literatury a začal jsem je opravovat. (...) Udělal jsem spoustu omylů, ale ty varhany drží dodnes.“³⁶³ V kostele, kde působil jako varhaník, opravoval varhany celých pět let. „V činnosti našel obrovského koníčka. A zprávy o šikovném opraváři se rychle rozkřikly. Müller další roky zajížděl do Stárkova, Rtyně v Podkrkonoší, věnoval se i vzácným varhanám v Žacléři, Úpici nebo Markoušovicích. Srdeční záležitostí se pro něj ale staly varhany v Mříčné u Jilemnice, kam dojížděl v 90. letech s dcerou Erikou. „Je to od nás

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ Tamtéž.

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² *Chrámový sbor v Trutnově*, c. d.

³⁶³ PICH, Jaroslav. *Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč*, c. d.

daleko, nechtělo se mi tam. Dojížděl jsem vlakem a pak mě ještě převáželi autem. Jsem ale strašně rád, že jsem se sem dostal. To bylo jedinečné společenství lidí, které za svůj kostel neskutečně bojovalo. Stejně tak všichni dýchali i za své varhany. (...) Byly v opravdu špatném stavu, nedalo se na ně hrát. Vzpomínám, že třeba červotoče jsme vyhnali tak, že jsme píšťaly nechali ozářit, usmívá se. Přitom šlo prý o nejcennější varhany, které opravoval. Pochází z roku 1832. „Chtěli je vyhodit a dát elektronické. To by byla obrovská škoda,“ upozorňuje opravář a ladič, který má na svém kontě už osmičku opravených varhan.³⁶⁴

V poslední době ho zaměstnávala oprava varhan v úpickém Husově sboru. K místu má vztah – jeho žena tam za mlada chodívala na varhany hrávat. „Vztah mám ale asi ke všem varhanám, které jsem opravoval. Každé jsou jiné, jinak ovládané a mají něco svého. Na všech jsem musel trochu improvizovat a jsem na ty opravy opravdu hrdý.“³⁶⁵ Krom oprav varhan Karel Müller i vyučoval žáky v úpické hudební škole.³⁶⁶

1.11.7 Porevoluční doba; dcery – následovnice

Po převratu se Karel Müller dostal mimo jiné do rady obce Malých Svatoňovic, byl za obec mj. i v redakční radě periodika Rodným krajem. Do Svatoňovic přišel z Poříčí v roce 1977. Věnoval se dál varhaničení a stavbě varhan. V Poříčí organizují májové a svatováclavské varhanní koncerty. Na sv. Jana Křtitele pořádají dlouhodobě též koncerty v Markoušovicích. Spolupracuje s dalšími varhaníky, mj. s varhanním expertem Václavem Uhlířem.

Vychoval dvě dcery, Eriku a Zuzanu. Obě se hudbě odmala věnovaly: hrávaly spolu dueta na flétny, Zuzana se věnovala houslím, Erika klavíru a varhanám.

U dcery Zuzany rozpoznal v mládí mimořádný talent a ještě v předškolním věku ji přihlásil do hudební školy. Zuzana hudbu vystudovala a angažuje se v orchestru Národního divadla.

Dcera Erika neměla stejně jako její otec profesionální hudební vzdělání, ale učila se od něj v Poříčí na varhany. „Já jsem nadáním trošku asi jako Erika. Zuzana to má po dědovi, ta má mimořádné nadání. Ale my s Erikou jsme takoví dělníci, musíme to

³⁶⁴ Tamtéž.

³⁶⁵ Tamtéž.

³⁶⁶ Tamtéž.

vydřít.“³⁶⁷ Erika byla také jednou z žaček, které chodily k Michaelu Čákrtovi hodinu před zkouškou na výuku nauky, zpěvu a artikulace. Odešla do Německa do kláštera, kde je nyní sestrou Marií Magdalénou. Dostudovala si varhanický kurz a zkoušky na zdravotní sestru.

³⁶⁷ Rozhovor s Karlem Müllerem, c. d.

1.12 STANISLAV ŠIDLÁK

* 27. 11. 1904, Rtyně v Podkrkonoší

+ 21. 1. 1987, Trutnov

Stanislavu Šidlákovi, narozenému 27. 11. 1904 ve Rtyni v Podkrkonoší „Na Rychtě“, byla věnována před třemi lety samostatná diplomová práce autorky. Alespoň ve stručnosti, v několika bodech, by měl být zahrnut i do tohoto textu, protože k danému regionu v dané době neodmyslitelně patří.

Stanislav Šidlák byl kantorem, ředitelem základní školy, sbormistrem, skladatelem, klavíristou a dirigentem, který druhou polovinu svého života zasvětil práci pro poválečný (do té doby převážně německý) Trutnov, který přišel o značnou část svého původního obyvatelstva – s jejich odchodem i o přetržení dosavadních kulturních tradic. Jeho život je spjat se Rtyní v Podkrkonoší, Malými Svatoňovicemi, Úpicí, Trutnovem a dalšími obcemi v okolí. Stal se významným kulturním hybatelem v Severovýchodních Čechách, oblasti Sudet, kde rozvíjel kulturní dění.

Mezi jeho zásluhy patří zakládání a vedení pěveckých sborů (kupř. sbor Vítězslav Novák), stejně tak i dalších komorních vokálních uskupení. Výjimečnou pozici mezi nimi mělo mj. mezinárodně úspěšné Dívčí pěvecké trio, do něhož byla zapojena i Šidláková dcera Eva, jejíž vzpomínky byly jedním z hlavních pramenů při tvorbě předchozí práce.

Stanislav Šidlák byl též dirigentem Strážkovické hornické hudby. Pro uskupení, která řídil, upravoval spoustu lidových písní. Byl též skladatelem – kupř. autorem suit, kantát, řady mužských a smíšených sborů, dokonce i hudby k operetě na motivy Boženy Němcové Pantáta Hájek. Roku 1959 napsal pochod věnovaný k 700. výročí založení Trutnova, roku 1947 také „Znělku pro místní rozhlas Trutnov“ z roku 1947.

Jako zpěvák působil v tělesech, jako byl například Pěvecký sbor českých učitelů, byl i vyhledávaným tenoristou.

Korespondenci udržoval s významnými přáteli – špičkami v hudebním životě: s Josefem Bohuslavem Foersterem, Vítězslavem Novákem či Josef Plavcem. Vyvíjel i další osvětové a vzdělávací aktivity spojené s hudbou, literaturou a kulturou obecně (byl např.

jedním ze zakládajících členů Společnosti Bratří Čapků). Dosáhl doktorského titulu PaedDr., který si dostudoval v pozdním věku.³⁶⁸

³⁶⁸ ŠTĚPÁNOVÁ, Václava. *Život, dílo a přínos PaedDr. Stanislava Šidláka*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Zásadní zdroj pro práci:
Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Evou Šidlákovou, Trutnov, 2017 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)

1.13 ZDENĚK ŠUMNÍK

* 7. 8. 1930, Opava

+ 12. 5. 1997, Úpice

Osobnost hudebního pedagoga, sbormistra a regenschoriho, která čtyři desítky let patřila k výrazným postavám úpické kultury a veřejného života 60.–90. let 20. století.

1.13.1 Hudební vzdělání

Zdeněk Šumník, narozený 7. 8. 1930 v Opavě, vystudoval církevní Salesiánské gymnázium ve Fryštáku nedaleko Zlína. V padesátých letech studoval na Varhanické škole v Brně. Jeho specializací byly obory: hra na varhany, zpěv a sbormistrovství. „Hudební vzdělání získal na brněnské pedagogické fakultě a na varhanních kurzech.“³⁶⁹

1.13.2 Perzekuce během komunistické totality

Do jeho života zasáhl silně nově nastolený komunistický režim. Roku 1957 byl odsouzen na dva roky za „protistátní činnost“ – tímto přečinem byla distribuce katolické literatury. „Pro svou salesiánskou angažovanost byl v letech 1957–1959 vězněn komunistickým režimem v Brně a na Tmavém Dole.“³⁷⁰

Jméno Zdeňka Šumníka nalézáme na webu Ústavu pro studium totalitních režimů v sekci o vězněných salesiánech, kdy se do komunistického kriminálu dostalo 57 osob a dva byli odsouzeni podmíněně. Šumník byl odsouzen Krajským soudem v Brně dne 31. 8. 1957 ve skupinovém procesu „Hynek a spol.“ a dobovou klasifikací jeho trestného činu bylo „podvracení republiky“.³⁷¹

³⁶⁹ MATYSKOVÁ, Anna. Zdeněk Šumník. *Úpické noviny*, září 2015, s. 5. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://www.upice.cz/assets/File.ashx?id_org=17465&id_dokumenty=7886

³⁷⁰ Tamtéž

³⁷¹ ÚSTR. *Odboj a perzekuce křesťanů v době nacismu a komunismu (1939-1989): Statistiky a seznamy*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.ustrcr.cz/uvod/odboj-a-perzekuce-krestanu-v-dobe-nacismu-a-komunismu/rimskokatolicka-cirkev/statistiky-seznamy-rimskokatolicka-cirkev/>

„Po výkonu trestu cca dva roky pracoval jako horník na dole v Malých Svatoňovicích,“³⁷² vzpomíná jeho dcera, která dodává, že v šedesátých letech se dostal k dalšímu povolání, kde nemohl využít své vzdělání a své schopnosti – pracoval totiž jako skladník ve velkoobchodě potravin v Trutnově.

Tuto epizodu života zmiňuje i článek k nedožitým pětadesátým narozeninám významného úpického občana v Úpických novinách v září 2015: „Jeho cesta k profesionálnímu muzikantství však nebyla přímočará. Z politických důvodů byl nucen se živit zpočátku jako horník v dole Pětiletka, později jako skladník v Trutnově.“³⁷³

1.13.3 Hudební působení v Úpici – učitelem a ředitelem LŠU

Do Úpice se Zdeněk Šumník přistěhoval roku 1959. Až teprve koncem 60. let se zde mohl stát učitelem hudby na úpické LŠU, kde vyučoval hru na klavír, hudební nauku a kde také vedl dětský pěvecký sbor. Jak zmiňuje jeho dcera: „Byl zaměstnán díky odvaze tehdejšího ředitele pana Emila Jarého zaměstnat ve školství bývalého vězně.“³⁷⁴

Zde mohl naplno uplatňovat své vzdělání – později též jako dlouholetý ředitel lidové školy umění. „Po odchodu ředitele LŠU pana Jarého převzal v 70. letech jeho funkci a školu vedl dlouhých 22 let. Vychoval tak několik generací úpických muzikantů. Založil a dirigoval školní dětský pěvecký sbor, který pravidelně prokazoval své kvality oceněními v krajských i národních kolech pěveckých soutěží a výrazně tak reprezentoval naše město.“³⁷⁵

1.13.4 Osobnost úpického kulturního života

V 70. a 80. letech, kdy byl ředitelem hudební školy, organizoval zároveň v Úpici koncerty Kruhu přátel hudby, jehož byl předsedou. „Založil a vedl Klub přátel hudby, díky němuž v Úpici pravidelně koncertovali renomovaní interpreti klasické hudby z celé republiky.“³⁷⁶

³⁷² Vzpomínky Marie Matyskové (roz. Šumníkové) na Zdeňka Šumníka I. (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

³⁷³ MATYSKOVÁ, Anna. *Zdeněk Šumník*, c. d.

³⁷⁴ Vzpomínky Marie Matyskové (roz. Šumníkové) na Zdeňka Šumníka I., c. d.

³⁷⁵ MATYSKOVÁ, Anna. *Zdeněk Šumník*, c. d.

³⁷⁶ Tamtéž.

V 60. a 70. letech byl sbormistrem smíšeného pěveckého sboru Förster-Smetana. S tímto sborem je spojeno i jméno Zdeňka Trnky, o němž se píše v další z kapitol.³⁷⁷

Rozsah aktivit Z. Šumníka v kulturním životě byl však ještě širší. „Spolupracoval s úpickým divadelním ochotnickým souborem při uvádění tehdy velmi populárních operetních představení.“³⁷⁸

1.13.5 Dlouholetý úpický regenschori

Nedílnou součástí jeho života po celou dobu jeho úpického působení byla služba na kůru úpického kostela sv. Jakuba Staršího. Doprovázel zde na varhany bohoslužby a jako regenschori řídil chrámový sbor. Na jeho činnost na postu vedoucího kůru vzpomíná dcera Marie, provdaná Matysková, sídlící jako jediná z potomků doposud v Úpici: „Ráda vzpomínám na jeho působení, které se týkalo v podstatě celé naší rodiny. Zvláště zajímavá byla příprava na každoroční hudební produkci o Vánocích, která začínala už v říjnu, kdy taťka vymýšlel, které dílo by mohlo o Vánocích zaznít. Nápadů bylo hodně, ale vždy musel vycházet z možností, které amatérský sbor a orchestr mohl zvládnout.“³⁷⁹

O repertoáru na úpickém kůru dodává: „Nabízely se tzv. koledové mše, ale i např. mše od Františka Xavera Brixiho, významného českého skladatele 18. století, až po Českou mši vánoční Jana Jakuba Ryby. Tato tzv. Rybovka byla velice oblíbená a tudíž ji místní chrámový sbor nacvičil mnohokrát a vždycky byla provozována s velkou radostí a potěšením. Než se začalo zkoušet, taťka horlivě a velice pečlivě psal party pro všechny hlasy a nástroje. Pamatuji si, že měl krásný rukopis a z jím vytvořených not se dobře zpívalo. Zkoušet se začínalo nejprve jen se smíšeným sborem, zkoušek s orchestrem nebylo mnoho, vlastně jsme se sešli tak dvakrát před produkcí.“³⁸⁰ Samotný den produkce probíhal dle pamětnice z rodiny následovně: „Když nastal Štědrý večer a my jsme s celou širokou rodinou slavili příchod Ježíška, taťka už byl často myšlenkami jinde. Přemýšlel, jestli přijdou všichni zpěváci a hráči, jestli na poslední chvíli neonemocní někdo ze sólistů, zda nebude tolik sněhu, že se z okolních vesnic nebudou muzikanti jak dostat do kostela.

³⁷⁷ Redakce Krkonošského deníku. Kulturní cenu Trutnova obdržel hudební skladatel a pedagog Zdeněk Trnka. *Krkonošský deník*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/kulturni-cenu-trutnova-obdrzel-hudebni-skladatel-a-pedagog-zdenek-trnka-20140604.html

³⁷⁸ MATYSKOVÁ, Anna. *Zdeněk Šumník*, c. d.

³⁷⁹ Vzpomínka Marie Matyskové (roz. Šumníkové) na Zdeňka Šumníka II. (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

³⁸⁰ Tamtéž

Zkrátka, starostí bylo dost. Okolo 22 hodiny, kdy jsme všichni ještě byli plni dojmů z vánoční atmosféry a radovali se z dárků, tat'ka si dal pořádného 'turka' a vyrazil naší škodovkou 'svážet' z vedlejších vesnic muzikanty, kteří neměli možnost se do úpického kostela dostat. Nakonec jsme se všichni sešli v kostele a půlnoční mohla začít.“³⁸¹

Do vystoupení se zapojovali i Šumníkovi potomci: „My děti jsme také zpívaly ve sboru. A já si pamatuji na takové radostné mrazení v zádech, když všichni byli na svých místech, nástroje byly naladěny a tat'ka zvedl ruce, dal pokyn varhanici a zazněly první tóny slavné mše. Dodnes mám poslech Rybovy mše vánoční spojen s naší hudební produkcí v úpickém kostele a jsem vděčná za to, že díky tat'kovi jsme měli možnost podílet se na něčem smysluplném, na něčem, co přináší radost posluchačům i samotným aktérům a co je spojené se službou i s trochou toho odříkání. Považuji to za velký vklad do života a jsem přesvědčená, že nejen naše rodina, ale i ti, co si tu dávnou dobu pamatují, vzpomínají s vděčností.“³⁸²

1.13.6 Porevoluční působení – skauting a poutě do Říma

V dobách nově nabyté svobody po pádu totality se Z. Šumník začal angažovat jako vedoucí v nově obnoveném skautském hnutí. Ve zpravodaji města Úpice se k výročí jeho narození píše: „Po roce 1989 se Zdeněk Šumník začal věnovat volnočasové práci s mládeží a spoluzaložil úpický skautský oddíl. Na Dlouhých záhonech zřídil skautskou klubovnu pro pravidelná setkávání a v prázdninových měsících organizoval letní tábory nedaleko Řehačky na Jestřebích horách.“³⁸³

Po odchodu do penze nepřestával být aktivní ve veřejném životě. Kromě skautování využil též svých kontaktů s bývalými spolužáky z dob studií u salesiánů ve Fryštáku, kteří po roce 1948 emigrovali do ciziny, i svých znalostí italského jazyka, a nabídl své služby poutnímu domu Velehrad v Římě.³⁸⁴ Začal pořádat autobusové zájezdy do Říma, kde poutníky ubytovával právě v poutním domě Velehrad, který se nachází pár kroků od centra katolické církve – od vatikánského Svatopetrského náměstí. Ředitelem Velehradu byl tehdy jeden z jeho spolužáků. „Svých znalostí němčiny a francouzštiny využíval jako

³⁸¹ Tamtéž

³⁸² Tamtéž

³⁸³ MATYSKOVÁ, Anna. *Zdeněk Šumník*, c. d.

³⁸⁴ *Poutní dům Velehrad*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.velehrad.it/cs/>

vrátný – brigádník ve Velehradě. Tamtéž se podílel na překladu průvodce po Římě do češtiny.³⁸⁵

Cest do Itálie se týká i následující vzpomínka: „Ani tam nezapomněl na své Úpické. V termínech svého tamního pravidelného pobytu organizoval oblíbené autobusové poutě z Úpice do Říma. Uskutečnilo se jich celkem pět (mezi lety 1993–1997) a celkem se jich zúčastnilo více než 200 poutníků zejména z Úpice a okolí.“³⁸⁶

1.13.7 Skon

Zdeněk Šumník skonal brzy po svém návratu z „římského zájezdu“ 12. 5. 1997. „Zemřel na plicní chorobu, vyvolanou pobytem v komunistickém vězení, krátce po návratu z Říma.“³⁸⁷

I po své smrti je považován za „významného úpického občana“, který se během svého života v Úpici „zařadil mezi důležité postavy místního veřejného života“ a který byl znám svým „širokým působením“.³⁸⁸

1.13.8 Hudba v Šumníkově rodině

Svůj hudební talent rozvíjel v sobě, ale i ve svých dětech, které ho – společně s vnoučaty – co se věhlasu v hudebním životě v České republice dokonce přerostly.

Zdeňkův syn Petr (*1962) je dirigent a absolvent JAMU v Brně, kde býval žákem P. Vronského, J. Pinkase a L. Mátyla. „Od r. 1989 byl dirigentem a posléze sborníkem Moravského divadla v Olomouci, v r. 1995 nastoupil na místo šéfa opery Slezského divadla v Opavě. Za působení v Opavě (1995–2001) byl třikrát součástí inscenačního týmu, jehož operní inscenace získaly různé ceny Libušky na prestižním operním festivale v Praze – v r. 1997 Bohéma G. Pucciniho, v r. 1999 Oldřich a Boženka Ilji Hurníka a v r. 2001 Poulencovy Dialogy karmelitek. Jako dirigent navštívil většinu zemí Evropy a Thajsko, spolupracuje se symfonickými orchestry v Brně, Ostravě, Zlíně, Hradci Králové, Pardubicích atd. Od roku 2001 je dirigentem opery Moravského divadla v Olomouci a pedagogicky působí na Janáčkově konzervatoři v Ostravě.“³⁸⁹

³⁸⁵ Vzpomínky Marie Matyskové (roz. Šumníkové) na Zdeňka Šumníka I., c. d.

³⁸⁶ MATYSKOVÁ, Anna. *Zdeněk Šumník*, c. d.

³⁸⁷ Tamtéž

³⁸⁸ Tamtéž

³⁸⁹ Petr Šumník. Slezské divadlo Opava. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://www.divadlo-opava.cz/osoba/petr-sumnik/>

Vnučka Marie Šumníková (*1998) patří mezi nejúspěšnější absolventy Pražské konzervatoře a v současnosti dokončuje bakalářské studium na pražské Akademii múzických umění. Na portálu OperaPlus v rozhovoru odhaluje něco ze svých hudebních kořenů: „S hudbou jsem odmalička úzce spjata. Pocházím z hudební rodiny. Maminka je klavíristka, vystudovala Janáčkovu konzervatoř v Ostravě a poté Janáčkovu akademii múzických umění v Brně. V současné době učí na Základní umělecké škole v Olomouci. Dokonce mě od mých šesti do patnácti let učila. Tatínek je dirigent. Nejprve chodil na gymnázium, hudba u něj ale zvítězila, proto přešel na konzervatoř do Pardubic, kde studoval klavír. Pak se ale začal věnovat dirigování. V současné době je šéfdirigentem Moravského divadla v Olomouci a zároveň učí na Janáčkově konzervatoři v Ostravě. Mám dva starší bratry. Jeden vystudoval Janáčkovu konzervatoř v Ostravě (nejprve housle, později přešel na violu) a v současnosti je studentem Fakulty umění v Ostravě a zároveň hraje na violu v Janáčkově filharmonii Ostrava. Druhý bratr se trochu odlišuje od zbytku rodiny. Sice je výborný violoncellista, ale zároveň má velkou vášeň pro fyziku. Zatím sám neví, jaký obor u něj zvítězí...“³⁹⁰

Zdeňkův vnuk Marek Šumník (*1989) je členem ostravské Janáčkovy filharmonie a působí též jako sólista. Jeho bratr, nadějný violoncellista Adam Šumník (*1996) se nakonec vydal na vědeckou dráhu.

Ve vědě proslul i Zdeňkův syn prof. MUDr. Zdeněk Šumník, Ph.D. (*1970), který působí na 2. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je vedoucím diabetologického oddělení Pediatrické kliniky nemocnice v Praze-Motole. Mezi jeho výzkumné zájmy spadá dětský diabetes včetně neonatálního diabetu a kostní metabolismus u dětí.³⁹¹ Lékařkou je i Zdeňkova dcera Marie (*1960), a to v Hospici Anežky České, historicky prvním hospici v České republice. I jejich děti se – alespoň v neprofesionální sféře – věnovali hudbě.

³⁹⁰ *Seznamte se: Marie Šumníková*. Opera+. [online] 9. 9. 2016 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://operaplus.cz/seznamte-se-marie-sumnikova/>

³⁹¹ *doc. MUDr. Zdeněk Šumník, Ph.D.* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://vesmir.cz/cz/onas/autori/s/sumnik-zdenek.html>

Lékaři Pediatrické kliniky 2. LF UK a FN Motol. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.fnmotol.cz/kliniky-a-oddeleni/cast-pro-deti/pediatricka-klinika-uk-2-lf-a-fn-motol/lekari/>

1.14 ZDENĚK TRNKA

* 18. 7. 1925, Újezd nad Zbečnem

† 19. 2. 2019, Trutnov

Zdeněk Trnka, přítel Jaroslava Seiferta i Václava Talicha, východočeský skladatel, nositel kulturní ceny města Trutnova za rok 2014, byl skvělý pedagog (učil do svých 80 let), dirigent, skladatel, muzikant, zpěvák a intelektuál a organizátor hudebního života, který vychoval 41 ročníků studentů.

1.14.1 Žákem žáka Vítězslava Nováka

Zdeněk Trnka se narodil 18. 7. 1925 ve Středočeském kraji – v Újezdě u Zbečna (mezi Berounem a Rakovníkem). Na zřetelnou hudební cestu vkročil již během střední školy v Berouně. Při gymnáziu se učil hudební harmonii u Ferdinanda Vodičky, ředitele hudební školy, který byl mimo jiné žákem skladatele Vítězslava Nováka. Byl zde též součástí studentského kvarteta, s nímž často vystupoval. Mezi jeho tamní kolegy patřil mj. violista České filharmonie K. Fiedler nebo hráč na dechové nástroje Symfonického orchestru českého rozhlasu M Pospíšil.³⁹²

1.14.2 Konzervatoř - uzavřena nacisty, FF UK a pedagogická dráha

Do života Zdeňka Trnky vstoupily dějinné události. Když se v roce 1944 úspěšně dostal na Pražskou konzervatoř, byla posléze nacisty uzavřena, „koncertní činnost byla úředně omezována a existenční situace rodiny jej donutila upřednostnit fyzickou práci před hudbou.”³⁹³

Jeho nasměrování na dlouholetou dráhu uznávaného středoškolského pedagoga nastartovalo a formovalo studium na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Stal se uznávaným vyučujícím češtiny a hudební výchovy v Trutnově, Hostinném či Úpici. „Potřeba vzdělávat se v oblasti hudby Z. Trnku nikdy neopustila – během svých

³⁹² Zdeněk Trnka: *O autorovi*. Oficiální web o Zdeňku Trnkovi. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://www.zdenektrnka.cz/>

³⁹³ Tamtéž

univerzitních let navštěvoval kurzy kompozice u profesora Akademie múzických umění Františka Píchy a dále po celý život samostatně vzdělával a dodnes se zajímá o všechno, co k hudbě patří,” bylo o něm psáno ještě před jeho skolem na jemu a jeho dílu věnované webové stránce www.zdenektrnka.cz, která též uvádí: „Cenné zkušenosti čerpal i ze svých kontaktů s osobnostmi, které v hudebním světě získaly ceněné postavení jako skladatelé, pedagogové nebo virtuózní – např. Pavel Bořkovec, Alexandr Plocek, Alfréd Holeček, Václav Snítal nebo Jan Pěruška.”³⁹⁴

1.14.3 Nesouhlas se sovětskou okupací

Druhý totalitní režim zcela změnil životní dráhu Zdeňka Trnky. Během normalizace nesměl vyučovat, místo toho skončil u manuální profese ve strojírenském podniku. „Do školství se po uvolnění politických poměrů vrátil a působil zde až do svých 80 let. (...) Totalitní režim se Z. Trnkovi v době, kdy nesměl pracovat ve školství, ‚odměňoval‘ za intenzivní a dobrovolnou kulturně-hudební aktivitu častým mařením pokusů o veřejnou prezentaci jeho tvorby a zákazem uvádět na programech a plakátech jeho jméno.”³⁹⁵

Na dlouhou dobu přišel o mnoho věcí, které mu byly drahé. „Na devět let byl minulým režimem v době ‚normalizace‘ donucen školství opustit a byl zcela odstaven od veřejného života. Za totality se mu nikdy nepodařilo dostat svou hudbou na veřejnost, žádný z profesionálních interpretů nemohl ani nesměl provést jeho skladby. Nebyl členem OSA. Avšak přijat být nesměl, protože se jeho skladby nemohly hrát, údajně také proto, že nemá oficiální hudební vzdělání. A to, že se vzdělával sám, že si platil soukromé hodiny u uznávaných skladatelů, nemělo tehdy žádnou váhu.”³⁹⁶

Zdeňka Trnku jako vynikajícího pedagoga zmiňuje Michal Petira: „Trnkovo celkové více jak třicetileté kantorské působení na Gymnáziu Trutnov (bez důsledných normalizačních čistek mohlo být téměř padesátileté!) lemuje špalír několika set pokorných i zdravě sebevědomých absolventů (připravených pro pokračující studium i praktické životní výzvy), jejichž úspěšný rozlet spoluutvářel především jako erudovaný bohemista, znalec filozofie, nadšený vykladač dějin domácí i světové hudby a v neposlední řadě jako

³⁹⁴ Tamtéž

³⁹⁵ Tamtéž

³⁹⁶ *Zdeněk Trnka: Umělci*. Oficiální web o Zdeňku Trnkovi. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://zdenektrnka.cz/index.php/projekty/90-tiny/umelci>

člověk pevného charakteru, vyznavač ‚staronových‘ rytířských ctností, zásadový ctitel společenských demokratických hodnot bez ohledu na vnější diktát či rozmary a manýry doby a rozhodně daleko od pokušení okamžitého profitu. Jeho mistrovské vyvažování učitelské porce náročnosti, důslednosti, přísnosti spolu s laskavostí, nasloucháním a bezvýhradnou pomocí bližnímu z něho učinilo velmi vzácného, uznávaného, ba příkladného češtináře s mimořádnou autoritou odbornou i výchovně-vzdělávací. Jak vnitřně pravdivé je např. vzpomínkové vyjádření jedné gymnaziální kolegyně – češtinářky (jeho někdejší studentky): *„...neúnavný oponent, diskutér, utloukající zdatné protivníky svým logickým a češtinářsky vyšperkovaným projevem, řečnický vzor, výborný rádce a učitel kantorských začátečníků...‘* (in *Vzpomínky absolventů a pedagogů, ALMANACH 1920–1995*, vydalo Gymnázium v Trutnově ke svému 75. výročí /právě pod Trnkovým předsedáním redakční radě/ v roce 1995, s. 111).³⁹⁷

1.14.4 Hudební interpretační a propagátorské aktivity

Jeho stopa v kulturním životě na Úpícku byla významná. Ve městě založil a dlouhou dobu řídil smyčcové kvarteto a společně se sbormistrem Z. Šumníkem, o němž je jedna z dalších kapitol, po tři desetiletí vedl tamní smíšený pěvecký sbor Foerster-Smetana (o spolupráci s tímto souborem je možné dočíst se i v kapitole o Hermanovi).

V úpíckém sboru vystupoval též jako sólista a nacvičil s ním mj. sbory z oper, jako je *Rusalka* či *Dvě vdovy*, které byly prováděny se sólisty Národního divadla. Výčet dalších aktivit je úctyhodný: „Dirigoval a dramaturgicky vedl komorní orchestry v Trutnově a v Hostinném. Pracoval se studentskými hudebními soubory na školách, na kterých učil. Řídil sbor kostela sv. Jakuba Většího v Úpici, později se ujal vedení sboru Československého husitského kostela v Úpici. Řadu let moderátorsky uváděl koncerty Klub přátel vážné hudby v Trutnově. Pro různé instituce a společenské organizace uskutečňoval přednášky spojené s reprodukcí hudebních děl a jejich výkladem. Osvětovou a dirigentskou činnost (přednášky pro univerzitu 3. věku, řízení sboru) prováděl až do svých 88 let.“³⁹⁸

Jako „vpravdě Čapkova člověka v jeho rodném kraji“ Trnku vidí Michal Perira, který oceňuje jeho osvětovou a přednáškovou činnost pro širší veřejnost „především v oblasti dějin literatury a hudby. Stovky přednášek, komentovaných exkurzí, besed a dalších

³⁹⁷ PETIRA, Michal. *Zdeněk Trnka – učitel, skladatel i interpret (hudby, literatury a demokracie)*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.zijutu.cz/obsah/blog/zdenek-trnka-ucitel-skladatel-i-interpret-jaroslav-dvorsky/>

³⁹⁸ Zdeněk Trnka: O autorovi, c. d.

prezentací měly své pokračování donedávna, zvláště Trnkův cyklus přednášek pro „Akademii třetího věku“ pravidelně doplňoval programovou kulturní nabídku města Trutnova.”³⁹⁹

O kulturním činiteli v kraji Bratří Čapků, kteří v Úpici trávili dětství, čteme: „Tradičními se potom stala Trnkova emotivní vystoupení na nejrůznějších čapkovských pořadech a pódiiích (včetně jednotlivých ročníků Studáneckých Čapkian). Sdílení životních hodnot a postojů bratří Čapků a jejich zasvěcený výklad i obrana stanuly jako průvodní stálíce jeho literárně-historické a společenské osvěty. Zvláště přednášky a semináře na téma Karlových i Josefových pohádek, okořeněné živými dramatizovanými výstupy studentů trutnovského gymnázia, na sebe oprávněně strhávaly pozornost jako na živoucí laboratoř naší mateřštiny, jako na klíč k regionálnímu místopisu, k nářečí, tradicím a vůbec ke „génii loci“ rodného kraje. Důraz na konkrétní místní a sociální původ i ukotvení pohádkových hrdinů, specifika jejich chování a vyjadřování – to vše „servírované“ jako u Čapků (přes důmyslnou kompozici a Trnkův vynalézavý vyprávěcí styl) s příznačnou čapkovskou prostotou, životní pravdou a moudrostí – povýšily podobná Trnkova výuková i osvětová vystoupení na nezapomenutelnou neformální reklamu tvorby jedinečné umělecké bratrské dvojice, ale stejně tak na vyváženou lekci z obrany demokracie, regionální i národní hrdosti, zdravého patriotismu a vlastenectví.”⁴⁰⁰

1.14.5 Přátelství s Václavem Talichem a básníkem Jaroslavem Seifertem

Během gymnaziálních let „berounské prostředí mělo na rozvoj uměleckých schopností jeho osobnosti důležitý vliv i tím, že se zde seznámil s tehdy již slavným českým dirigentem Václavem Talichem a že zde navázal přátelství s básníkem Jaroslavem Seifertem (první český nositel Nobelovy ceny za literaturu).”⁴⁰¹ I díky těmto přátelstvím byly poslechové akce pořádané Trnkou „vždy velmi autentickou, jedinečnou a nenahraditelnou osobní a osobitou projekcí”.⁴⁰²

Kromě těchto čelných reprezentantů české meziválečné kultury – zmiňovaného nobelisty i šéfdirigenta České filharmonie – se setkal i s dalšími významnými osobnostmi. „Rady a doporučení ze směru Trnkovy vlastní erudice literární a literárně-kritické si svého

³⁹⁹ PETIRA, Michal. *Zdeněk Trnka – učitel, skladatel i interpret (hudby, literatury a demokracie)*, c. d.

⁴⁰⁰ Tamtéž

⁴⁰¹ *Zdeněk Trnka: O autorovi*, c. d.

⁴⁰² PETIRA, Michal. *Zdeněk Trnka – učitel, skladatel i interpret (hudby, literatury a demokracie)*, c. d.

času rádi vyslechli dnes uznávaní čeští autoři – např. prozaik Petr Prouza (Trnkův někdejší žák) i na Trutnovsku svým druhým domovem básník, dramatik a pozdější prezident Václav Havel.”⁴⁰³

1.14.6 Úpický skladatel - od písní k operám

Zdeněk Trnka se věnoval i skladatelské činnosti. Během šesti desetiletí se jeho tvorba proměňovala formálně i stylově. Zkraje komponoval skladby spíše pro sólové nástroje či vokální díla: písňová a sborová. Později produkoval i hudbu pro dechové i smyčcové nástroje či drobná orchestrální uskupení.

Mezi jeho díly nalezneme i písně pro sbory mužské, ženské i smíšené. Nejkomplexnější jsou pak jeho opery, které jsou pokládány za vrchol jeho skladatelského úsilí. „Tvorba vokálního charakteru má u Z. Trnky zvláštní význam. Souvisí to s jeho letitou sbormistrovskou a pěveckou praxí a zároveň s jeho citem pro melodii a rytmus jazyka. Láska k poezii jej přivedla ke zhudebňování mnohých textů českých básníků (Seiferta, Nerudy, Vrchlického, Kainara, Skácela), ke zhudebňování biblických textů a k úpravám lidových písní. Libreta jeho operních děl jsou výsledkem vlastního zpracování literárních předloh (dle Shakespeara, Calderona a Nezvala).”⁴⁰⁴

1.14.7 Díla uváděna v regionu i v zahraničí

Tvorba Zdeňka Trnky zněla většinou sály východních Čech, a to na koncertech pěveckých, komorních, v prostředí kostelů (kupř. o Vánocích či Velikonocích) i při mnoha dalších příležitostech kulturně-společenského charakteru.

Skladby prováděla jak amatérská tělesa, tak i renomovaní profesionálové, jako je Stamicovo kvarteto, sopranistka Gabriela Jelínková-Podnecká či klavíristka V. Bauerová).

Hudební tvorba Zdeňka Trnky pronikla i za české (resp. československé) hranice. Lublaňský rozhlas uváděl Trnkův dechový kvintet, polští filharmonici v Kamenné Goře jeho smyčcový kvartet, v kulturním centru Itálie – ve Florencii – znělo jeho dílo při koncertě Chrámového sboru z Jemnice.

V zámoří byla díky recitálům Adama Piotra Zukiewicze uváděna Trnkova klavírní sonáta, a to v kanadském Torontu či v Hong Kongu. „Hudební dílo Zdeňka Trnky získalo

⁴⁰³ Tamtéž

⁴⁰⁴ *Hudební skladatel Zdeněk Trnka*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://zdenektrnka1.wixsite.com/koncert/zivotopis>

veřejnou publicitu i díky tomu, že jeho opera Atlantida je spolu s dalšími jeho orchestrálními a písňovými opusy zařazena do knihovny fakulty kompozice na Tokyo College of Music v Japonsku a že projekt koncertu s názvem Písň Zdeňka Trnky & Verše Jaroslava Seiferta úspěšně provedeného 25. září 2013 v Trutnově byl v říjnu 2012 představen na One Young World konferenci v Pittsburgu v USA.”⁴⁰⁵

1.14.8 Dva významné projekty na sklonku autorova života

Zajímavými projekty byl koncert „Písň Zdeňka Trnky a verše Jaroslava Seiferta“ v trutnovském kulturním sále zvaném UFFO, na který z Prahy přicestoval i Kühnův sbor, nebo také „Jubilejní koncert k 90. narozeninám Zdeňka Trnky“, při kterém se představila i Pardubická filharmonie.

Jubilejní koncert k 90. narozeninám Zdeňka Trnky se odehrál 27. 11. 2015 a „byl další úspěšnou etapou dlouhodobého projektu ‚Hudba Zdeňka Trnky‘. Partnerem pořadatele byla OSA. Komorní hudbu především z ranějšího období autorovy hudby hrála Komorní filharmonie Pardubice pod taktovkou mladého dirigenta Marka Štilce. Jako host provedl na koncertě Trnkovu klavírní sonátu vynikající klavírista a pedagog působící v Coloradu na University of Northern Colorado Adam Piotr Zukiewicz. Dalším milým hostem byl Vojtěch Jouza, hobojsista České filharmonie. Dopolední zkouška byla otevřena pro školy od 11:00 hodin, večerní koncert pro veřejnost. Koncert byl již 4. premiérovým koncertem představující krásnou a rozsáhlou hudbu Zdeňka Trnky. (...) Jsme pyšní na svého skladatele a svou hojnou účastí na koncertě jsme mu popřáli hodně zdraví. Celkový dojem z koncertu výstižně popisuje jedna z účastnic: „Ještě jsem stále plná nadšení z pátečního koncertu, upřímně, tohle jsem nečekala, myslím tu krásu hudby, i když o odborných kvalitách skladatele jsem nikdy nepochybovala. Bylo úžasné, jak nejen přídavek (Kanonýrské rondo) celý orchestr s dirigentem prožívali, jak bylo vidět, že to je i jejich srdeční záležitost.“⁴⁰⁶

Dva koncerty Písň Zdeňka Trnky & Verše Jaroslava Seiferta proběhly ve středu 25. září 2013: dopoledne pro školy, odpoledne pro veřejnost. Jednalo se o symbolické výročí dvoustých narozenin autorů, kteří byli zároveň přáteli (Jaroslav Seifert by oslavil své 112. narozeniny, Zdeněk Trnka pak osmaosmdesáté. „Kulturní veřejnost poprvé

⁴⁰⁵ Zdeněk Trnka: *O autorovi*, c. d.

⁴⁰⁶ Zdeněk Trnka: *Projekt 90. narozeniny*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://zdenektrnka.cz/index.php/projekty/90-tiny>

slyšela komplet písní Zdeňka Trnky na verše Jaroslava Seiferta v podání ženské části Kühnova smíšeného sboru pod dirigováním Vojtěcha Jouzy a v interpretaci známé operní pěvkyně Gabriely Jelínkové za klavírního doprovodu Věry Bauerové. Veršům propůjčil svůj hlas Jaroslav Dvorský. Koncerty byly provázeny ilustracemi studentek Gabriely Venhauerové a Sáry Gerychové. Písň, recitace Seifertových veršů a jejich obrazové ztvárnění umocnily umělecký prožitek takto znásobené prezentace díla.”⁴⁰⁷

Do projektu „Koncerty – Zdeněk Trnka v zahraničí” patří některá dříve zmiňovaná představení v cizině. Jedná se i o mezinárodní propagaci jeho díla. „Některé skladby Zdeňka Trnky jsou nyní v Tokyo College of Music v Japonsku, v Musical Arts program at the University of Toronto Faculty of Music a v King’s College School in Wimbledon in London v oddělení hudby.” (projekty) Příznivci pedagoga a skladatele měli též ambice vydat v rámci projektu „Kniha „Písň Zdeňka Trnky a Jaroslava Seiferta” s životními příběhy hudebního skladatele Zdeňka Trnky, vzpomínkami na Jaroslava Seiferta. „Bude dokladem toho, že i generace Mistrů může mít přátelský vztah ke generaci mladých lidí, tak jako to bylo i v přátelství Mistra Jaroslava Seiferta a o 24 let mladšího – tehdy ještě studenta – profesora Zdeňka Trnky. Budou zde i verše Jaroslava Seiferta a jejich výklad či rozbor tak, jak je Zdeněk Trnka, co by profesor studentům prezentoval. Knihu doplníme partiturami písní. Autorská spolupráce Karin Venhauer, Zdeněk Trnka a ilustrátorka Gabriela Venhauer. Paměti a autorská korektura Zdeňka Trnky, spolupráce Jana Ptáčnicková. Na tento projekt se snažíme též najít finanční prostředky, sponzory, partnery,”⁴⁰⁸ stojí na oficiálním webu o autorovi.

1.14.9 Seznam děl

Z oblasti duchovní tvorby Zdeněk Trnka zkomponoval modlitbu Ave Maria (zpěv sólo s doprovodem klavíru či varhan), vánoční mši pro sbor a malý orchestr s názvem „Nesem vám noviny“, biblickou píseň Nevzdaluj se (pro sólo s doprovodem klavíru, nebo varhan), dále Pietu (Evangelium sv. Matouše pro smíšený sbor), Písničku na konec bohoslužby (pro smíšený sbor), Vánoční zpěv (biblický text pro sóla, smíšený sbor, 2 trubky, 2 pozouny, varhany a smyčcový kvartet), Victimae paschali laudes (pro sólo a smíšený sbor).

⁴⁰⁷ *Zdeněk Trnka: Projekty.* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://zdenektrnka.cz/index.php/projekty/90-tiny>

⁴⁰⁸ Tamtéž.

Pro klavír složil sonátu Červnová nokturna, pro malé klavíristy Chopinovskou melodii, dále Instruktivní skladby pro klavír (čtyřruční), Písničku, Léto (scherzo pro klavír na čtyři ruce), O bílém obláčku (písnička pro klavír).

Jeho orchestrální tvorba je zastoupena díly: Scherzo, Český sen (kantáta pro sóla a smíšený sbor na text Josefa Kainara) a Preludium a fuga.

Poměrně rozsáhlá je jeho komorní hudba. Je autorem děl, jako 6 smyčcových kvartetů, Dřeváčky (žert pro tři flétny), Jak přišlo jaro (malá romance pro tři flétny), Hudba pro radost (pro 1. a 2. housle, violu, violoncello a kontrabas), Kanonýrské rondo (žert pro malý orchestr), Mateník (pro dvě flétny a fagot), Partita in C (pro 8 žesťů), Příběh letní noci (suite pro dechový kvintet) a Verdiiovská árie (pro smyčce)

Jeho sbory bez doprovodu jsou kupř. Cvrček (píseň na text Josefa Kainara pro smíšený sbor), Do země se skrývá, Dřeváčky, Červená růžičko, Halekačka, Můj mjilyj po vsi de, Na stráni, Oj za hájem, Pásla ovečky, Ptáčí kapela, Tichá voda, Velebný pane, Vyjdu si já na vršíček, Vzkázala mjilenka (vše úpravy lidových písní a textů pro smíšené, ženské i mužské sbory). Dalšími sborovými počiny jsou: Říkadla, Cyklus písní V Létě (s doprovodem klavíru), Zelení hájové, Znam já jeden krásný zámek (úpravy lidových písní a textů pro dětský sbor), Gaudeamus igitur a In silvis (studentské písně), Nokturno (píseň na vlastní text se sólem a ženským sborem s doprovodem klavíru), O čistém srdci básníkově (cyklus ženských sborů na texty Jaroslava Seiferta), Píseň o rodné zemi (píseň pro smíšený sbor na texty Jaroslava Seiferta), Po modrém blankytu (píseň pro mužský sbor na text K. H. Máchy).

Operní tvorba je zastoupena třemi tituly: Atlantida (libreto vlastní podle hry Vítězslava Nezvala „Dnes ještě zapadá slunce nad Atlantidou“), Večer tříkrálový (libreto vlastní podle komedie *W. Shakespeara*), Dáma skřítek (libreto vlastní podle *Calderonovy komedie*).

Zdeněk Trnka má na kontě i jeden muzikál, a to dílo nazvané Dáma skřítek (libreto vlastní podle *Calderonovy komedie*).

Dílo spravuje Ing. Jana Ptáčnicková a některé ukázky je možné najít na webu, který se věnuje postavě mistra.⁴⁰⁹

⁴⁰⁹ Zdeněk Trnka: *Ukázka tvorby*. Oficiální web o Zdeňku Trnkovi. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://zdenektrnka.cz/index.php/ukazka-tvorby>

1.14.10 Ocenění za celoživotní přínos

Kromě zmiňovaných projektů, jako byl výroční koncert k 90. narozeninám, lokální média reflektovala i událost, kdy ve svých osmaosmdesáti letech Zdeněk Trnka obdržel Kulturní cenu Trutnova za celoživotní přínos. Krkonošský deník o něm hovoří jako o vychovávali a vzdělavateli mnoha generací, interpretovi, organizátorovi hudebních aktivit a skladateli. „Jeho vášeň k hudbě jej drží po celý život. Jmenujme například založení smyčcového kvarteta v Úpici, vedení smíšeného pěveckého sboru Foerster-Smetana, dirigoval a vedl komorní orchestry v Trutnově a v Hostinném, řídil sbor kostela sv. Jakuba Většího v Úpici i sbor Československého husitského kostela tamtéž. Řadu let uváděl koncerty vážné hudby v Trutnově a uskutečňoval přednášky s hudební tematikou. „Obrovský přínos vidíme i ve skladatelské činnosti. Trnkova díla se hrají nejen v Trutnově, ale i za hranicemi České republiky. V došlých návrzích nám píše například operní pěvkyně Gabriela Jelínková, která potvrzuje, že Trnkovy skladby již několikrát uvedla na koncertech a pokaždé se setkaly s obrovským úspěchem," uvedl starosta Trutnova Ivan Adamec a dodal, že zdaleka nebyla jediná: „V přílohách došlých návrhů byla i vyjádření sólo violisty a člena Stamicova kvarteta Jana Pěrušky, ředitele ZUŠ Hronov Josefa Vlacha, odborného pracovníka Kabinetu hudební historie etnologického ústavu AVČR Jana Pirnera, a mnoha dalších."⁴¹⁰

1.14.11 Skon Zdeňka Trnky

Trnkův odchod na věčnost byl dáván do souvislosti s nedávným skolem další výrazné figury Trutnovska, dlouholetého kronikáře a historika Antonína Justa. Byl prezentován jako „renesanční osobnost" a „neúnavný propagátor muziky", který uváděl koncerty a pořádal přednášky s hudební tematikou. "Zdeněk Trnka byl středoškolský učitel českého jazyka a hudební výchovy, sám pilný hudební skladatel, humanista a demokrat, velký ctitel a propagátor díla Karla Čapka, člověk osobní hrdinské antipatie vůči jakémukoliv projevu totality, a naopak vrozené empatie k člověku a člověku, vždy připravený k obyčejnému sousedskému rozhovoru, poklábosení se studentem i vášnivé náročné diskuzi na téma literatury, hudby i mystéria života v zaplněné třídě či přednáškovém sále... I proto mezi jeho blízké přátele patřili mnozí jeho bývalí žáci a

⁴¹⁰ VS. Kulturní cenu Trutnova obdržel hudební skladatel a pedagog Zdeněk Trnka. *Krkonošský deník*. [online] 4. 6. 2014 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: Dostupné z: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/kulturni-cenu-trutnova-obdrzel-hudebni-skladatel-a-pedagog-zdenek-trnka-20140604.html

studenti, ale i čeští národní umělci, jako například Václav Talich nebo Jaroslav Seifert. Mezi Zdeňkovy blízké a teď smutně pozůstalé se dovoluji počítat též. Spolupracovali jsme jako učitelé českého jazyka a estetických výchov na trutnovském gymnáziu, připravovali almanach k jeho pětasedmdesátinám, pořádali společná kulturní vystoupení našich žáků i Zdeňkovy a moje autorské prezentace. Zvláště v období Zdeňkova šťastného soužití s paní Milenou Koubkovou (shodou náhod naše rodinná příbuzná) se ještě více sblížily celé naše rodiny a se vzácným kolegou mne pak spojila spousta dalších neopakovatelných lidských i uměleckých zážitků..."⁴¹¹

O vskutku naplněném životě svědčí následující hold veřejnému činiteli Trnkovi: „Výkonnostní tabulku jednoho lidského života doslova strhal a přeskočil trutnovský pedagog a hudební skladatel Zdeněk Trnka, vpravdě (novo)renesanční člověk a humanista. O letních prázdninách 2020 by býval oslavil neuvěřitelných pětadevadesát! Smutná zpráva z loňského předjaří (19. 2.) však námi očekávaný životní scénář přepsala... Místy jeho života, studia i tvorby se postupně staly Beroun, Praha, Suchovršice, Trutnov, znovu Suchovršice a Svoboda nad Úpou. Právě skrze jeho Suchovršice, těsně pod Trnkových domkem na pravém břehu řeky Úpy, splavují Krkonoše jedno ze svých důvěrných pramenných poselství k jaroměřskému Labi a po něm dál až do moře světa...“⁴¹² zahajuje jeho nekrolog Michal Petira. Ten na závěr zmiňuje: „Pana Trnku jsem měl tu čest poznat jakožto zdravotnický pracovník v domově pro seniory, kde prožil svůj poslední rok a čtvrt. I přesto, že si uvědomoval své chřadnutí, byly chvíle, kdy si dokázal zachovat humor a noblesu. Dožil se úchvatného věku a jsem rád, že jsem mohl poznat člověka jeho formátu a doteď na něj rád a s úsměvem vzpomínám.“⁴¹³

⁴¹¹ MUDROVÁ, Jana. Zemřel pedagog a hudební skladatel Zdeněk Trnka. *Krkonošský deník*, [online] 21. 2. 2019 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/zemrel-pedagog-a-hudebni-skladatel-zdenek-trnka-20190221.html

⁴¹² PETIRA, Michal. *Zdeněk Trnka – učitel, skladatel i interpret (hudby, literatury a demokracie)*, c. d.

⁴¹³ Tamtéž

ZÁVĚR

Po detailním prozkoumání životních detailů a reflexí pamětníků vyvstává markantně fakt, že velká část ze zpracovávaných osobností zažila v době svého působení různou formu útlaku komunistického režimu, ať již to bylo uvěznění (Miroslav Kozlovský, Antonín Mach, Zdeněk Šumník), tak působení v PTP (Jaroslav Brož, Miroslav Kozlovský), vyhození ze zaměstnání z politických důvodů či nemožnost lepšího profesního uplatnění, na které měli daní schopnosti i odbornou kvalifikaci (Michael Čakrt, Miroslav Kafka, Karel Müller, Zdeněk Trnka aj.), zamezování účasti ve veřejném životě apod. Roli hraje i fakt, že se jednalo často o osoby s orientací prodemokratickou, katolickou, členy Orla, lidové strany a jiných perzekvovaných skupin. Vyvstávají otázky, nakolik by osobnosti formátu Michaela Čakrta mohly rozvinout svůj talent a kreativitu – třeba i ve větších městech, kdyby nebyly sešněrovány tehdejší režimem (na druhou stranu však, nakolik by se neuchýlili – přes nemožnost např. profesní realizace – k nezištné práci pro lokální komunitu).

Některé ze zahrnutých osobností mají své pokračovatele, kteří střeží jejich odkaz a snaží se je popularizovat (např. Michael Čakrt nebo Zdeněk Trnka mají dobře zpracované weby a jejich pokračovatelé např. pořádají kampaně na HitHitu, které mají za cíl jejich odkaz zachovávat). Zajímavé je, že své vlastní heslo na Wikipedii měl v době psaní práce Miroslav Císař (v nizozemštině) a Michael Čakrt (v češtině a němčině), což může také sloužit k většímu povědomí o nich.

Je dobré, že o některých zesnulých osobnostech, svých předcích, píší jejich vnuci a vznikají tak četnější i rozsáhlejší texty – publikované, ale i dosud nepublikované (např. Marie Štěpánová o Miroslavu Kafkovi, Stanislav Hájek o Aleši Hájkovi – stejně tak i jeho strýc Tomáš Hájek, František Tuček, který připravuje ke stému výročí narození publikaci o Františku Kriegelovi).

Práce mohla v prvotních plánech – ještě před vytyčením tezí – obsáhnout region širší, zahrnující i větší část Náchodska (společně s Hronovem, Náchodem, Novým Městem nad Metují a podobně), avšak z kapacitních důvodů by to nebylo možné zrealizovat. Otevírají se tu tedy možnosti zpracování osobností dalších, kterými byli např. Dušan Vrchoslav, působící v Hronově a Novém Městě nad Metují, Augustin Ptáček a jeho následovník Vlastimil Čejp, hybatelé pěveckých sborů v Náchodě a další.

Do práce v prapůvodním plánu mohly být přidány i osobnosti, které se v regionu narodily, avšak uspěly celostátně: kupříkladu Viktor Kalabis (1923–2006) z Červeného Kostelce, Jaroslav Celba (1924–2013) z Kramolny či Miroslav Raichl (1930–1998) z Náchoda, autoři do daného období rovněž spadající. Byli by tedy protiváhou zařazeným autorům, kteří se sice v regionu nenarodili ani nezemřeli, ale část jejich díla při jejich působení v kraji pod Jestřebími horami na místě i vznikla (viz Miroslav Císař nebo Miroslav Kozlovský).

Práce přináší mnoho svědectví pamětníků, které mají unikátní hodnotu – vzpomínky společně s lidmi nevyhnutelně odcházejí, paměť je také selektivní. Pokládáme tedy za důležité a zajímavé, vytvořit mozaiku z různých úhlů pohledu řady ještě žijících osob, které byly vybranými umělci přímo ovlivňovány a přišly s nimi do styku jak na bázi osobní (příbuzenské, přátelské), tak profesní či zájmové.

Uvědomujeme si, že k výpovědím je třeba přistupovat s odstupem, nadhledem (ne všechny detaily si člověk vždy pamatuje stoprocentně, navíc na zesnulé osobnosti se vzpomíná někdy pouze „v dobrém“ a stinné stránky se neventilují, neakcentují).

Mnohé z osobností formovaly další generace, které se dnes pohybují v hudebním světě jako profesionálové i kvalitní amatéři a pokračují v odkazu svých učitelů, dirigentů, otců či dědů. V rodinách většiny ze jmenovaných nalezneme mezi potomky mnoho výborných muzikantů – ať již na velkých scénách, tak i v regionu (dcera Michaela Čakrta, syn a vnuci Z. Šumníka, dcera Karla Müllera, vnuci Antonína Hermana, vnoučata Miroslava Kafky, potomci Aleše Hájka, Jaroslava Brože i Antonína Macha a další).

Celoživotní úsilí těchto osobností pomohlo zachovat hudební tradici v mnoha spolecích i na mnoha kůrech – a to v době, která kupříkladu církevní hudbě příliš nepřála. I díky nim mohou generace hudebníků na Náchodsku a Trutnovsku, ke které jako autorka textu rovněž patřím, navazovat na bohatou kulturní tradici a dále ji rozvíjet.

ZDROJE

Vzpomínky:

- Vzpomínky Anděly Králové na Michaela Čárta (dokument zaslaný emailem, listopad 2019)
- Vzpomínky Anny Kábrtové na Antonína Macha (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Anny Kábrtové na Jaroslava Brože (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Anny Kábrtové na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Antonína Nývltů na Antonína Hermana (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky Antonína Nývltů na Antonína Macha (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky Antonína Nývltů na Františka Kriegela (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky Antonína Nývltů na Jaroslava Brože (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky Antonína Nývltů na Josefa Matysku (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky Antonína Nývltů na Miroslava Kafku (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky Evy Vítové (roz. Kafkové) na Antonína Macha (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Evy Vítové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Františka Tučka na Františka Kriegela (přepis telefonické komunikace, duben 2021)
- Vzpomínky Jany Machové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Jaroslava Klubíčka na Miroslava Císaře (email, duben 2021)

- Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Antonína Hermana (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Františka Kriegela (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Jaroslavy Kollertové na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Jiřího Kábrta na Antonína Hermana (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Jiřího Kafky na Františka Kriegela (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Jiřího Kafky na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Josefa Hejny na Antonína Macha (dokument zaslaný emailem, březen 2021).
- Vzpomínky Josefa Hejny na Miroslava Císaře (dokument zaslaný emailem, duben 2021)
- Vzpomínky Lidmily Hanušové (roz. Machové) na Antonína Macha (rukopis, duben 2021)
- Vzpomínky Lidmily Urbanové (roz. Hanušové) na Antonína Macha (email, březen 2021)
- Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Antonína Macha (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Františka Kriegela (dokument zaslaný emailem, duben 2021)
- Vzpomínky Ludmily Štěpánové (roz. Kafkové) na Miroslava Kafku (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky manželů Kábrtových na Antonína Hermana. (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky manželů Kábrtových na Antonína Macha. (rukopis, březen 2021)

- Vzpomínky manželů Kábrtových na Jaroslava Brože (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky manželů Kábrtových na Miroslava Kafku (rukopis, březen 2021)
- Vzpomínky Marie Matyskové (roz. Šumníkové) na Zdeňka Šumníka I. (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Marie Matyskové (roz. Šumníkové) na Zdeňka Šumníka II. (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Marty Koliskové (roz. Mišoňové) na Miroslava Kozlovského (komunikace přes internet, duben 2021)
- Vzpomínky Pavla Kafky na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Pavla Staňka na Antonína Macha (přepis telefonické komunikace, březen 2021).
- Vzpomínky Pavla Staňka na Miroslava Kafku (přepis telefonické komunikace, březen 2021)
- Vzpomínky Štěpána Macha na Miroslava Kafku (email, březen 2021)
- Vzpomínky Věry Fialové na Antonína Hermana (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Věry Fialové na Františka Kriegela (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Věry Fialové na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Věry Hoškové na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Zdeňka Tluchoře na Miroslava Císaře (rukopis, duben 2021)
- Vzpomínky Zdislavy Tučkové na Jaroslava Brože (dokument zaslaný emailem, březen 2021)
- Vzpomínky Zdislavy Tučkové na Josefa Matysku (dokument zaslaný emailem, březen 2021)

Rozhovory:

- Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Evou Šidlákovou, Trutnov, 2017 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)
- Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Janem Machem, Červený Kostelec, 2018 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)
- Rozhovor Marie a Václavy Štěpánových s Karlem Müllerem, Malé Svatoňovice, 2017 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)
- Rozhovor Marie Štěpánové s Marií Kábrtovou (roz. Kafkovou), Havlovice, 2011 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)
- Rozhovory Marie Štěpánové s Miloslavou Kafkovou, Malé Svatoňovice, 2016 (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)

Archivní materiály:

- *Dopis Zpěváckého spolku „Záboj“ v Červeném Kostelci*, 1957 (soukromý archiv Aleše Hájka)
- *Hodnocení pracovníka*. Personální složka Aleše Hájka, Hradec Králové, 1972.
- KAFKA, Miroslav. *Jak jsme v r. 1945 vítali Rudou armádu*. Strojopis, 7. 5. 1975 (soukromý archiv rodiny Kafkovy).
- *Nová jména na koncertě JAMU*. Deníček novinových výstřižků (soukromý archiv Aleše Hájka)
- *Odpověď Dr. Marie Rysplerové z Československé televize*. 1969 (soukromý archiv Aleše Hájka)
- *Plakát koncertu Jiřího Kotala v Japonsku*. 2019 (Soukromý archiv Stanislava Hájka)
- *Poděkování správy muzea Boženy Němcové v České Skalici*, 1978 (soukromý archiv Aleše Hájka)
- ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Almanach ke stoletému výročí narození Miroslava Kafky*. 2. 11. 2013 (soukromý archiv Marie Štěpánové)

- ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Měla jsem svatý týden, když vezli zastřelené pomocníky parašutistů. Rozhovor s Miloslavou Kafkovou*. Strojopis, 2013 (soukromý archiv Marie Štěpánové)
- ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Miroslav Kafka, odbojář, vlastenec, hudebník a pedagog*. Strojopis, 2013 (soukromý archiv Marie Štěpánové)
- ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Pozvánka na Všekafkovský slet po dušičkové zádušní mši k výročí 100 let od narození Miroslava Kafky*. Plakát, 2013 (soukromý archiv Marie Štěpánové)
- *Zápisník Miloslavy Kafkové*. Rkp. (soukromý archiv rodiny Kafků)
- *Žádost Antonína Dvořáka do Supraphonu*, 1984 (soukromý archiv Aleše Hájka)
- *Životopis Františka Kriegela*, rkp. (soukromý archiv Františka Tučka)

Závěrečné práce:

- HÁJEK, Stanislav. *Hudební skladatel Aleš Hájek se zaměřením na klarinetovou tvorbu*. Absolventská práce. Konzervatoř Pardubice. 2017.
- KADA, Jan. *Hudba sportovní jednoty Orel a její kořeny*. Olomouc, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Pedagogická fakulta. 2018.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Ferdinand Kafka (1841-1926). Dobová osvětově-vzdělávací činnost v regionu*. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze. Pedagogická fakulta.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. *Naše menšiny (později Naše hranice), meziválečný časopis podporující českou menšinu v národnostně smíšených oblastech severovýchodních Čech*. Praha, 2015. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Václava. *Skladatelé mého kraje*. Středoškolská odborná činnost, Jiráskovo gymnázium Náchod, 2013, s. 18.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Václava. *Život, dílo a přínos PaedDr. Stanislava Šidláka*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Tištěné zdroje:

- CÍSAŘ, Miroslav. Hudební skladatel Karel Koleta (1887-1948). *Rodným krajem: Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a Bratří Čapků*, 1999, č. 18, s. 34-36.
- DRAHOŇOVSKÝ, František – PINKAVA, Josef. *Umění a jeho tvůrci: Červený Kostelec 1800 -2000*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009.
- DRAHOŇOVSKÝ, František. Co dělám, dělám rád (Josef Matyska). *Rodným krajem: Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a Bratří Čapků*, 2002, č. 24, s. 36 - 37
- DULÍČEK Lukáš, HUTLA Jan, RUFFER Roman, *Dějiny gymnázia J. K. Tyla v období totality očima pamětníků*, Gymnázium J. K. Tyla, Hradec Králové, 2008, s. 356.
- HÁJEK, Tomáš, *Aleš Hájek - život a dílo hudebního skladatele*, Červený Kostelec, 2003.
- KAFKA, Jan. Pedagog, ochotník a hudebník Miroslav Kafka. *Rodným krajem: Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a Bratří Čapků*, 2013, č. 47, s. 50-52
- DRAHOŇOVSKÝ, František. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. Červený Kostelec: Foto-grafika, 2011.
- KOZLOVSKÝ, Miroslav. *Orelský zpěvník*. Brno: Kulturněvýchovná rada Orla, 1995. Díl první.
- KOZLOVSKÝ, Miroslav. *Orelský zpěvník*. Brno: Orel, 1996. Díl druhý.
- LOKVENC, Teodor. *Studánecký kostelník*, Studánka, 1996, č. 3.
- MARTÍNKOVÁ Alena ed., *Čeští skladatelé současnosti*, Panton, Praha, 1985, s. 88.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Marie. Skladatele Kozlovského odvěkli rovnou z kůru, maminku jsme neviděli tři roky. Boušínská dramata ledna 1949 ve vzpomínkách Marty Koliskové. In: *Rodným krajem: vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy*

Němcové a bratři Čapků Červený Kostelec, Vlastivědný spolek při Městském kulturním středisku, 2019, č. 59, s. 14-18.

- ŠTĚPAŘ, Josef – KAFKA, Pavel. *Dějiny chrámu sv. apoštola Jakuba Většího a duchovní správy v Červeném Kostelci*. Červený Kostelec, Petr Mervart, 2007, s. 73.
- DRAHOŇOVSKÝ, František. To byl český muzikant. *Rodným krajem: vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratři Čapků*. 1997(15), s. 37.

Internetová periodika, weby:

- *Císař, Miroslav, 1929-2014*. Středočeská vědecká knihovna v Kladně. [online] 20. 1. 2015 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: https://ipac.svkkkl.cz/ar1-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0090229-Cisar-Miroslav-19292014/
- *doc. MUDr. Zdeněk Šumník, Ph.D.* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://vesmir.cz/cz/o-nas/autori/s/sumnik-zdenek.html>
- FIŠER, Jiří – ZRŮSTOVÁ, Hana. *Miroslav Císař*. Stránky Kubešova hudebního nakladatelství. [online] Říjen 2016 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.kubes.eu/o-nas/spolupracovnici/1-miroslav-cisar>
- *Hájek Aleš*. Portál Musicbase.cz. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.musicbase.cz/skladatele/250-hajek-ales/>
- *Historie orchestru*. Stránky Koletovy hornické hudby. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://koletovka.cz/historie/>
- HOŘEJŠ, Jan. *Organizace Orel v hledáčku StB*. [online] 25. 3. 2018 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://pres.upmedia.cz/publicistika/po-stopach-predku-az-k-politickym-veznum-50.let>
- *Hudební skladatel Zdeněk Trnka*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://zdenektrnka1.wixsite.com/koncert/zivotopis>
- *Chrámový sbor v Trutnově*. Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>
- *Jiří Hrubý o svém učiteli*. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

- *Koletova hornická hudba*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://koletovka.cz/>
- KOZLOVSKÝ, Miroslav. *Vzpomínky organizátora poutě na protikomunistický odboj*. Křesťanská sportovní organizace Orel. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: http://www.orel.cz/?ukaz=hostynska_pout_1948
- *Lékaři Pediatrické kliniky 2. LF UK a FN Motol*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.fnmotol.cz/kliniky-a-oddeleni/cast-pro-deti/pediatricka-klinika-uk-2-lf-a-fn-motol/lekari/>
- LUKES, Jan. *Rozhovor: Bratři Brožové aneb Čtyřnásobné kněžské povolání v jedné rodině*. Biskupství královéhradecké. [online] 2. 11. 2013 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/2603-rozhovor%3A-bratri-brozove-aneb-ctyrnasobne-knezske-povolani-v-jedne-rodine.html>
- MAREK, Jiří. *Varhany farního kostela sv. Ondřeje*. Vojnův Městec. [online] 4. 7. 2003 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.vojnummestec.cz/urad-mestysu/internetove-zpravodajstvi/varhany-farniho-kostela-sv.ondreje>
- MATYSKOVÁ, Anna. Zdeněk Šumník. *Úpické noviny*, září 2015, s. 5. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://www.upice.cz/assets/File.ashx?id_org=17465&id_dokumenty=7886
- *Metodika k pracovnímu listu Příběh tělovýchovné organizace Orel*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: http://tretiodboj.sdruzeniipamet.cz/images/skoly/pracovni_listy/metodika_telovycho vna_organizace_orel.pdf
- *Mezinárodní folklorní festival Červený Kostelec*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://www.folklorck.cz/>
- *Michael Čakrt*. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/>
- *Miroslav Císař*. Supraphon. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.supraphonline.cz/vyhledavani/alba?q=miroslav%20c%3%ADsa%20%99>

- *Miroslav Císař: Písně a tance z celého světa*. Hudebniny Břeclav. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.hudebniny-breclav.cz/http-hudebniny-breclav-cz-noty-a-zpevniky/cisar-pisne-a-tance-z-celeho-sveta/>
- MUDROVÁ, Jana. Zemřel pedagog a hudební skladatel Zdeněk Trnka. *Krkonošský deník*, [online] 21. 2. 2019 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/zemrel-pedagog-a-hudebni-skladatel-zdenek-trnka-20190221.html
- Orel. *Dějiny Orla: Třetí obnova Československého Orla 1990* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: http://www.orel.cz/stare/profil/historie_16.html
- *Osobnosti: BROŽ, Jan, Červený Kostelec* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=5530>
- PETIRA, Michal. *Zdeněk Trnka – učitel, skladatel i interpret (hudby, literatury a demokracie)*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.zijutu.cz/obsah/blog/zdenek-trnka-ucitel-skladatel-i-interpret-jaroslav-dvorsky/>
- *Petr Šumník*. Slezské divadlo Opava. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://www.divadlo-opava.cz/osoba/petr-sumnik/>
- PICH, Jaroslav. Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč. *Krkonošský deník*. [online] 29. 1. 2017 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/varhanika-neodradili-komunisti-ani-cervotoc-20170129.html
- PICH, Jaroslav. Varhaníka neodradili komunisti ani červotoč. Studánka, ročník XXV, č. 2. [online] březen 2017 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://www.malesvatonovice.cz/uploads/dokumenty/studanka/stud_2017/Studanka_2_17.pdf
- *Poutní dům Velehrad*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.velehrad.it/cs/>
- Redakce Krkonošského deníku. Kulturní cenu Trutnova obdržel hudební skladatel a pedagog Zdeněk Trnka. *Krkonošský deník*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné

online: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/kulturni-cenu-trutnova-obdrzel-hudebni-skladatel-a-pedagog-zdenek-trnka-20140604.html

- *Repertoár*. Gaudeamus. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.gaudeamus-folklor.cz/repertoar/>
 - *Se skladatelem a učitelem Alešem Hájkem*. Osobní archiv Aleše Hájka, deníček novinových výstřižků 1986, 9.
 - *Seznam děl*. Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/seznam-del/>
 - *Seznamte se: Marie Šumníková*. Opera+. [online] 9. 9. 2016 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://operaplus.cz/seznamte-se-marie-sumnikova/>
 - SHABU, Martin. *Kněz nemůže být pouhým manažerem sakrálna*. Lidovky.cz. [online] 23. 12. 2017 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://ceskapozice.lidovky.cz/tema/knez-nemuze-byt-pouhym-manazerem-sakralna.A171222_102535_pozice-tema_houd
 - ŠTAUD, Václav. *Naše výchova byla pevná i chápatíci*. Katolický týdeník. [online] 20. 1. 2015 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://www.katyd.cz/clanky/nase-vychova-byla-pevna-i-chapajici.html>
 - ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. *V Chorvatsku se mezi krajany dochovaly neznámé české písně*. Radio Prague International. [online] 20. 8. 2005 [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://cesky.radio.cz/v-chorvatsku-se-mezi-krajany-dochovaly-nezname-ceske-pisne-8628362>
 - Totalita.cz. *Proces s Československým orlem*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: http://www.totalita.cz/cirkev/cir_09.php
 - *Tříkrálový koncert*. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.farnostbousin.cz/Kultura.html>
- KAFKA, Pavel. *Červenokostelecká farnost po roce 2000*. Římskokatolická farnost sv. Jakuba Většího. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: https://farnostck.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/6_00006/cervenokostelecka-farni-kronika-od-roku-2001.pdf

- ÚSTR. *Odboj a perzekuce křesťanů v době nacismu a komunismu (1939-1989): Statistiky a seznamy.* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://www.ustrcr.cz/uvod/odboj-a-perzekuce-krestanu-v-dobe-nacismu-a-komunismu/rimskokatolicka-cirkev/statistiky-seznamy-rimskokatolicka-cirkev/>
- VLČEK, Tomáš. *Věznice Uherské Hradiště: jedno ze svědectví o vyšetřovacích metodách.* [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: http://www.totalita.cz/vez/vez_vez_uhh_vzp_jm.php
- VS. Kulturní cenu Trutnova obdržel hudební skladatel a pedagog Zdeněk Trnka. *Krkonošský deník.* [online] 4. 6. 2014 [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: Dostupné z: https://krkonosky.denik.cz/zpravy_region/kulturni-cenu-trutnova-obdrzel-hudebni-skladatel-a-pedagog-zdenek-trnka-20140604.html
- *Vzpomínky manželky, Marie Čákrtové.* Michael Čákr. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>
- *Vzpomínky Michaelovy dcery Agáty.* Michael Čákr. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>
- *Vzpomínky žáků a kolegů z hudební školy v Žacléři.* Michael Čákr. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>
- *Vzpomínky.* Michael Čákr. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>
- *Základní umělecká škola Červený Kostelec.* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://www.zusck.eu/>
- ZÁLEŠÁKOVÁ, Eva. *40 let opravuje staré varhany Josef Matyska z Červeného Kostelce.* Český rozhlas Hradec Králové. [online] 27. 1. 2012. [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <https://hradec.rozhlas.cz/40-let-opravuje-stare-varhany-josef-matyska-z-cerveneho-kostelce-6162827>
- *Zdeněk Trnka: O autorovi.* Oficiální web o Zdeňku Trnkovi. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://www.zdenektrnka.cz/>
- *Zdeněk Trnka: Projekt 90. narozeniny.* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://zdenektrnka.cz/index.php/projekty/90-tiny>

- *Zdeněk Trnka: Projekty.* [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://zdenektrnka.cz/index.php/projekty/90-tiny>
- *Zdeněk Trnka: Ukázka tvorby.* Oficiální web o Zdeňku Trnkovi. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://zdenektrnka.cz/index.php/ukazka-tvorby>
- *Zdeněk Trnka: Umělci.* Oficiální web o Zdeňku Trnkovi. [online] [cit. 16. 4. 2021]. Dostupné online: <http://zdenektrnka.cz/index.php/projekty/90-tiny/umelci>
- *Ze vzpomínek Michaelovy sestry Evy.* Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>
- *Ze zážitků pátera Jana Rybáře.* Michael Čakrt. [online] [cit. 16. 4. 2021] Dostupné online: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

- Obrázek č. 1 – Jaroslav Brož (soukromý archiv rodiny Brožovy)
- Obrázek č. 2 – Miroslav Císař (vpředu) v Pasově
(zdroj: <https://www.kubes.eu/o-nas/spolupracovnici/1-miroslav-cisar>)
- Obrázek č. 3 – Michael Čakrt, autor Bohdan Holomíček (soukromý archiv rodiny Müllertovy)
- Obrázek č. 4 – Michel Čakrt s dcerou Agátou Hauserovou, autor Bohdan Holomíček
(zdroj: <https://michael-cakrt.com/cs/vzpominky/>)
- Obrázek č. 5 – Michael Čakrt jako dirigent a Karel Müller doprovázející na varhany chrámový sbor (soukromý archiv rodiny Müllerovy)
- Obrázek č. 6 – Aleš Hájek (soukromý archiv rodiny Hájkovy)
- Obrázek č. 7 – Antonín Herman, primáš folklorního souboru Hadař (zdroj: DRAHOŇOVSKÝ, F. Umění a jeho tvůrci: Červený Kostelec 1800-2000)
- Obrázek č. 8 – Svatojakubský chrámový sbor a orchestr – uprostřed 1. řady zleva varhaník Jar. Brož, dirigent Ant. Herman a varhaník Fr. Kriegel, 1987
(zdroj: DRAHOŇOVSKÝ, František. Červený Kostelec: město bohatých tradic)
- Obrázek č. 9 – Miroslav Kafka ve vojenské uniformě, 1936, důstojnická akademie (soukromý archiv rodiny Kafkovy)
- Obrázek č. 10 – Svatební fotografie Miloslavy (roz. Pazderové) a Miroslava Kafky, 10. 11. 1945 (soukromý archiv rodiny Kafkovy)
- Obrázek č. 11 – Rodina Kafkova, polovina 60. let 20. století (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)
- Obrázek č. 12 – Houslista Miroslav Kafka (soukromý archiv rodiny Štěpánovy)
- Obrázek č. 13 – Perly panny Serafínky, v titulních rolích Vlastimila Šidláková a Miroslav Kafka, Malé Svatoňovice 40. léta 20. století (Státní okresní archiv Trutnov)

- Obrázek č. 14 – František Kriegel, Jaroslav Brož a zpívající Miroslav Kafka na kůru v kostele sv. Jakuba Většího v Červeném Kostelci
(soukromý archiv Františka Tučka)
- Obrázek č. 15 – Josef Matyska (soukromý archiv rodiny Brožovy)
- Obrázek č. 16 – Antonín Mach před vojnou 21. 8. 1938 (soukr. archiv rodiny Machovy)
- Obrázek č. 17 – Antonín Mach (horní řada uprostřed), napravo od něj stojí jeho milá Lidmila Pavlová, kterou v ten den požádal o ruku, léto 1944
(soukromý archiv rodiny Machovy)
- Obrázek č. 18 – Karel Müller (soukromý archiv rodiny Müllerovy)
- Obrázek č. 19 – Michael Čakrt hrající na varhany za asistence Karla Müllera
(soukromý archiv rodiny Müllerovy)
- Obrázek č. 20 – Stanislav Šidlák s dcerou Evou a manželkou Vlastimilou
(soukromý archiv rodiny Šidlákovy)
- Obrázek č. 21 – Stanislav Šidlák „při práci“ (Státní okresní archiv Trutnov)
- Obrázek č. 22 – Zdeněk Šumník (zdroj: Úpické noviny září 2015
https://www.upice.cz/assets/File.ashx?id_org=17465&id_dokumenty=7886)
- Obrázek č. 23 – Zdeněk Trnka s Milenou Koubkovou při předávání Kulturní ceny města Trutnova, červen 2014
(zdroj: <http://www.zdenektrnka.cz/index.php/fotogalerie/trutnov-cerven-2014>)

Obrazové přílohy

č. 1 – Jaroslav Brož

č. 2 – Miroslav Císař (vpředu) v Pasově

č. 3 – Michael Čákr, autor Bohdan Holomíček

č. 4 – Michel Čákr s dcerou Agátou Hauserovou, autor Bohdan Holomíček

č. 5 – Michael Čákrý jako dirigent a Karel Müller doprovázející na varhany chrámový sbor

č. 6 – Aleš Hájek

č. 7 – Antonín Herman, primáš folklorního souboru Hadař

č. 8 – Svatojakubský chrámový sbor a orchestr – uprostřed 1. řady zleva varhaník Jaroslav Brož, dirigent Antonín Herman a varhaník František Kriegel, 1987

č. 9 – Miroslav Kafka ve vojenské uniformě, 1936, důstojnická akademie

č. 10 – Svatební fotografie Miloslavy (roz. Pazderové) a Miroslava Kafky, 10. 11. 1945

č. 11 – Rodina Kafkova, polovina 60. let 20. století

č. 12 – Houslista Miroslav Kafka

č. 13 – *Perly panny Serafínky*, v titulních rolích Vlastimila Šidláková a Miroslav Kafka, Malé Svatoňovice 40. léta 20. století

č. 14 – František Kriegel hrající na varhany, Jaroslav Brož a zpívající Miroslav Kafka na kůru v kostele sv. Jakuba Většího v Červeném Kostelci

č. 15 – Josef Matyska při opravě varhan

č. 16 – Antonín Mach před vojnu 21. 8. 1938

č. 17 – Antonín Mach (horní řada uprostřed), napravo od něj stojí jeho milá Lidmila Pavlová, kterou v ten den požádal o ruku, léto 1944

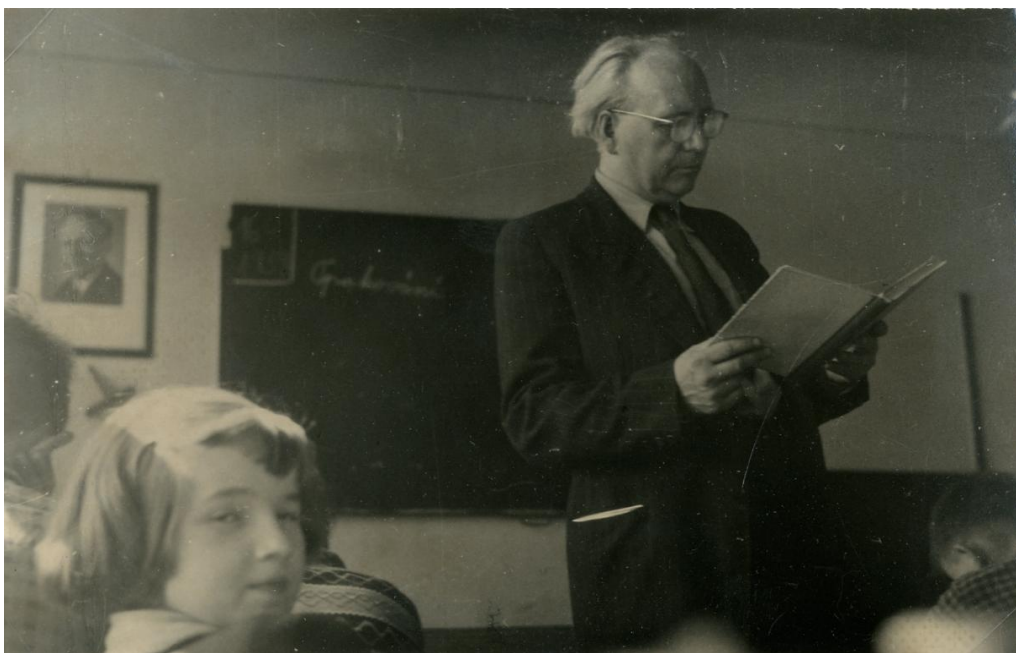
č. 18 – Karel Müller

č. 19 – Michael Čákr hrající na varhany za asistence Karla Müllera

č. 20 – Stanislav Šidlák s dcerou Evou a manželkou Vlastimilou

č. 21 – Stanislav Šidlák „při práci“

č. 22 – Zdeněk Šumník

č. 23 – Zdeněk Trnka s Milenou Koubkovou při přebírání Kulturní ceny města Trutnova,
červen 2014